

Sosiaalityöntekijöiden näkökulmia vieraannuttamiseen: kokemuksia, puuttumisen keinoja ja kehitystarpeita

Sosiaalityö
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Eira Heinonen

28.10.2025

Turku

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö

Tekijä(t): Eira Heinonen

Otsikko: Sosiaalityöntekijöiden näkökulmia vieraannuttamiseen: kokemuksia, puuttumisen keinoja ja kehitystarpeita

Ohjaaja(t): Yliopistonlehtori Jarkko Rasinkangas

Sivumäärä: 97 sivua

Päivämäärä: 28.10.2025

Pro gradu -tutkielmassani tutkin sosiaalityöntekijöiden kokemuksia vieraannuttamisen kohtaamisesta lapsien ja perheiden kanssa tehtävässä sosiaalityössä. Vieraannuttamisella tarkoitan toisen vanhemman toimintaa, jolla vanhempi pyrkii vahingoittamaan lapsen ja toisen, vieraannutettavan vanhemman välistä suhdetta. Tutkimukseni keskittyy lapsien ja perheiden kanssa tehtävään sosiaalityöhön, vaikka vieraannuttamista voidaan kohdata myös muilla sosiaalityön osa-alueilla.

Tutkimuksen aineisto kerättiin Webropol-kyselylomakkeen avulla. Kyselylomake jaettiin sosiaalityön uraverkosto -Facebook-ryhmään. Ryhmässä on yli 5000 jäsentä. Jäseniä voivat olla sekä laillistetut sosiaalityöntekijät että sosiaalityön tutkinto-opiskelijat. Tutkimukseeni osallistui 19 sosiaalityöntekijää. Selvitin, mitä vieraannuttamisen muotoja sosiaalityöntekijät ovat kohdanneet, miten he pyrkivät puuttumaan vieraannuttamiseen, sekä mitä haasteita ja kehityskohteita he ovat kohdanneet työssään vieraannuttamiseen liittyen.

Tulosten mukaan sosiaalityöntekijät olivat kohdanneet monenlaisia vieraannuttamisen muotoja, kuten toisen vanhemman yhteydenpidon rajoittamista, lapselle suunnattua kielteistä puhetta ja pyrkimystä saada lapsi liittoutumaan vanhemman kanssa. Sosiaalityöntekijät pyrkivät puuttumaan vieraannuttamiseen erilaisin työskentelymallein, joilla pyrittiin mm. lisäämään perheenjäsenten ja työntekijöiden reflektiota, sekä koordinoimaan asiakasprosessia lapsen edun mukaisesti. Sosiaalityöntekijät kuvasivat tukitoimia, kuten lastensuojelutarpeen arviointia, avohuollon asiakkuuden avaamista, avohuollon sijoitusta, perhetyötä ja ammatillista tukihenkilötyöskentelyä. Lisäksi sosiaalityöntekijät ohjasivat perheitä muiden toimijoiden palveluihin.

Haasteiksi nousivat erityisesti vieraannuttamisen tunnistaminen ja todentaminen, puheeksi ottamisen vaikeus sekä toimintatapojen, ymmärryksen ja koulutuksen puute. Sosiaalityöntekijät toivat esiin tarpeen kehittää työmenetelmiä ilmiön tunnistamiseen, todentamiseen ja puheeksiottoon sekä vanhemmille suunnattua materiaalia ilmiöstä. Kehityskohteiksi paikantuivat sosiaalityöntekijöiden koulutus, sosiaalityön osaamisvaateet sekä rakenteelliset seikat, kuten lainsäädäntö. Sosiaalityöntekijät kuvasivat kaipaavansa lisää moniammatillista yhteistyötä ilmiöön liittyen.

Sosiaalityön näkökulmasta tärkeää olisi lisätä sosiaalityöntekijöiden koulutusta niin sosiaalityön tutkinto-ohjelmassa kuin työpaikoille. Lisäksi tärkeää on vieraannuttamisen esiin tuominen muille ammattialoille sekä vieraannuttamisen puuttumiseen kielteisesti vaikuttavien rakenteiden ja lainsäädännön muuttaminen. Sosiaalityöntekijät kaipaavat myös konkreettisia työmenetelmiä vieraannuttamisen parissa työskentelyyn sekä riittävää tukea ja resursseja työntekoon.

Avainsanat: Vieraannuttaminen, sosiaalityö

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
2	Vieraannuttaminen osana perheväkivaltaa	7
2.1	Vanhemmuuden vieraannuttamisoireyhtymä	9
2.2	Vanhemmuuden muodot ja vieraannuttaminen	11
2.3	Vieraannuttamisen muodot	12
2.4	Vieraannuttamisen seuraukset lapselle ja vanhemmille	13
2.5	Vieraannuttamisen havaitseminen	16
3	Vieraannuttamiseen puuttuminen	18
3.1	Oikeudellinen näkökulma	18
3.1.1	Kansainvälinen lainsäädäntö	18
3.1.2	Kansallinen lainsäädäntö	19
3.2	Ennaltaehkäisy	20
3.3	Vieraannuttaminen sosiaalityön osa-alueilla	22
3.4	Sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain mukaiset palvelut	23
3.5	Järjestöjen interventiot	25
3.6	Perheterapia	26
4	Tutkimuksen toteuttaminen	27
4.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	27
4.2	Aineiston kuvaus ja keruu	27
4.3	Analyysi- ja tutkimusmenetelmät	28
4.4	Tutkimuksen eettistä reflektointia	30
5	Sosiaalityöntekijöiden havaitsemat vieraannuttamisen muodot	31
5.1.1	Kielteisen kuvan luominen ja muiden tahojen hyödyntäminen vieraannuttamispyrkimyksessä	33
5.1.2	Valheelliset syytökset lapseen kohdistuvasta väkivallasta	36
5.1.3	Lapsen yhteydenpidon ja ilmaisun rajoittaminen sekä lojaliteettiristiriidan luominen	37
6	Vieraannuttamisen puuttuminen, sen haasteet ja kehityskohteet	40
6.1	Työskentelymallit	41
6.1.1	Ymmärrystä lisäävä ja lapsen näkökulmaa vahvistava työskentely	41

6.1.2	Reflektiivinen ja muutosvalmiutta tukeva työskentely	44
6.1.3	Ohjaava ja strukturoitu työskentely	46
6.1.4	Lapsen etua korostava työskentely	48
6.2	Sosiaalihuollon tukitoimet ja palvelujärjestelmä	49
6.2.1	Lastensuojelun avo- ja sijaishuollon tukitoimet	49
6.2.2	Ammatillinen tukeminen	53
6.2.3	Moniammatillinen yhteistyö ja palveluohjaus	55
6.3	Sosiaalityön haasteet ja kehittämistarpeet vieraannuttamiseen puuttumisessa	58
6.3.1	Tunnistamisen ja todentamisen haasteet	59
6.3.2	Sanoittamisen vaikeus	63
6.3.3	Toimintatapojen, ymmärryksen ja koulutuksen puute	64
6.3.4	Haasteet perheiden kanssa työskentelyssä	68
6.4	Kehityskohteet ja -ideat	70
6.4.1	Työmenetelmien kehittäminen	70
6.4.2	Ammatillisen osaamisen ja moniammatillisuuden kehittäminen	73
6.4.3	Lainsäädännön ja rakenteiden kehittäminen	75
7	Johtopäätökset ja pohdinta	78
	Lähteet	83
	Liitteet	92
	Liite 1. Saatekirje	92
	Liite 2. Kyselylomake	94

1 Johdanto

Vieraannuttaminen on monimutkainen perheväkivallan muoto, jossa toinen vanhempi pyrkii vahingoittamaan toisen vanhemman ja lapsen välistä suhdetta. Vieraannuttamisen vaikutukset lapsiin muistuttavat muiden perheväkivallan muotojen vaikutuksia, ja ne voivat olla merkittäviä ja elinikäisiä. Vieraannuttava vanhempi käyttää manipuloivaa käytöstä muuttaakseen lapsen ajatuksia ja tunteita toista, vieraannutettavaa vanhempaa kohtaan. Vieraannuttaminen ilmenee lapsessa vihamielisinä tunteina ja käsityksinä vieraannutetusta vanhemmasta usein ilman kunnollisia perusteluja. (Meland, Furuholmen & Jahanlu 2024, 598–599.)

Vieraannuttaminen aiheuttaa yhteiskunnalle vanhempien ja lasten pahoinvoinnin myötä mielenterveys- ja sairauskuluja. Vieraannuttamisen on koettu nostavan myös vanhempien itsemurhariskiä. (Heikinheimo 2025, 15.) Tämä tekee sosiaalisesta perhesysteemistä ongelmasta myös yhteiskunnallisen ongelman. Vieraannuttamista tapahtuu noin joka kymmenessä erossa ja noin joka neljännessä pitkittyneessä huoltoriidassa. Perheitä kohtaavista ammattilaisista yli kolmannes on havainnut työssään vieraannuttamista joko usein tai erittäin usein. (Ensi- ja Turvakotien liitto 2022a.) Vieraannuttaminen on siis ilmiönä yllättävän yleinen. Tämän myötä aihe on aina ajankohtainen ja tärkeä.

Sosiaalityöntekijät kohtaavat vieraannuttamista varsinkin lapsien ja perheiden kanssa tehtävässä sosiaalityössä. Lastensuojelun tulee turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 417/2007, 1 §). Vieraannuttaminen on lapsen kohdistuvaa henkistä väkivaltaa, joka tekee siitä lastensuojelullisen kysymyksen (Von Boch -Galhau 2018, 33–137). Näin ollen vieraannuttamisen tunnistaminen ja siihen puuttuminen on sosiaalityössä äärimmäisen tärkeää, ja huoli vieraannuttamisesta on peruste sosiaalihuoltolain tai lastensuojelulain mukaiselle asiakkuudelle.

Eriytynyt yhteiskunnallisesti tärkeä näkökohta tutkimuksen tekemiseen aiheesta on lasten hyvinvointi. Lasten tilanne kriisiytyy vieraannuttamisessa usein kolmessa vuodessa tapaamisten loppumisesta ja vanhempien erosta. Tällöin tilanne vaatii usein voimakasta tukea lastensuojelulta. Huoltoriita voi toimia lapselle kielteisenä lähtökohtana, joka johtaa lapsen oireiluun, lastensuojeluasiakkuuksiin, sijoitukseen ja lopulta yhteiskunnallisesti heikkoon asemaan. Tärkeää on huomata, että vieraannuttamisen lisäksi asiakkuuksien aikana ilmenee

usein myös muita haasteita, kuten riittämätöntä vanhemmuutta, joka itsessään heikentää lapsen tilannetta entisestään, hänen menettäessään toisen vanhempansa tuen. (Hannuniemi 2015, 11 & 75.)

Vieraannuttaminen kuvautuu aiheena monialaisena. Opinnäytetöitä on tehty mm. oikeustieteen, psykologian ja kuntoutuksen ohjauksen aloilta. Ilmiön parissa työskentelee monia ammattilaisia eri ammattikunnista. Suomalaista sosiaalityön tutkimusta vieraannuttamisesta on löydettävissä hyvin vähän opinnäytetöitä lukuun ottamatta. Opinnäytetyöt sosiaalityön alalta tutkivat mm. vieraannuttamisen ehkäisyä, keinoja puuttua vieraannuttamiseen, vieraannuttamisen tunnistamista, vanhempien kokemuksia vieraannuttamisesta. Yleisellä tasolla vieraannuttamisen tutkimus on lisääntynyt merkittävästi viime vuosikymmeninä. Esimerkiksi vanhemmuuden vieraannuttamisen käytösmalleja on tutkittu laajasti kansainvälisesti. Tutkimusaineisto on kuitenkin pääasiassa enemmän aihetta kuvailevaa sen sijaan, että se keskittyisi syvällisiin selityksiin, teorioihin tai kokeelliseen testaukseen. (Harman, Bernet & Harman 2019, 212.) Vieraannuttaminen tutkimusaiheena onkin jäänyt suurelta osin huomiotta Pohjoismaissa. Tutkimusaiheen tärkeyttä on nostettu esiin varsinkin ylisukupolvisuuden ja kansanterveyden näkökulmasta. (Meland, Furuholmen & Jahnalu 2024, 604.)

Tutkimukseni tarkoituksena onkin selvittää sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta vieraannuttamisen muotoja, joita sosiaalityöntekijät ovat työssään kohdanneet, keinoja siihen puuttumiseen sekä haasteita ja kehityskohteita ilmiön parissa työskentelystä. Tutkimus nostaa esiin sitä, millaisena ilmiönä vieraannuttaminen suomalaisessa sosiaalityön kontekstissa kuvautuu, sekä sosiaalityön ongelmakohtia ja rakenteellisen kehityksen tarvetta niin sosiaalityössä kuin laajemminkin yhteiskunnan osa-alueilla, kuten lainsäädännössä ja koulutuksessa.

2 Vieraannuttaminen osana perheväkivaltaa

Vieraannuttaminen on perheväkivaltaa, joka kohdistuu vieraannuttamisen kohteena olevaan vanhempaan ja lapseen. Tekijän pyrkimyksenä on vahingoittaa kohdevanhemman ja lapsen välistä suhdetta. Tekijänä on usein toinen vanhempi. Vieraannuttamista esiintyy eroperheissä, huoltajuusriitojen yhteydessä sekä perheissä, joissa vanhemmat ovat yhdessä. Meland ym. mukaan vieraannuttaminen sisältää seuraavat tekijät:

1. Lapsi välttelee, vastustaa tai kieltäytyy olemasta tekemisissä toisen vanhemman kanssa.
2. Lapsella on aiemmin ollut myönteinen suhde vanhempaan, josta hänet on vieraannutettu.
3. Vieraannutettu vanhempi ei ole kohdistanut lapseen väkivaltaa tai laiminlyöntiä.
4. Suosittu vanhempi käyttää useita vieraannuttamisstrategioita ja -menetelmiä.
5. Lapsi osoittaa käyttäytymishäiriöitä, jotka viittaavat vieraannuttamiseen.

Satunnaiset kommentit tai yksittäiset teot eivät ole vieraannuttavaa käytöstä.

Vieraannuttavaksi käytökseksi voidaan katsoa vain toistuvien käyttäytymismallien klusteri, joka jatkuu pitkän ajan ja jolla on tarkoitus vahingoittaa lapsen ja vieraannutettavan vanhemman suhdetta. (Harman ym. 2019, 212.)

Monet ammattilaiset työskentelevät vieraannuttamisen parissa. Sosiaalityön rooli on työskentelyssä lapsen suojelemisen kannalta olennainen. Lastensuojelun tulee turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 417/2007, 1 §). Vieraannuttaminen on lapseen kohdistuvaa henkistä väkivaltaa, joka tekee siitä lastensuojelullisen kysymyksen (Von Boch - Galhau 33–137). Samalla se on myös lähisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa.

Lähisuhdeväkivalta tapahtuu usein nimenomaan kodeissa ja se jää tyypillisesti ulkopuolisilta näkemättä. Henkinen väkivalta on laaja kattokäsite ja voi pitää sisällään muun muassa alistamista, arvostelua, nimittelyä, halveksuntaa, kontrollointia, sosiaalisen kanssakäymisen rajoittamista ja uhkailua. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2024c.)

Vieraannuttamistilanteissa henkinen väkivalta kohdistuu sekä lapseen että toiseen vanhempaan ja voi olla monimuotoista ja erilaista.

Vieraannuttaminen liittyy usein erotilanteisiin. Lapsen kaltoinkohtelu kytkeytyy usein erityisesti vaativiin erotilanteisiin. Lapsi voi joutua eri tavoin osalliseksi vallankäytön ja

kiusaamisen tilanteisiin, ja lasta saatetaan käyttää uhkailun, kiusanteon, kiristämisen ja syyllistämisen välineenä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023.) Pohdin, että edellä mainitut seikat voivat usein esiintyä myös vieraannuttamistilanteissa, joissa lapsi on tiiviisti osallisena.

Vieraannuttaminen saattaa nousta esiin erityisesti vaikeissa huolto- ja tapaamisriidoissa, jotka etenevät usein oikeuskäsittelyihin. Arviolta noin 4–5 prosenttia kaikkia huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevista asioista käsitellään oikeudessa hankalina ja riitaisina. (Litmala 2002; ref. Nikupetteri & Laitinen 2021, 18–19.)

Vieraannuttamistilanteeseen liittyvä huoltoriita saattaa olla osa väkivallan kierrettä, joka on alkanut jo vanhempien parisuhteen aikana. Huoltoriitaa voidaan käyttää yhtenä keinona, jolla väkivallan tekijä saa otteen edellisen puolisonsa elämästä ja vaikeuttaa sitä. (Jaffe ym. 2003; ref. Hautanen 2010, 26.) Huoltoriita voi toimia keinona pelotella väkivallan uhria ennen eroa ja sen yhteydessä (Beeble ym. 2007; ref. Hautanen 2010, 26). Joskus huoltoriidat sisältävät myös taloudellista väkivaltaa, sillä huoltoriita aiheuttaa usein merkittäviä kustannuksia toiselle. (Fernqvist & Näsman 2008; ref. Hautanen 2010, 26.)

Vanhemman voi olla vaikeaa tuoda esiin itseensä kohdistuvaa väkivaltaa, koska se voi kärjistää parisuhdekonfliktia entisestään. Tämän vuoksi väkivalta tulee ilmi usein vasta eron jälkeen. Eron jälkeisissä huoltoriidoissa saatetaan suhtautua epäillen uhrin kertomaan ja pitää tarinaa keksittyinä tulevia oikeudenkäyntejä varten. (Hautanen 2010, 26 & 74.) Tämä saattaa kytkeytyä myös vieraannuttamiseen, sillä huoltoriidoissa saatetaan esittää toisesta vanhemmasta erinäisiä syytöksiä esimerkiksi väkivaltaan liittyen. Näistä syytöksistä tulisi kyetä erottamaan valheelliset ja todenmukaiset syytökset, sillä ne vaikuttavat päätöksiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Vieraannuttamisen keskittyy usein erotilanteisiin. Huomattavaa on kuitenkin myös se, että itse huoltoriita voidaan nähdä lapsen kaltoinkohteluna, sillä vanhempien ristiriidat heijastuvat lapseen (Holden 2003; Hautanen 2010; ref. Inkilä & Paavilainen 2013, 152).

Vieraannuttamista tunnistettaessa on tärkeää erottaa, että se on eri asia kuin lapsen ja vanhemman välinen vieraantuminen. Vieraantuminen viittaa usein lapsen ja vanhemman välisiin ongelmiin, jotka johtuvat itse suhteessa olevista ongelmista. Tällöin lapsi ymmärrettävästi on vieraantunut vanhemmasta perustuen omaan kokemukseensa. Tällaisia oikeutettuja syitä lapselle vieraantua vanhemmasta ovat muun muassa fyysinen tai seksuaalinen hyväksikäyttö, henkinen kaltoinkohtelu, sanallinen väkivalta, huono

vanhemmuus, narsismi, vanhemman antisosiaalinen käytös sekä vanhempien väliset riidat. Vieraannuttamisessa lapsen ja vanhemman suhteen ongelma johtuu ensisijaisesti vieraannuttavasta vanhemmasta. (Harman ym. 2019, 213.)

Lapset saattavat vastustaa tapaamisia vanhemman kanssa monista syistä ja vain joissain tapauksissa on kyse vieraannuttamisesta. Näitä ovat muun muassa normaaleihin lapsen kehitysprosesseihin liittyvät seikat, kuten pienellä lapsella eroahdistus, joka johtuu pääasiassa konfliktitilanteesta olevasta vanhempien suhteesta tai erosta. Lisäksi syitä voivat olla lapsen pelko ja kyvyttömyys selviytyä suurista konflikteista, vastustus vanhemman kasvatustyyliin tai lapsen pelosta jättää toinen, lapsen silmissä hauraampi vanhempi yksin. Lisäksi tilanteeseen voi vaikuttaa vanhempien uudet parisuhteet. Tapaamishalukkuuteen voi vaikuttaa tällöin lapsen ajatus siitä, että toinen vanhempi on hylännyt tämän, tai uuden puolison käytös ei ole lapsen mieleen. Erotilanteissa vanhemman ja lapsen välistä suhdetta voidaan pitää jatkumona, jonka toisessa päässä on vieraantumisen toisesta vanhemmasta ja toisessa päässä suurin osa erolapsista, joilla on hyvät suhteet molempiin vanhempiin, eikä vieraantumista ole tapahtunut. (Kelly & Johnston 2001, 251–252.)

2.1 Vanhemmuuden vieraannuttamisoireyhtymä

Aikaisemman tutkimuksen mukaan vanhemmuuden vieraannuttamisoireyhtymä (Parental alienation syndrome, PAS) on henkisen kaltoinkohtelun muoto, joka diagnostisesti määriteltynä on lapsen kohdistuvaa psykologista väkivaltaa. Häiriötä esiintyy huoltajuuskiistojen yhteydessä. Siinä lapsi joutuu vieraannuttavan vanhemman manipulaation kohteeksi ja alkaa itsekin vastustaa toista vanhempaansa. Oireyhtymän taustalla on vieraannuttavan vanhemman vaikutus lapsen ajatteluun sekä lapsen oma osallistuminen toimintaan.

PAS ei ole soveltuva selitys silloin, kun lapsen käytös pohjautuu todelliseen kaltoinkohteluun toisen vanhemman suunnalta. Oireyhtymässä vieraannuttava vanhempi ohjaa lasta muodostamaan kielteisen käsityksen toisesta vanhemmasta, mikä on samalla ristiriidassa lapsen aiempien kokemusten kanssa. Lapsi luo myös itse kielteisiä kertomuksia toisesta vanhemmastaan, joita vieraannuttava vanhempi tukee ja vahvistaa. (Gardner 2002, 94–96.)

Gardner (2002, 97) on tunnistanut kahdeksan tyypillistä oiretta, jotka ilmenevät erityisesti kohtalaisissa ja vakavissa tapauksissa vieraannuttamisoireyhtymää. Valtaosa lapsista, joilla

oireyhtymä ilmenee kohtalaisena tai vakavana, osoittaa suurimman osan näistä piirteistä. Oireet voimistuvat vieraannuttamisen edetessä. Oireet ovat hänen mukaansa seuraavat:

1. Lapsen aktiivinen osallistuminen vieraannuttavan vanhemman kielteiseen kampanjaan.
2. Lapsi esittää heikkoja, järjettömiä ja pinnallisia perusteluja vieraannuttavan vanhemman torjumiselle.
3. Lapselta puuttuu ambivalenssi, jolloin lapsi ei näe vieraannutettavassa vanhemmassa mitään hyvää.
4. Lapsi väittää hänen mielipiteensä olevan omiaan, vaikka ne heijastavat vieraannuttavan vanhemman ajatuksia.
5. Lapsi asettuu johdonmukaisesti vieraannuttavan vanhemman puolelle konflikteissa.
6. Lapsi ei koe katumusta tai empatiaa, vaikka kohtelee vieraannuttavaa vanhempaa epäoikeudenmukaisesti tai jopa julmasti.
7. Lapsi toistaa vieraannuttavan vanhemman kertomuksia ja syytöksiä ominaan.
8. Lapsen kielteiset tunteet ulottuvat vieraannutettavan vanhemman läheisiin, kuten sukulaisiin ja ystäviin.

Gardner on yksi keskeisimpiä PAS-oireyhtymän tutkijoita. Tämä on synnyttänyt kritiikkiä muiden tutkijoiden joukossa, jotka ajattelevat, että kyseessä ei ole oireyhtymä. He pitävät ongelmallisena sitä, että lääketieteellistä terminologiaa sekoitetaan perheen sosiaalisiin järjestelmiin. He kokevat, että oireyhtymälle ei ole empiiristä tukea, ja että termi on uudistamisen tarpeessa. He näkevät ongelmallisena myös sen, että vieraannuttavaan vanhempaan keskitytään etiologisenä tekijänä. (Kelly & Johnston 2001.) Toisaalta Coloradossa 1970-luvulla johtava sosiaalityöntekijä Leona Kopetski tiimeineen on käyttänyt PAS-oireyhtymää vastaavaa konseptiota täysin Gardnerin työstä riippumatta ja tämän työtä tuntematta. Myös Amerikan asianajoliitto on julkaissut laajan tutkimuksen syndroomasta tuntematta Gardnerin työtä. Tämä osoittaa, että kyse ei ole yhden tutkijan projektista. (Hannuniemi 2008, 992–993.)

Gardner (2004, 613) uskoo, että on monia syitä vanhempien vieraantumiselle, mutta PAS on vieraantumisen erityinen alatyyppe, joka on ensisijaisesti vieraannuttavan vanhemman käynnistämä. Hän näkee tämän alatyypin tunnistamisen tärkeäksi, jotta oireyhtymästä

kärsiville lapsille saadaan suunnattua oikeanlaista tukea, kuten terapiaa. Lisäksi hän vieraannuttamisen alatyypin tunteminen voisi vaikuttaa huoltajuusoikeudenkäynteihin ja niiden lopputulemiin. Hannuniemi (2008, 992) nostaa esiin, että oireyhtymän tunnistamisella on mahdollista ratkaista niihin liittyviä katkeria huolto-, tapaamis- ja lastensuojelukiistoja sekä niihin liittyviä rikosjuttuja nykyistä paremmin.

Kelly ja Johnston (2001, 251) ajattelevat, että vieraantuneessa lapsessa tulisi keskittyä hänessä havaittavaan käytökseen ja vanhempien ja lapsen väliseen suhteeseen. He uskovat, että tämä objektiivinen ja neutraali fokus antaa huoltajuuskiistan osapuolille mahdollisuuden pohtia, sopiiko lapsi vieraantunut lapsen määritelmään, ja jos sopii, käyttää kattavampia viitekehyksiä arvioidakseen, miksi lapsi hylkii toista vanhempaa ja kieltäytyy kontaktista häneen.

Erimielisyys terminologian suhteen on suurta ja oireyhtymän tunnistaminen on ollut hyvin vaihtelevaa. Keskustelua on varsinkin herättänyt PAS-oireyhtymän sijoittaminen diagnostiseen järjestelmään. Oikeusistuimissa ilmiö on tunnistettu hajanaisesti. Vuonna 2018 PAS-oireyhtymä sijoitettiin DSM-5-diagnoosiluetteloon, diagnostisen koodin ”lapsen psykologinen väkivalta” alle. Nykyään tunnistetaan ja tunnustetaan, että oireyhtymä voi johtaa pitkäaikaisiin traumaattisiin psyykkisiin ja fyysisiin seurauksiin siitä kärsiville lapsille (Von Boch-Galhau 2018, 133). Diagnostisen tunnistamisen jälkeen on syntynyt tarve uudelle tutkimukselle PAS-oireyhtymän tunnistamiseen ja tunnustamiseen. En ole tässä tutkimuksessa kuitenkaan käsitellyt vieraannuttamisoireyhtymää sen laajemmin, vaan tutkimus käsittelee yksinomaan vieraannuttavaa toimintaa. On kuitenkin hyvä tiedostaa, että tutkimukset ja terminologia ovat suurin osin päällekkäisiä.

2.2 Vanhemmuuden muodot ja vieraannuttaminen

Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että vieraannuttaminen alkaa usein avioeron tai parisuhteen päättymisen jälkeen. Meland ym. (2024) tutkimuksessa ei löytynyt yhteyttä vieraannuttamisen ja vanhempien välisen suhteen statuksen välillä. Toisaalta useat tutkimukset osoittavat, että vieraannuttamista esiintyy myös perheissä, joissa vanhemmat ovat edelleen parisuhteessa, mutta ilmiö on huomattavasti yleisempi vanhempien erotilanteissa. (Harman ym. 2019, 213.) Vieraannuttamista voi kuitenkin ilmetä jo ennen parisuhteen päättymistä. Parisuhteen aikainen vieraannuttaminen ilmenee lapsen omimisena, jolloin lapselle ei anneta mahdollisuutta muodostaa kiintymys- ja tunnesuhdetta toiseen vanhempansa. (Baker & Chambers 2011, 71.) Laajempi ymmärrys parisuhteen aikaisesta vieraannuttamisesta on kuitenkin aikaisemman tutkimuskirjallisuuden valossa vähäistä.

Aikaisemman tutkimuksen mukaan isät ovat hieman todennäköisemmin vieraannutettuja kuin äidit. Vieraannuttamisen vakavuus ei aikaisemman tutkimuksen mukaan ole osoittanut tilastollisesti merkitseviä sukupuolieroja (Meland ym. 2024, 602–603; Harman, Leder-Elder & Bringen 2016.) Ennen 1980-lukua ja pitkälle 1990-luvulle asti vieraannuttajana on pidetty todennäköisemmin äitiä. Sukupuolten välinen kuilu on kuitenkin pienentynyt 2000-luvulle tultaessa, ja äideistä sekä isistä on tullut tasavertaisempia vieraannuttamistapauksissa. (Gardner 2004, 616.) Huoltajuuskiistat oikeudessa ovat lisääntyneet, kun yhteiskunnan näkemys äidistä ensisijaisena lapsen huoltajana on väistynyt. Äidit eivät ole tämän yhteiskunnallisen myötä enää saaneet huoltajuutta automaattisesti. Lapsen yhteishuoltajuudet ovat ajan myötä yleistyneet, ja ne nähdään nykyään tasavertaisempina huoltomuotoina yksinhuoltajuuteen nähden. (Gadner 1985, 1.)

Ratkaisut työn, perheen ja sukupuolen välillä kietoutuvat myös valtasuhteisiin ja ovat alati neuvoteltuja. Aiemmin on ajateltu, että äitiys tuo naiselle valtaa lasten ja kotielämän suhteen, kun taas miehillä on ajateltu pitkään olleen vahvempi asema työmarkkinoilla. (Focault 1981; Holter & Aerseth 1994; ref. Lammi-Taskula & Salmi 2016, 161–162.) Lasten huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat eroikiistat ilmentävät tätä vallankäyttöä. Naisten uskotaan edelleen saavan valtaa eroissa sen vuoksi, että he saavat herkemmin lapsen lähihuoltajuuden. Sen sijaan miesten nähdään menettävän erossa sukupuoleen perustuvaa valta-asemaansa. (Walzer & Oles 2003; ref. Autonen-Vaaraniemi 2012, 113.)

Tällaiset valtasuhteet ja sukupuolittuneet elämän osa-alueet saattavat vaikuttaa siihen, että miehet ovat hieman todennäköisemmin vieraannutettuja lapsistaan äiteihin verrattuna. Toisaalta nykytilanteen tasa-arvoisempi työ- ja perhe-elämä saattavat vaikuttaa siihen, että kyseessä on enää vain pieni ero sukupuolten välillä. Nykyisessä tutkimuskirjallisuudessa onkin ajateltu, että vieraannuttaminen ei ole kiinni niinkään vanhemman sukupuolesta tai huoltajuuden roolista, vaan pikemminkin oman toiminnan säätely- ja tunnetaidoista sekä yhteistyökyvystä (Heikinheimo 2025, 14).

2.3 Vieraannuttamisen muodot

Tyypillisiä tapoja vieraannuttaa ovat muun muassa pyrkimys luoda kielteinen kuva kohdevanhemmasta ja tämän suvusta, pakottava kontrollikäyttäytyminen, jolla pyritään saamaan lapsi ”liittoutumaan” vieraannuttavan vanhemman kanssa, väitteet siitä, ettei vieraannutettava vanhempi rakasta lasta, lapsen yhteydenpidon rajoittaminen

vieraannutettavaan vanhempaan sekä vanhemmuusaikaa ja viestintää koskevien tuomioistuimen määräysten rikkominen. Tyypillisiä keinoja ovat myös kohdevanhemman auktoriteetin heikentäminen lapsen silmissä, lapsen päätettäväksi jättäminen siitä, haluaako hän tavata kyseistä vanhempaa sekä valheellisten hyväksikäyttösyösten esittäminen vieraannutettavasta vanhemmasta. (Harman ym. 2019, 213–214)

Vieraannuttamisen muotoja voivat olla lisäksi vieraannutettavaan vanhempaan liittyvien viittausten ja valokuvien näkyvyyden rajoittaminen, lapsen painostaminen valitsemaan vanhempiansa välillä sekä rakkauden ehdollistaminen tai vihan osoittaminen, mikäli lapsi ilmaisee kiintymystä kohdevanhempaa kohtaan. Vieraannuttamista voi ilmetä myös tilanteissa, joissa uusi puoliso nimetään äidiksi tai isäksi ja lasta rohkaistaan tekemään samoin, tai tilanteissa, joissa kohdevanhempaan viitataan pelkällä etunimellä. Lisäksi vieraannuttava vanhempi saattaa estää vieraannutettavan vanhemman pääsyn virallisiin lasta koskeviin tietoihin, poistaa hänen tietonsa asiakirjoista tai pyrkiä muilla tavoin katkaisemaan virallisen yhteyden lapseen. Muita keinoja ovat lapsen emotionaalisen riippuvuuden vahvistaminen vieraannuttajavanhempaan, vieraannutettavan vanhemman halventaminen, sekä tilanteet, joissa lapsi pakotetaan torjumaan vieraannutettava vanhempi. Joissain tapauksissa lapselle saatetaan esittää valheellisia väitteitä vieraannutettavan vanhemman vaarallisuudesta tai jopa muuttaa lapsen nimeä, jotta se ei enää yhdistyisi vieraannutettavaan vanhempaan. (Baker & Chambers 2011, 57.)

Vieraannuttamisen kytkeytyessä usein erotilanteisiin saattavat molemmat vanhemmat tehdä jatkuvia syytöksiä toisiaan vastaan. He molemmat saattavat pyrkiä heikentämään ja sabotoimaan toistensa roolia vanhempana sekä syyllistyä väkivaltaiseen käytökseen toisiaan kohtaan. Varsinkin eron jälkeinen konfliktoitunut tilanne mahdollistaa usein lähivanhemmalle kiusaamisen, vallankäytön ja väkivallan muotoja, joissa lapset ovat jollain tavoin osallisina. (Birnbaum & Bala 2010; Johnston ym. 2009; ref. Nikupetteri & Laitinen 2021, 19.)

2.4 Vieraannuttamisen seuraukset lapselle ja vanhemmille

Vieraannuttaminen voi johtaa lapsille pitkäaikaisiin traumaattisiin seurauksiin. Näihin kuuluvat mm. lisääntynyt rikollisuus, koulun keskeyttäminen, päihdeongelmat, masennus sekä ahdistus. Lisäksi tällaiset lapsuuden kokemukset johtavat usein käyttäytymisen toistumiseen aikuisuudessa, eli ns. ylisukupolviseen periytymiseen. (Meland ym. 2024, 599.)
Vaikka vanhempien väliset riidat ja vieraannuttaminen ovat eri asioita, ne voivat esiintyä

samaan aikaan. Lapset eivät totu vanhempien väliseen riitelyyn, vaan he herkistyvät sille. Tämä tekee lapsista ylivirittyneitä, ja he reagoivat stressiin ahdistuksella, pelolla ja raivokohtauksilla. (Sinkonen 2018, 468.) Ylipäätään lapsen pitkäaikainen altistuminen vanhempien välisille ristiriidoille on tunnettu olevan psykiatrisille häiriöille altistava riskitekijä, joka lisää lapsen käyttäytymisen ja tunne-elämän ongelmia sekä sosiaalisiin suhteisiin ja muihin terveyteen liittyvien ongelmien riskiä (Luoma & Laajasalo 2024, 390).

Vieraannuttavan vanhemman manipulointi koskien toista vanhempaa saattaa aiheuttaa pitkäkestoisia psykologisia ja emotionaalisia vahinkoja lapselle. Jos vieraannuttava vanhempi onnistuu luomaan tarinan toisesta vanhemmasta, johon lapsi uskoo, voi tilanne luoda syvällistä epäluottamusta lapsen ja toisen vanhemman välille. (Baker & Darnall 2006, 119.) Vieraannuttavan vanhemman psykologinen kontrolli lapseen voi johtaa lapsen matalaan itsetuntoon (Dwyer & Fus, 2002; ref. Aloia & Strutzenberg, 2019, 1–4).

Vieraannuttaminen ilmenee myös lapsen kohdistuvassa kontrolloivassa viestinnässä, jossa vieraannuttava vanhempi usein ohittaa lapsen näkökulman ja määrää, mitä lapsen tulisi tuntea toista vanhempaa kohtaan (Aloia & Strutzenberg, 2019, 1–4). Viestintään liittyvä ahdistus lisääntyy vieraannuttamistilanteissa, mikä saattaa johtaa siihen, että lapsi välttelee tiedon jakamista vieraannutettavalle vanhemmalleen sekä ohjauksen hakemista häneltä (Lucchetti, Powers & Love, 2002; ref. Aloia & Strutzenberg, 2019, 1–4). Tämän seurauksena suhde vieraannutetun vanhemman ja lapsen välillä saattaa heikentyä, mikä lisää stressiä ja heikentää lapsen minäpystyvyyttä. Tämä voi vaikuttaa lapsen psykologiseen hyvinvointiin kielteisesti ja vaikeuttaa lapsen ja vanhemman välistä kommunikointia aikuisuudessa (Wright 2000; Dwyer & Fus, 2002; ref. Aloia & Strutzenberg, 2019, 1–4).

Vieraannuttavan vanhemman toiminta saattaa myös joissain tilanteissa johtaa lapsen suuntautuvaan rangaistukseen. Näin ollen lapsi saattaa joutua sensuroimaan omaa käytöstään ja puheitaan. Lapsi joutuu torjumaan toisen vanhempansa ja pitämään tätä halveksittavana ja kelvottomana. Lapsen todellisuudentaju saattaa vääristyä vieraantumiskuvion suhteen. Vieraannuttava vanhempi ei kykene eläytymään lapsen tunteisiin ja tarpeisiin, ja lapsi menettää suhteen vieraannutettavaan vanhempaan. Kun tämä asiointi jatkuu, vaikutukset ulottuvat lapsen persoonallisuuteen, identiteettiin ja moraalien kehitykseen. (Sinkonen 2018, 468.)

Lapsen oireiluun saattaa vaikuttaa se, onko lapsi tosiasiallisesti vieraantunut vanhemmastaan. Lapsen oireisiin vaikuttavia tekijöitä ovat tämän lisäksi hänen kokemansa pelko tilanteesta,

emotionaalinen riippuvuus vanhemmasta, alistuminen tilanteeseen sekä vieraantuneen vanhemman pelottavana näyttäytyvään rooliin sopeutuminen. (Von Boch -Galhau 33–137; Baker & Chamber 2011, 72–73.)

Lapsen täydellinen vieraantuminen vanhemmasta on harvinaista. Vieraantumiseen vaikuttaa kohdevanhemman viettämän ajan määrä lapsen kanssa, kohdevanhemman ja lapsen suhteen laatu ennen vieraannuttavan käyttäytymisen alkamista, vieraannuttavan käytöksen vakavuus ja kesto, lapsen temperamentti, lapsen ikä, sisarusten syntymäjärjestys, muiden henkilöiden vaikutus sekä yhteiskunnan suhtautuminen vieraannuttavaan käytökseen. (Harman ym 2019, 214.) Lapset eivät aina sisäistä vieraannuttavia ajatuksia kohdevanhemmasta. Vaikka lapsi ilmaisisi vihaa kohdevanhempaa kohtaan, voi lapsella kuitenkin olla myös hyviä tunteita kohdevanhempaa kohtaan. (Baker 2006, 77.) Vieraannuttamisen seurauksiin vaikuttavia tekijöitä on tutkimuksen perusteella monia, ja niitä voidaan havaita niin yksilötasolla kuin laajemmin yhteiskunnallisella tasolla.

Vieraannuttamisella on seurauksia myös vanhemmille. Vieraannutettava vanhempi kärsii usein merkittävästä ahdistuksesta, masennuksesta, stressistä sekä fyysisistä oireista. Vanhempi saattaa tuntea itsensä voimattomaksi, toivottomaksi sekä sosiaalisesti eristäytyneeksi. Vieraannutettava vanhempi saattaa kokea, että on menettänyt osan identiteetistään, kun vanhemman rooli on viety häneltä. Vieraannuttaminen heikentää itsetuntoa vanhempana ja vaikuttaa elämänhallintaan. (Meland ym. 2024, 599 & Heikinheimo 2025, 17.) Ahdistuneisuus ja masentuneisuus vieraannutettavalla vanhemmalla on erityisen haitallista, sillä se rajoittaa huomattavasti kykyä olla vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa, mukaan lukien ammattilaisten kanssa (Balmer, Matthewson & Haines 2017, 6).

Aiemmin mainittu viestintäahdistus näkyy lasten lisäksi vanhemmilla. Vieraannuttaminen vaikuttaa vieraannutettavan vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen sen laatua ja pysyvyyttä heikentävästi. Aikuisina lasten kyky kommunikoida vanhempien kanssa on heikompi. Vieraannuttaminen vahvistaa manipuloivan vanhemman ja lapsen välistä suhdetta väärillä kuvalla vieraannutetusta vanhemmasta. Viestintäahdistus aikuisen lapsen ja vanhemman välisessä suhteessa näkyy myös vieraannuttavan vanhemman ja lapsen välillä. (Aloia & Strutzenberg 2019, 10–11.)

2.5 Vieraannuttamisen havaitseminen

Vieraannuttamiseen viittaavaa oireilua on mahdollista havaita lapsen käytöksessä. Osa näistä oireista on samoja kuin kappaleessa 2.1 käsitellyt vanhemmuuden vieraannuttamisoireyhtymään liittyvät piirteet.

Psykologinen arviointi on yleensä tarpeen, kun määritellään, onko lapsi vieraannutettu vanhemmasta ja kuinka vakavasti (Harman ym. 2019, 213). Yksi keinoista havaita vieraannuttamista on tarkkailla lapsen puhetta. Lapsi saattaa omaksua vieraannuttavan vanhemman käyttämän kielen ja sen ilmaisut. Lapsen todelliset tunteet saattavat kuitenkin olla monimutkaisempia, mutta hän ei ilmaise niitä avoimesti. Vieraannuttamista voi havaita tarkkailemalla lapsen puheessa ikätasoon sopimattomia ilmaisuja, joilla lapsi ei normaalisti argumentoisi. Näitä ovat mm. ikätasoon sopimattomat sivistyssanat ja erikoistermit. Näissä tilanteissa voi olla haastavaa tulkita lapsen mielipiteen aitoutta. Suomessa esimerkiksi psykiatreja tai psykologeja ei ole koulutettu tulkitsemaan vieraannuttamisen merkkejä ja näin ollen lapsen mielipiteen aitoutta. (Hannuniemi 2008, 1004.)

Lisäksi on mahdollista havainnoida lapsen vihamielisyyttä vieraannutettavaa vanhempaa ja tämän sukua kohtaan. Lapsella voi olla ollut heihin aiemmin lämpimät välit. Lapsi saattaa kieltää tai muokata aiempia muistojaan, vaikka valokuvat tai muut todisteet osoittaisivat aiemman suhteen vieraannutettavaan vanhempaan olleen lämmin. Lapsi saattaa oikeuttaa vihansa vanhempaa ja tämän sukua kohtaan hyvin pienillä ja mitättömillä asioilla. Lapsi ei usein kykene esittämään painavia perusteita vihanpidolleen. (Gardner 1985, 2.) Hannuniemi (2008, 995) painottaakin, että vanhempi ja tämän suku on harvoin tehnyt mitään niin kauheaa, että lapsi välttäisi kaikin tavoin kontaktia heihin.

Vieraannuttamisen tunnistamiseksi on ehdotettu PARQ-kyselyä (parental acceptance-rejection questionnaire). Se on alun perin kehitetty eronneiden vanhempien lasten arviointiin ja sitä on käytetty huoltajuusarvioinneissa. Kysely perustuu interpersooniseen hyväksynnän ja hylkäämisen teoriaan (Interpersonal Acceptance-Rejection Theory, IPARTheory), joka on tutkimusnäyttöön perustuva teoria siitä, miten vanhemman hyväksyntä tai hylkääminen vaikuttaa yksilön persoonallisuuteen ja psykologiseen sopeutumiseen. PARQ-kysely ei ole Suomessa vakiintunut menetelmä, mutta sen perusajatusta lapsen ajattelun ambivalenssin ja sen puutteen arvioinnista voi hyödyntää myös ilman kyselyä.

Tiivistettynä PARQ-kyselyn ajatuksena on, että pienet lapset usein ihannoivat vanhempiaan, kun taas vanhemmat lapset ja nuoret osaavat jo erottaa vanhemmissaan hyviä ja huonoja asioita. Varsinkin vakavasti vieraannutetut lapset osoittavat usein jakautunutta ajattelua, eivätkä tunne ristiriitaisia tunteita kohdevanhempaa kohtaan. Tämä tarkoittaa, että lapsen näkökulmasta vieraannuttava vanhempi on yksiselitteisesti hyvä ja vieraannutettava vanhempi paha. Menetelmä toimii erotusdiagnostisesti esimerkiksi tapauksissa, joissa on ollut oikeaa hyväksikäyttöä toisen vanhemman suunnalta. Hyväksikäytetyillä lapsilla on usein jakautunutta ajattelua ja ristiriitaisia mielipiteitä tekijävanhemmasta. (Bernet, Gregory, Reay & Rohner 2017, 776.)

3 Vieraannuttamiseen puuttuminen

3.1 Oikeudellinen näkökulma

Tässä kappaleessa käsitellän oikeudellisia näkökulmia vieraannuttamiseen puuttumiseen. Aihe on hyvin laaja, ja käsittelen sitä suppeasti kansallisen lainsäädännön sekä kansainvälisten sopimusten näkökulmasta, jotka ovat myös sosiaalityön kannalta keskeisiä.

3.1.1 Kansainvälinen lainsäädäntö

Suomen ratifioimat kansainväliset ihmisoikeussopimukset ohjaavat lasten oikeuksien toteutumista kansallisessa lainsäädännössä ja viranomaistoiminnassa. On tärkeää huomioida, että ihmisoikeudet ja muut kansainväliset sopimukset koskettavat myös lapsia, ja viranomaisten on kaikessa lapsia koskevassa toiminnassaan noudatettava lapsen oikeuksia. Näistä keskeisiä ovat mm. Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus vuodelta 1989, kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus vuodelta 1966, taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus vuodelta 1966 sekä Euroopan ihmisoikeussopimus vuodelta 1950. (Auvinen 2002, 44–46.) Tarkastelen tarkemmin vain YK:n lapsen oikeuksien sopimusta, sillä se on erityisesti lasten oikeuksiin keskittyvä. Sopimus on keskeinen vieraannuttamisen tarkastelussa. Sopimus velvoittaa valtioita suojelemaan lapsen oikeuksia seuraavasti (Unicef 2025):

1. Artikla 3: Lasta koskevissa päätöksissä on aina ensisijaisesti harkittava lapsen etua.
2. Artikla 9: Lapsella on oikeus olla yhteydessä molempiin vanhempiinsa, vaikka vanhemmat eivät asuisi yhdessä.
3. Artikla 18: Vanhemmilla on ensisijainen ja yhteinen vastuu lapsen kasvusta ja kehityksestä. Valtion on tuettava vanhempia lasten kasvatuksessa.
4. Artikla 19: Lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä.

Vieraannuttaminen voidaan nähdä YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen artiklojen 9 ja 19 rikkomuksena, sillä se heikentää lapsen oikeutta säilyttää yhteys molempiin vanhempiin erityisesti erotilanteissa. Lisäksi vieraannuttaminen on henkisen väkivallan muoto, joka kohdistuu lapseen. Artikla 3 velvoittaa sekä vanhempia että viranomaisia asettamaan lapsen

edun etusijalle kaikessa päätöksenteossa. Koska vieraannuttaminen loukkaa tätä etua ja aiheuttaa haittaa lapselle, se luo viranomaiselle velvollisuuden tunnistaa ja puuttua tilanteeseen. Artikla 19 takaa vanhemmille oikeuden ja velvollisuuden vastata ensisijaisesti lapsen kasvusta ja kehityksestä. Samalla se luo viranomaiselle velvollisuuden tukea vanhempia kasvatustehtävässään.

3.1.2 Kansallinen lainsäädäntö

Kansallinen lainsäädäntö ei saa olla ristiriidassa kansainvälisen lainsäädännön kuten YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen kanssa. Tämän vuoksi kansallisessa lainsäädännössä nousee esiin osittain samoja periaatteita, joita edellä on käsitelty. Laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta säädetään lapsen huollon keskeisistä periaatteista 1 §:ssä. Keskeisiä kohtia vieraannuttamisen näkökulmasta ovat laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta seuraavat kohdat:

1. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä. Myös muita lapselle tärkeitä ihmissuhteita on vaalittava.
2. Lasta on suojeltava kaikelta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä.
3. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.

Lain 1 §:n periaatteiden rikkomisesta ei seuraa vanhemmalle suoranaisia sanktioita, mutta niiden noudattamatta jättämisellä on seurauksia lapsen hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen ja näin ollen niiden laiminlyönti herättää lastensuojelullista huolta.

Vieraannuttaminen estää lapsen myönteisen suhteen säilymisen molempiin vanhempiin sekä muihin hänelle merkityksellisiin ihmisiin, kuten sukulaisiin, mikä rikkoo lapsen oikeuksia. Lisäksi vieraannuttamisen ilmiössä vanhempi usein pyrkii ylläpitämään lapsen riippuvuutta itsestään, mikä voi haitata itsenäistymistä ja kasvamista kohti vastuullista aikuisuutta.

Vieraannuttaminen on henkistä väkivaltaa, joka kohdistuu lapseen. (Hannuniemi 2024, 86–87.)

Kuten aiemmin mainittu, vieraannuttavan vanhemman taktiikat voivat liittyä muun muassa toisen vanhemman tapaamisen ja yhteydenpidon rajoittamiseen ja estoon. Vanhempien sopimukset lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta voivat olla joko virallisia tai epävirallisia.

Vain viralliset, lastenvalvojan vahvistamat tai käräjäoikeuden päätökset ovat täytäntöönpanokelpoisia. (Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen toimeenpanosta 1§). Laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 10§:ssä määrätään, että lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia on ratkaistava ensisijaisesti lapsen edun mukaisesti. Lapsen etu on monitulkintainen tieteenalasta riippuen (Hannuniemi 2024, 5). Tämän vuoksi on tärkeää, että sosiaalityöntekijät tunnistavat vieraannuttamisen vaikutukset lapsen oikeuksien toteutumiseen.

Alkuperäiseen huolto- ja tapaamissopimukseen voidaan tehdä muutoksia, jos se edistää tapaamisoikeuden toteutumista ja on lapsen edun mukaista. Oikeuskäytännössä on hyvin yleistä, että kun vieraannuttava vanhempi on estänyt tapaamiset muutamien kuukausien ajan, täytäntöönpanosovittelija tai sosiaalitoimi suosittelee, että tapaamiset toisen vanhemman kanssa tulisi järjestää vähitellen ja portaittain laajentaen. Tapaamisaikojen vähittäinen pidentäminen ja muut vastaavat järjestelyt on alun perin kehitetty tilanteisiin, joissa etävanhempi on lapselle todella vieras. Tämän vuoksi sitä ei tulisi soveltaa vieraannuttamistilanteisiin. (Hannuniemi 2024, 91–92.)

Vieraannuttamisessa lapsen käsitystä toisesta vanhemmasta on manipuloitu tavalla, joka voi vaikuttaa lapsen tunteisiin, ajatuksiin ja käyttäytymiseen tätä vanhempaa kohtaan. Tämä tekee huolto- ja tapaamisoikeusriidoista haastavia, sillä oikeudenkäynneissä lapsen mielipiteen selvittäminen on iso osa arviointia. Erityisenä haasteena on lapsen mielipiteen aitouden tunnistaminen: onko kyseessä lapsen oma mielipide, vai onko hänen ajatteluunsa vaikutettu. Tämä edellyttää syvällistä ymmärrystä vieraannuttamisen ilmiöstä, tilanteen osapuolista sekä kykyä tunnistaa lapsen käytöksen ominaispiirteitä. (Hannuniemi 2024, 11.)

3.2 Ennaltaehkäisy

Sinkosen (2018, 465) sekä Bakerin & Chambersin (2011, 74) mukaan parasta vieraannuttamisen hoitoa on sen ennaltaehkäisy tai ainakin mahdollisimman nopea puuttuminen. He nostavat esiin, että tämä edellyttää oikeusoppineiden, lasten mielenterveystyön ammattilaisten sekä lastensuojelun työntekijöiden tuntevan ilmiön ja sen haitallisuuden. He tuovat esiin, että vanhemmille tulisi suunnata jo alkuvaiheessa informaatiota vieraannuttamisen vahingollisista seurauksista. Lisäksi he kuvaavat, että avainasemassa on lastenpsykiatrinen työskentely, ja työskentelyn aikana kaikkia perheen osapuolia on tavattava riittävän monta kertaa, niin, että kaikki tulevat kuulluksi. He nostavat esiin, että monien tapaamisten avulla on mahdollista selvittää vieraannuttavan vanhemman

motiivit ja psyykinen tila. Lisäksi lapselle sekä vieraannutetulle vanhemmalle tulisi tarjota yksilöllistä psykoterapiaa. (Sinkonen 2018, 469.)

Suomen lainsäädännön mukaan opetustoimi toteuttaa ehkäisevää lastensuojelutyötä (Lastensuojelulaki 2007/417, 3a §). Baker & Chambers (2011, 74) tuovat esiin, että suurin osa lapsista käy julkista koulua, ja kouluympäristö tarjoaa ihanteellisen paikan tarjota psyykoedukatiivista materiaalia ja tukea lapsille, joiden vanhemmat mahdollisesti vieraannuttavat toista vanhempaa. He tuovat esiin myös, että jossain kouluissa on avioerolapsille suunnattuja tukiryhmiä, mutta niissä on vieraannuttamisen tutkimustiedon ja tarjottavan tuen suhteen paljon parannettavaa. Tästä esimerkkinä on children of divorce intervention program. Tätä ohjelmaa on hyödynnetty tuhansien lapsien kanssa ympäri maailmaa. Näitä maita ovat muun muassa Yhdysvallat, Kanada, Uusi Seelanti sekä Australia. (Children's institute 2024.) Suomessa vastaavia ohjelmia ei ole.

Ennaltaehkäisyssä on tärkeää tukea myös vieraannutetun vanhemman ymmärrystä omasta toiminnastaan ja hänen tarvitsemastaan tuesta. Tutkimuskirjallisuudessa on noussut esiin tärkeänä ennaltaehkäisevänä tekijänä se, että vieraannutettava vanhempi suhtautuu kriittisesti siihen, puhuuko lapsi omista ajatuksistaan vai toistaako lapsi vieraannuttavan vanhemman kertomaa (Baker 2006, 77). Tämä voi osaltaan ehkäistä hänen ja lapsen välisen suhteen vaurioitumista. Vieraannutettavan vanhemman on tärkeää myös tunnistaa myös oman toimintansa vaikutus lapsen vieraantumiseen, jotta se ei entisestään pahenna tilannetta. Vieraannutettavalle vanhemmalle tulisikin tarjota tukea siihen, kuinka hän voi vieraannuttamisyhteyksistä huolimatta luoda ja ylläpitää turvallista ja läheistä suhdetta lapseensa, sekä siihen, kuinka tasapainottaa oman käyttäytymisen selittämisen tarve, lapsen suojeleminen sekä turvallisen ja läheisen suhteen ylläpitäminen lapsen kanssa. Vieraannutettava vanhempi saattaa kokea vihaa ja turhautumista, jonka kohdistuminen lapseen edistää lapsen vieraantumista. (Baker & Darnall 2006, 119.)

Vieraannutettavalle vanhemmalle on lisäksi luotu oppaita niin Suomessa kuin kansainvälisesti, joiden kautta vieraannutettu vanhempi voi saada tukea omaan tilanteeseensa ja konkreettisia toimintamalleja. Yksi teoksista on Richard Warshakin teos *Eromyrkky*, jonka tarkoituksena on auttaa tunnistamaan vieraannuttamisen aiheuttamat oireet sekä ohjaamaan tilannetta oikeaan suuntaan. Suomessa tällaista ohjeistusta ja tukea tarjoaa myös mm. Isät lasten asialla, uusperhe.fi sekä Vieraat vanhemmat.

3.3 Vieraannuttaminen sosiaalityön osa-alueilla

Vieraannuttaminen saatetaan ajatuksen tasolla useimmiten liittää lastensuojeluun ja perheoikeudellisiin palveluihin. On kuitenkin mahdollista, että ilmiö nousee esiin myös muunlaisissa sosiaalityön asiakkuuksissa. Esittelen tässä kappaleessa sosiaalityön kenttiä, joita tutkimukseni käsittelee.

Ehkäisevän lastensuojelun tavoitteena on edistää ja turvata lasten hyvinvointia sekä tukea vanhemmuutta jo ennen lastensuojelun asiakkuuden syntymistä. Ehkäisevää lastensuojelua on tuki, jota tarjotaan esimerkiksi opetuksessa, nuorisotyössä, päivähoidossa sekä äitiys- ja lastenneuvolassa. (Lastensuojelulaki 417/2007 3a§.) Ehkäisevässä työskentelyssä on mahdollisuus varhaiseen puuttumiseen perheen ongelmatilanteisiin, kuten vieraannuttamiseen. Lapsen ja perheen palvelutarpeen arvioinnissa arvioidaan tarvetta lapsiperhesosiaalityön ja lastensuojelun tarjoamalle tuelle.

Lapsen ja perheen palvelutarpeen arviointi on usein ensimmäinen vaihe sosiaalihuollon palveluissa. Palvelutarpeen arvioinnissa selvitetään perheen tuen tarve. Prosessista vastaa sosiaalityöntekijä, joka tapaa arvioinnin aikana lasta ja vanhempia sekä tekee moniammatillista yhteistyötä asiakkaan asioissa. (Veistilä & Heino 2024, 28.) Lapsen ja perheen palveluntarvetta arvioidessa arvioidaan myös mahdollinen lastensuojelullinen tarve. Keskeistä palvelutarpeen arvioinnissa on se, että lapsi ja perhe saa tarvitsemansa oikea-aikaisen kohdennetun avun ja tuen. Erityisenä lastensuojelullisena haasteena on tunnistettu olevan liian myöhäinen tuen ja avun saanti. (HE 252/2006.)

Arvioinnissa tulisi tunnistaa sosiaalisia ongelmia ja niiden taustalla vaikuttavia mekanismeja. Näitä ovat esimerkiksi lapsen kohdistuva väkivalta sekä vanhempien vakavat huoltoriidat. Vieraannuttamisen kytkeytyessä usein huoltoriitoihin, on sen tunnistaminen lapsen ja perheen palvelutarpeen arvioinnissa tärkeää. On pitkään ajateltu, etteivät vanhempien huolto- ja tapaamisriidat kuulu lastensuojeluun, mutta nykyisin on tunnistettu, että vakavat riidat voivat vahingoittaa lasta merkittävästi. (Veistilä & Heino 2024, 35–36.) Vieraannuttaminen on lapsen kohdistuvaa henkistä väkivaltaa, minkä vuoksi sen tunnistaminen jo tuen tarvetta arvioidessa on tärkeää.

Palvelutarpeen arvioinnista voidaan ohjata sosiaalihuollon asiakkuuksien ohella perheoikeudellisiin palveluihin, mikäli esiin nousee vanhempien välisiä ristiriitoja tai huoltajuuskysymyksiä. Perheoikeudellisten palvelujen tavoitteena on turvata lapsen oikeus

isyyteen, elatukseen, huoltoon ja vanhempiensa tapaamiseen. Osa palveluista liittyy vanhempien ja lasten tuen tarpeisiin ero- ja ristiriitatilanteissa. Perheoikeudelliset palvelut turvaavat lapsen hyvinvointia ja tasapainoista kehitystä silloin, kun vanhemmat eroavat. (Bildjuschkin 2018, 6.) Erityisesti henkinen väkivalta ja vieraannuttaminen esiintyvät haastavien erotilanteiden yhteydessä. (Häkkänen-Nyholm 2010, 501.)

Lapsiperhesosiaalityön voidaan myös katsoa olevan ennaltaehkäisevää lastensuojelullista työskentelyä. Sekä lapsiperheiden sosiaalityöllä että lastensuojelun sosiaalityöllä tuetaan ja ylläpidetään lasten, nuorten sekä perheiden sosiaalista ja taloudellista toimintakykyä ja hyvinvointia. Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityössä kohdataan vaikeita ja moninaisia elämäntilanteita. Asiakkuuksien taustatekijöissä näyttäytyvät muun muassa erotilanteet, lähisuhdeväkivalta sekä vanhemmuuden haasteet. (Kiili, Moilanen & Hedman 2024.) Yhteiskunnallisesti tarkasteltuna useat tekijät ovat lisänneet arjen haastavuutta. Muun muassa avo- ja avioerot sekä parisuhteiden ongelmat ovat lisääntyneet. (Halme, Perälä & Laaksonen 2010, 18).

Lapsiperhesosiaalityön tarjoama tuki on ensisijaista lastensuojelun erityistason palveluihin nähden. Lastensuojelun asiakkuus alkaa, kun ehkäisevä tuki ei enää riitä turvaamaan lapsen hyvinvointia ja lastensuojelun tarve on todettu. Tällöin hyvinvointialueen on viipymättä ryhdyttävä lastensuojelulain mukaisiin avohuollon tukitoimiin. (Lastensuojelulaki 417/2007, 34§). Avohuollon tukitoimet tarjoavat ennaltaehkäiseviin palveluihin nähden tiiviimpää, erityistason tukea. Lastensuojelun sijaishuolto on sen sijaan tarkoitettu tilanteisiin, joissa lapsen terveys ja kehitys uhkaavat vakavasti vaarantua, eivätkä muut tukitoimet ole riittäviä ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista (Lastensuojelulaki 417/2007, 40§).

3.4 Sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain mukaiset palvelut

Sosiaalihuoltolain 14§ mukaisia mahdollisia perhettä tukevia palveluita ovat muun muassa sosiaalityö, sosiaaliohjaus, perhetyö ja mielenterveystyö. Sosiaalityö on sosiaalisia ongelmia ehkäisevää, vähentävää tai poistavaa asiantuntijatyötä, jota tehdään yksilöiden, yhteisöjen sekä rakenteiden tasolla. Sosiaaliohjaus puolestaan tarjoaa henkilökohtaista neuvontaa käytössä olevista palveluista ja niiden pariin pääsemisestä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024.) Sosiaalityötä ja sosiaaliohjausta on mahdollista toteuttaa moniammatillisissa verkostoissa asiakkaan tuen tarpeeseen vastaamiseksi, mikä on varsinkin vieraannuttamisen parissa työskennellessä tärkeää.

Sosiaalihuollon mielenterveystyötä ovat ohjaus, neuvonta ja tarpeenmukainen psykososiaalinen tuki. Mielenterveyden hoito kuuluu kuitenkin terveydenhuollon vastuulle ja siitä säädetään terveydenhuoltolaissa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2025.) Perhettä voidaan ohjata tarvittaviin terveydenhuollon palveluihin ja heille voidaan tarjota tietoa vieraannuttamisesta ja sen seurauksista sekä tarjota tukea asian käsittelyyn.

Perhetyö on perheen hyvinvointia tukevaa työskentelyä, joka sisältää keskusteluapua ja tukea arjen toiminnoissa. Sitä tehdään varsinkin ehkäisevänä työskentelynä muiden toimijoiden kanssa. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2024a.)

Myös perhetyössä nousee esiin verkostotyöskentely muiden toimijoiden kanssa. Nämä yhteistyötahot voivat olla muita perheen kanssa työskenteleviä ammattilaisia tai perheen läheisverkostoa. Perhetyön on mahdollista tarjota esimerkiksi sosiaalityötä tiiviimpää tukea perheen arkeen. Lastensuojelulain (417/2002) nojalla perheelle voidaan tarjota myös tehostettua perhetyötä, joka tarjoaa tiiviimpää tukea. Perhetyötä on mahdollista tehdä erilaisin kokoonpanoin.

Lastensuojelulain (417/2002) nojalla perhekuntoutuksessa perheelle tarjotaan kuntouttavaa toimintaa suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti. Sen tavoitteena on lasten kasvuolosuhteiden turvaaminen, vanhempien tukeminen lapsen kasvatustehtävässä ja perheen omien voimavarojen vahvistaminen. Sen avulla on mahdollista tukea perheenjäsenten välistä vuorovaikutusta toiminnallisien menetelmin. Perhekuntoutusta on tarjolla päivämuotoisena, ympärivuorokautisena sekä laituskuntoutuksena ja kotiin vietävänä työskentelynä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2025.)

Edellä mainitut palvelut ja tukitoimet myönnetään perustuen sosiaalityöntekijän arvioon tarvittavista tukitoimista. Sosiaalityöntekijä tekee arviointiprosessia jatkuvasti palvelutarpeen arvioinnin aikana ja asiakassuunnitelman teon aikana yhteistyössä perheen kanssa. Jotta sosiaalityöntekijä kykenee arvioimaan perheen tarvitseman tuen parhaalla mahdollisella tavalla, on tärkeää tunnistaa vieraannuttaminen, ymmärtää sitä väkivallan muotona ja sen seuraukset lapselle.

Eroavat tai eronneet perheet asioivat usein perheoikeudellisessa yksikössä. Perheoikeudellisen yksikön palvelut tarjoavat harvoin suoranaisia interventioita perheen tilanteeseen. Yksikkö tarjoaa kuitenkin perheasioiden sovittelua. Sovittelu on tarkoitettu vanhempien ristiriitatilanteisiin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2025.) Toisaalta on ollut epäselvää, mihin

sovittelu tulisi tosiasiasa kohdentaa: kuuluuko sovittelun piiriin kaikki parisuhteen haasteet, eropohdinnat, eron jälkeinen vanhemmuus, lapsen asioita koskevien erimielisyyksien ratkaisu tai muut perhetilanteet (Bergman-Pyykkönen, Haavisto & Karvinen-Niinikoski 2020, 142).

Tämän vuoksi palveluun on liittynyt paljon keskustelua ja erinäisiä tutkimuksia.

Perheasioiden sovittelu tukee joka tapauksessa pääasiassa vanhempien mahdollisuutta ratkaista neuvoteltavat asiat itse, mutta tosiasiasa se tuo mukaan myös valtion tai kirkon kontrollin (Bergman-Pyykkönen ym. 2020, 159). Useat hyvinvointialueet kertovat verkkosivuillaan sovittelun olevan palvelu, jossa eropäätöksen tehneet vanhemmat pääsevät kahden sovittelijan avulla keskustelemaan kaikista lapsen asioiden järjestämiseen liittyvistä kysymyksistä. Näin ollen vieraannuttamistilanteissa perheasioiden sovittelu voi hyvinkin olla palvelu, johon asiakkaita ohjataan keskustelemaan. Perheoikeudellisessa yksikössä tehdään myös sopimuksia lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.

3.5 Järjestöjen interventiot

Järjestöt voivat tarjota vieraannuttamisen ehkäisyyn ja siihen puuttumiseen interventioita koko perheelle. Järjestöjen toimintaan hakeutuminen ei yleensä vaadi sosiaalihuollon asiakkuutta, mutta toisaalta myös sosiaalihuollon palveluista voidaan ohjata järjestöjen tarjoaman tuen piiriin. Sosiaalitoimi voi työskennellä myös yhteistyössä järjestöjen kanssa.

Suomessa on aiemmin toteutettu Turvassa-hanke, joka on ollut osaltaan vieraannuttamiseen liittyvä interventio. Hanketta toteutettiin kansainvälisessä yhteistyössä Ensi- ja turvakotien liiton sekä Viola ry:n kanssa. Hankkeen tarkoituksena oli kehittää monialaisia ja monitieteisiä käytäntöjä vaativiin huolto- ja tapaamisriitoihin lapsen edun ja turvallisuuden varmistamiseksi sekä riskien ehkäisemiseksi. (Turun ensi- ja turvakoti ry 2019.) Hankkeessa työskennelleet työntekijät huomasivat, että lapsistaan vieraantuneet vanhemmat jäivät herkästi ilman tukea ja apua. Vieraannutetut vanhemmat olivat nostaneet esiin, että he kokivat joutuvansa puolustamaan asemaansa vanhempina. Vieraannuttamisen kokemukseen liittyi häpeää ja epäonnistuneisuuden tunnetta. Tämän myötä Turvassa-hanke käynnisti keväällä 2021 vertaisryhmätoiminnan, johon osallistuminen oli anonyymiä. (Ensi- ja turvakotien liitto 2022.)

Eri puolilla Suomea monet järjestöt tarjoavat eroauttamistyötä. Palvelut ja niiden toteuttajat vaihtelevat alueittain. Usein vieraannuttamista käsitellään osana eroauttamistyötä. Järjestöjen ja seurakunnan kautta on mahdollista saada neuvontaa ja keskustelutukea perheen

tilanteeseen. Näitä tarjoavat muun muassa kirkon perheasioiden neuvottelukeskus ja lastensuojelun keskusliiton neuvottelukeskus (Inkilä & Paavilainen 2013, 151).

3.6 Perheterapia

Vieraannuttamisen interventiona voidaan käyttää perheterapiaa. Yleisesti sitä voidaan käyttää hoitomuotona erilaisiin perhetilanteisiin. Se on psykoterapiaa, jossa tutkitaan ja hoidetaan perheenjäsenten välistä vuorovaikutusta sekä yksittäisellä perheenjäsenellä esiintyviä häiriöitä ja niiden aiheuttamaa kärsimystä. Perheterapiassa on tarkoitus, että jokainen jäsen ymmärtää toisia perheenjäseniä ja vuorovaikutus on rakentavaa, toisia kunnioittavaa ja arvostavaa. Kaikki perheeseen kuuluvat voivat osallistua hoitoon. (Suomen perhe- ja pariterapiayhdistys 2024.) Perheterapiaan hakeudutaan kriiseihin, parisuhteeseen, vanhemmuuteen sekä lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvissä tilanteissa. Lisäksi sinne voidaan hakeutua, kun perheenjäsenten vuorovaikutuksessa on ongelmia tai jonkun perheenjäsenen tilanne kuormittaa muuta perhettä. (Coronaria 2025.) Terapian aloitus edellyttää kelan kuntoutuksen maksusitoumusta tai omakustanteista maksamista.

Aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa terapian on todettu olevan hyödyöntä, jos vieraannuttava toiminta jatkuu. Näin ollen aikaisemmassa tutkimuksessa on todettu, että lapsi tulisi siirtää vieraannutetun vanhemman luokse asumaan ja vieraannuttavan vanhemman yhteydenpitoa rajoittaa ja valvoa, jonka jälkeen terapia olisi mahdollinen hoitokeino perheen tilanteeseen. (Gardner 1985, 7.)

4 Tutkimuksen toteuttaminen

Tutkimukseni tarkoituksena on tutkia sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä vieraannuttamiseen puuttumisesta, puuttumisen haasteista sekä työskentelyn kehityskohteista. Tavoitteena on kerätä tietoa ilmiön parissa työskenteleviltä sosiaalityön ammattilaisilta. Tutkimus mahdollistaa vieraannuttamisen puuttumisen keinojen tarkastelun ja arvioinnin sosiaalityön kentillä. Samalla tutkimus kerää tietoa haasteista, joita on vieraannuttamiseen puuttumisessa sosiaalityön eri aloilla. Tutkimus eroaa muista opinnäytetöistä tutkimusmenetelmien, aineiston ja analyysin suhteen. Tutkimuksen vastaajat ovat eri sosiaalityön kentiltä ja tarkastelevat näin ollen ilmiötä omasta näkökulmastaan eri tavoin. En ole tehnyt aineiston suhteen rajauksia. Tutkimukseni ei myöskään perustu minkään teorian testaamiseen, mikä mahdollistaa avoimen aineiston analyysin.

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymyksiäni ovat seuraavat:

1. Mitä vieraannuttamisen muotoja sosiaalityöntekijät ovat kohdanneet?
2. Miten sosiaalityöntekijät puuttuvan vieraannuttamiseen työssään?
3. Mitä haasteita ja kehityskohteita sosiaalityöntekijät kokevat vieraannuttamiseen puuttumiseen liittyvässä työssään?

Hyvän tutkimuskysymyksen kriteerit ovat sen tärkeys, ajankohtaisuus, kiinnostavuus tietyille yleisölle ja hyödyllisyys ongelmanratkaisussa (Drisko & Maschi 2016). Nämä kriteerit on pyritty ottamaan huomioon tutkimuskysymysten muotoilussa. Tutkimuskysymykset ovat sosiaalityön kentällä tärkeitä ja ajankohtaisia, eikä niistä ole aiempaa tutkimusta vastaavalla aineistolla ja analyysimenetelmillä. Kuten aiemmin mainittu, vieraannuttaminen on tutkimusaiheena jäänyt suhteellisen varjoon Suomessa opinnäytetöitä lukuun ottamatta.

4.2 Aineiston kuvaus ja keruu

Tutkimuksen aineisto kerättiin sosiaalityön uraverkosto -Facebook-ryhmästä. Ryhmään kuuluu sosiaalityön tutkinto-opiskelijoita ja laillistettuja sosiaalityöntekijöitä. Ryhmässä on tällä hetkellä yli 5000 jäsentä. Tutkimuksen tiedonkeruumenetelmänä toimi Webropol-puolistrukturoitu kyselylomake. Kyselylomake sisälsi sekä avoimia ja suljettuja kysymyksiä.

Kyselylomake jaettiin ryhmään huhtikuun alussa 2025. Tämän jälkeen muistutin vastaamisesta toisen kerran kahden viikon kuluttua.

Kyselyssä kartoitettiin, millä sosiaalityön kentällä vastaaja työskentelee tai on työskennellyt. Avoimet kysymykset tutkimusongelmasta mahdollistivat suljettuja kysymyksiä täydentävää ja syventävää tiedonhankintaa tutkimuskysymyksistä vieraannuttamiseen liittyen. Kerättävä aineisto ja sen muuttujat olivat tarkoituksenmukaisia tälle tutkimukselle, sillä ne mahdollistivat sosiaalityöntekijöiden näkemysten keräämisen laajasti ja systemaattisesti. Aineistonkeruumenetelmä ja -paikka mahdollistivat vastaajien taustojen monipuolisuuden, mikä toi lisäarvoa aineiston analyysiin. Aineiston ja sen muuttujien avulla oli mahdollista saada syvällistä tietoa tutkimusongelmasta sekä mahdollisista jatkotutkimuksen tarpeista.

Tutkimukseen osallistui yhteensä 19 sosiaalityöntekijää. Pääosin vastaajat vastasivat jokaiseen kysymykseen. Vastaukset vaihtelivat pituudeltaan parista lauseesta monen rivin kappaleisiin. Aineistoa kertyi avovastauksista noin 15 sivua. Kyselyn alussa kartoitettiin, millä kentällä vastaaja työskentelee tai on työskennellyt. Kyselyyn vastanneet sosiaalityöntekijät vastasivat lapsiperhesosiaalityön, lastensuojelun avohuollon sekä perheoikeudellisen yksikön. Lisäksi muu, mikä -kohtaan vastanneet mainitsivat lastensuojelun virka-aikaisen päivystyksen, lastensuojelun sijaishuollon sekä oppilashuollon kuraattoripalvelut. On kuitenkin otettava huomioon, että vastaaja saattoi vastata myös useamman sosiaalityön alan, jolla on työskennellyt.

4.3 Analyysi- ja tutkimusmenetelmät

Tutkimuksessa käytettiin laadullista tutkimusmenetelmää. Sen avulla on mahdollista saada holistinen kuva tutkittavasta aiheesta. Tutkimuksessa pyrittiin tavoittamaan sosiaalityöntekijöiden kokemuksia aiheesta. Aihe on laaja ja syvälinen sekä tunnepitoinen ja herkkä varsinkin asiakkaiden näkökulmasta. Tämän vuoksi ajattelen, että laadullinen menetelmä oli sopiva valinta tutkimukseen ja sen tarpeisiin. (Padgett 2016.) Tässä tutkimuksessa määrällisyys näkyy tutkituissa vieraannuttamisen keinoissa ja niiden yleisyydessä.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin laadullista sisällönanalyysiä. Se painottaa tekstin kuvailua ja merkityksen tulkitsemista. Sen tarkoituksena ei ole luoda uutta teoriaa. Menetelmänä se on joustava, mikä mahdollistaa tutkimuksen teon aineistolähtöisenä tai teoriapohjaisena. Se korostaa aineiston sisältämien merkitysten luokittelua ja selittämistä. (Drisko & Maschi

2016.) Analyysiä voidaan suorittaa sisällönanalyysin keinoin systemaattisesti ja objektiivisesti. Sen avulla pyritään järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Laadullisessa aineistossa analyysiä tehdään tutkimusprosessin jokaisessa vaiheessa. (Hämäläinen, 1987; Strauss & Corbin, 1990, 1998; Atkinson et al., 2000; ref. Tuomi & Sarajärvi, 2018.)

Aineiston analyysi toteutetaan pääosin aineistolähtöisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että analyysissä pyritään luomaan tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus. Tutkimuksessa analyysiyksiköt eivät ole etukäteen sovittuja tai harkittuja, vaan niitä luodaan aineistolähtöisesti tutkijan valintojen mukaan. Teoriaohjaavuus näkyy vieraannuttamisen muotojen ja niiden yleisyyden tarkastelussa. Tässä taustalla ohjaavana tekijänä toimii aikaisempi tutkimus vieraannuttamisen muodoista. Tavoitteena ei ole kuitenkaan testata mitään tiettyä, olemassa olevaa teoriaa, joka on aineistolähtöisyydelle ominaista (Tuomi & Sarajärvi 2018, 79–80).

Kyselylomakkeessani oli monta kysymystä ja kaikki vastaukset niihin eivät vastanneet täsmälleen siihen, mitä kysymyksessä kysyttiin. Luin aineiston useaan kertaan läpi ja erottelin sieltä vastaukset, jotka eivät vastanneet kysymykseen, ja pyrin sijoittamaan ne toisiin kohtiin, joihin ne vastasivat paremmin. Yhdistelin luokkia ja teemoja, jos huomasin, että kyseiseen teemaan tai luokkaan ei tulisi tarpeeksi sisältöä. Pyrin tekemään yhdistelyn mahdollisimman luonnollisesti niin, että luokat tai teemat olisivat aiheellisesti lähellä toisiaan. Tein tätä yhdistämistä myös silloin, kun teemat tai luokat osoittautuivat asiasisällöltään päällekkäisiksi. Teemojen ja luokkien muodostaminen oli hyvin aineistolähtöistä. Pyrin poimimaan vastauksista niiden pääsanoman ja ryhmittelemään niitä sen mukaan, mitä niissä kuvattiin. Pyrin tekemään näistä kuvauksista yleisemmän teeman tai luokan, jonka alle useampi vastaus sijoittuisi. Teemojen luominen muodostui näin ollen täysin aineistolähtöisesti.

Laadullisen tutkimuksen voidaan ajatella olevan sidottu tiettyihin konteksteihin ja tulokset syntyvät yhdessä osallistujien ja tutkijan kanssa. Tiedon nähdään olevan kontekstiriippuvaista ja tulkinnallista. (Drisko & Maschi 2016.) Tutkimukseni tarkastelee ilmiötä sosiaalityöntekijöiden ja sosiaalityön tutkinto-opiskelijoiden näkökulmasta ja heidän vastauksensa heijastavat varsinkin 2020-luvun Suomessa toimivan sosiaalityön kenttää. Sosiaalityön konteksti on tärkeä, sillä se vaikuttaa siihen, miten työntekijät havaitsevat ja

tulkitsevat vieraannuttamista ilmiönä. Vastausten tulkita pohjautuu sosiaalityöntekijöiden antamiin merkityksenantoihin, mikä luo tutkimukseen konstruktionistisen ulottuvuuden.

4.4 Tutkimuksen eettistä reflektointia

Laadullisessa tutkimuksessa ei usein puhuta perinteisellä tavalla reabiliteetista ja validiteetista. Iso osa kaikesta tutkimuksesta on jossain määrin subjektiivista. Tutkijan ratkaisut perustuvat aina subjektiivisiin valintoihin. Tutkimuksen objektiivisuudella viitataan näin ollen tutkijan kykyyn erottaa itsensä tutkimuskohteesta siten, etteivät hänen omat oletuksensa ja toimenpiteensä tutkimuksen aikana vaikuttaisi tutkimuskohteen ominaisuuksiin tai tutkimustuloksiin. Tämän vuoksi laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että tutkija tuo esiin taustansa, subjektiiviset vaikuttimensa ja valintansa. (Puusa & Julkunen 2020.)

Laadullisen tutkimuksen kokonaisvaltaiseen laatuun vaikuttavat aineistonkeruumenetelmät, niiden valintaperustelut, menetelmien käyttö sekä monipuolisuus. Analyysissä tulee pyrkiä totuudenmukaisuuteen, uskottavaan tulkintaan sekä tehtyjen ratkaisujen kestävään perusteluun. (Puusa & Julkunen 2020.) En pyri tutkimuksessa tutkimustulosten objektiivisuuteen vaan pikemminkin tutkimukseen liittyvien valintojen ja toiminnan läpinäkyvyyteen sekä oman ajattelun reflektioon, jotta tutkimuksen uskottavuus ja luotettavuus toteutuisivat parhaalla mahdollisella tavalla.

Työskentelen lapsiperheiden sosiaalityössä sijaistavana sosiaalityöntekijäopiskelijana. Olen työssäni huomannut mahdollisia vieraannuttamisen merkkejä, mutta ilmiön tunnistaminen on ollut haastavaa. Olen myös työskennellyt asiakkaiden kanssa, jotka ovat kokeneet toisen vanhemman vieraannuttavan. Tunnistan aiheen olevan varsinkin vanhemmille hyvin tunnepitoinen, ja siksi sen parissa työskentely on myös työntekijänä emotionaalisesti kuormittavaa. Näin ollen minulla on kokemusta vieraannuttamisesta sosiaalityössä, mutta kykenen silti olemaan tutkimuksessa puolueeton ja käsittelemään tutkimuksen aineistoa neutraalisti.

5 Sosiaalityöntekijöiden havaitsemat vieraannuttamisen muodot

Tässä luvussa tarkastelen sitä, millaisia vieraannuttamisen muotoja sosiaalityöntekijät olivat kohdanneet. Vieraannuttamisen muodoilla kuvataan tapoja, joilla toinen vanhempi pyrkii tietoisesti tai tiedostamattaan etäännyttämään lasta toisesta vanhemmasta. Ensimmäisenä esitän valintalaatikkokysymysten tulokset, jonka jälkeen avaan lyhyesti avovastausten pohjalta muodostetut teemat, alaluokat ja niiden kuvaukset esimerkki sitaatteineen.

Taulukko 1. Vieraannuttamisen muotojen yleisyys

Vieraannuttamisen muoto	Vastaajien määrä (n=19)
Vanhempi rajoittaa tai estää lapsen yhteydenpidon toiseen vanhempaan.	19
Vanhempi puhuu lapselle toisesta vanhemmasta ja/tai tämän suvusta negatiiviseen sävyyn.	15
Vanhempi pyrkii saamaan lapsen käännettyä toista vanhempaa vastaan ja liittoutumaan itsensä kanssa.	14
Vanhempi esittää valheellisia syytöksiä toista vanhempaa kohtaan, kuten perusteettomia väitteitä hyväksikäytöstä.	14
Vanhempi rikkoo tuomioistuimen määräyksiä koskien vanhemmuusaikaa ja viestintää.	14
Vanhempi uskoutuu liiallisesti toisesta vanhemmasta lapselle.	13
Vanhempi pyrkii heikentämään toisen vanhemman auktoriteettia lapsen silmissä.	13
Vanhempi pyytää lasta pitämään salaisuuksia toiselta vanhemmaltaan.	11
Vanhempi loukkaantuu, jos lapsi näyttää kiintymystä toista vanhempaa kohtaan.	9
Vanhempi pyytää lasta vakoilemaan toista vanhempaa.	6
Muu muoto	4

Sosiaalityöntekijät olivat kohdanneet kaikkia kyselyssä mainittuja vieraannuttamisen muotoja.

Yleisimpiä vieraannuttamisen muotoja olivat yhteydenpidon rajoittaminen tai estäminen

lapsen ja toisen vanhemman välillä, minkä jokainen sosiaalityöntekijä ilmoitti kohdanneensa. Muita usein havaittuja muotoja olivat muun muassa vanhemman puhuminen lapselle toisesta vanhemmasta ja/tai tämän suvusta negatiiviseen sävyyn, jonka oli maininnut 15 sosiaalityöntekijää. Vanhemman pyrkimys saada käännettyä lapsi toista vanhempaa vastaan ja liittoutumaan itsensä kanssa oli vastannut 14 sosiaalityöntekijää. Vanhempi rikkoo tuomioistuinten määräyksiä koskien vanhemmuusaikaa ja viestintää oli vastannut 14 sosiaalityöntekijää. Vähemmän havaittuja vieraannuttamisen muotoja olivat muun muassa vanhemman loukkaantuminen, jos lapsi näyttää kiintymystä toista vanhempaa kohtaan, jonka oli vastannut yhdeksän sosiaalityöntekijää sekä vanhempi pyytää lasta vakoilemaan toista vanhempaa, jonka oli vastannut kuusi sosiaalityöntekijää.

Lisäksi sosiaalityöntekijät kuvasivat avovastauksissaan muita vieraannuttamisen muotoja. Aineistoa analysoidessani luin vastaukset useaan kertaan ja poimin niistä vieraannuttamisen muotoja, jotka pelkistin ja ryhmittelin luokkiin se mukaan, mitä vieraannuttamisen muotoa se kuvaa. Osa muodostamistani alaluokista vastasi suoraan kyselyn valintalaatikon vaihtoehtoja.

Aluksi muodostin yhdeksän alaluokkaa, joista karsin pois ne, joiden sisältö oli hyvin suppeaa tai perustui yksittäiseen vastaukseen. Yhdistin alaluokat, jotka kuvasivat lapsen tapaamisten, yhteydenpidon ja ilmaisun rajoittamista, sillä näkisin näiden toimintojen kytkeytyvän myös toisiinsa. Yhdistin myös kielteisen kuvan luomisen ja viranomaisiin kohdistuvan vaikuttamisen alaluokat, sillä ne ovat kytköksissä toisiinsa.

Mielikuvavaikuttaminen ja liittolaisten hakeminen vieraannuttamistilanteissa -teema kokoaa tapaukset, joissa vieraannuttava vanhempi pyrkii vaikuttamaan lapsen ja muiden tahojen mielikuviiin vieraannutettavasta vanhemmasta. Tätä kielteistä kuvaa tukemaan hän hakee apua ulkopuolisia toimijoita. Vakavat syytökset vieraannutettavaa vanhempaa kohtaan -teema kokoaa tilanteet, joissa toinen vanhempi esittää vieraannutettavasta vanhemmasta valheellisia väitteitä, kuten syytöksiä lapsen kohdistuvasta väkivallasta. Näillä syytöksillä saatetaan pyrkiä estämään lapsen ja vanhemman välistä yhteyttä tai vaikuttamaan ulkopuolisiin toimijoihin, kuten viranomaisiin. Lapsen oikeuksiin kohdistuvat loukkaukset -teema kokoaa puolestaan tilanteet, joissa toinen vanhempi pyrkii estämään lapsen oikeutta tavata ja pitää yhteyttä vieraannutettavaan vanhempaan sekä ilmaista vapaasti omia ajatuksiaan. Taulukossa 2 kuvataan muodostamani teemat ja alaluokat sekä niiden kuvaukset. Tämän jälkeen kerron muodostamistani alaluokista ja avaan niiden sisältöä.

Taulukko 2. Teemat, alaluokat ja niiden kuvaukset.

Teema	Alaluokka	Teeman ja alaluokan kuvaus
Mielikuvavaikuttaminen ja liittolaisten hakeminen vieraannuttamisessa	Kielteisen kuvan luominen ja muiden tahojen hyödyntäminen vieraannuttamispyrkimyksissä.	Vieraannuttava vanhempi vaikuttaa muiden tahojen, kuten lapsen ja viranomaisten mielikuviin ja hakee tukea näkemykselleen.
Vakavat syytökset vieraannutettavaa vanhempaa kohtaan	Valheelliset syytökset lapseen kohdistuvasta väkivallasta	Vieraannuttava vanhempi esittää vakavia valheellisia syytöksiä lapseen kohdistuneesta väkivallasta vieraannutettavaa vanhempaa kohtaan.
Lapsen oikeuksiin kohdistuvat loukkaukset	Lapsen yhteydenpidon ja ilmaisun rajoittaminen sekä lojaliteettiristiriidan luominen	Vieraannuttava vanhempi estää tai rajoittaa lapsen tapaamisia, yhteydenpitoa ja vapaata ilmaisua vieraannutettavaan vanhempaan nähden.

5.1.1 Kielteisen kuvan luominen ja muiden tahojen hyödyntäminen vieraannuttamispyrkimyksessä

Tässä alaluokassa tarkastelen tilanteita, joissa vieraannuttava vanhempi pyrkii vahvistamaan kielteistä mielikuvaa vieraannutettavasta vanhemmasta. Vieraannuttava vanhempi voi pyrkiä vaikuttamaan sekä lapseen että ulkopuolisiin tahoihin, kuten viranomaisiin ja sukulaisiin pyrkien saamaan heidät omalle puolelleen.

V1 Vanhempi on täysin rajaton puheissaan liittyen toisen vanhemman negatiivisiin piirteisiin. Lapsen kuullen sanotaan julmia asioita piittaamatta siitä, miltä lapsesta saattaa tuntua.

V8 Vanhempi pyrkii vaikuttamaan lapsen ja vieraannutettavan vanhemman suhteeseen puhumalla lapselle kielteiseen sävyyn vieraannutettavasta vanhemmasta ja näin vaikuttamaan lapsen mielikuviin, luottamukseen ja kiintymykseen vieraannutettavaa vanhempaa kohtaan.

V19 Vanhempien negatiivinen puhe toisesta vanhemmasta lapselle perusteettomasti ja huomioimatta lapsen ikätasoa.

Kielteinen puhe toisesta vanhemmasta näyttäytyi yleisimpänä vieraannuttamisen muotona valintalaatikkovastausten mukaan. Sosiaalityöntekijä kuvaa vieraannuttavan vanhemman puheen olevan rajatonta ja keskittyvän vieraannutettavan vanhemman negatiivisiin piirteisiin. Vieraannuttava vanhempi pyrkii puheillaan vaikuttamaan lapsen ja toisen vanhemman

väliseen suhteeseen. Sosiaalityöntekijät kuvasivat tällaisen puheen olevan perusteetonta, eikä vanhempi eläytynyt lapsen asemaan näitä kertoessaan. Sosiaalityöntekijät kuvasivat myös vanhemman puhuvan esimerkiksi entisestä parisuhteestaan lapselle ja käyttävän lasta välineenä parisuhdeongelmissaan. Pohdin, että kielteinen puhe toisesta vanhemmasta saattaa kytkeytyä vanhempien väliseen parisuhteen päättymiseen ja siitä aiheutuviin kielteisiin tunteisiin koskien toista vanhempaa ja entistä puolisoa. Sosiaalityöntekijät kuvasivat tätä myös motiivina vieraannuttamiselle.

V2 Vanhempi estää lasta näkemästä toista vanhempaa koska vanhemmalla on omat ennakkokuulot ja traumat, jotka vaikuttavat lähivanhemman arvioon toisesta vanhemmasta. Paljon tässä vaikuttaa myös luottamuspuola, joka vanhemmilla on toisiaan kohtaan, jonka takia lapsen ei anneta tavata vanhempaa.

V3 Vieraannuttamiseen pyrkivien vanhempien toimintaa ohjaa ja yhdistää yleensä pyrkimys kontrolloida vieraannuttamisen kohteena olevaa vanhempaa ja entistä puolisoa. Lapsi asettuu näin ajateltuna prosessissa keinoksi ja välineeksi.

Vastauksissa kuvautuu, että vanhempien yhteiseen parisuhteeseen liittyvät ikävät seikat voivat eron myötä johtaa siihen, että vanhemmat eivät toimi järkevästi ja tee yhteistyötä lapsen hyvinvoinnin parhaaksi. Vanhemman omat tunteet asettuvat keskiöön lapsen tarpeiden sijaan.

Lisäksi sosiaalityöntekijät kuvasivat muiden tahojen hyödyntämistä vieraannuttamispyrkimyksessä. Aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa Hannuniemi (2015, 39) nostaa esiin, että katkerissa huoltokiistoissa on tyypillistä, että vieraannuttavan vanhemman suunnalta lapseen kohdistuu epäasiallista vaikuttamista. Hän kuvaa, kuinka vieraannuttava vanhempi antaa lapselle vääriä käsityksiä ja tietoa esimerkiksi toisen vanhemman olosuhteista tai omista olosuhteistaan siten, että vieraannuttavalla vanhemmalla olisi tarjota paremmat olosuhteet lapselle.

V2 Toisen vanhemman vahvaa mustamaalausta viranomaisille ja lapselle.

Toisten tahojen hyödyntäminen vieraannuttamisessa saattaa kytkeytyä myös valheellisiin syytöksiin lapsen kohdistuvasta väkivallasta. Näillä syytöksillä pyritään saamaan viranomaisia omalle puolelle.

Hannuniemi (2015, 12–13) kertoo, että pahimmassa tapauksessa vieraannuttava vanhempi kulkee ammatilliselta toiselle saadakseen kannatusta omalle kannalleen. Hän nostaa esiin

myös huolestuttavana piirteenä sen, että vieraannuttamisesta osavastuussa olevien joukossa voi olla sosiaalityöntekijöitä ja muita lasten kanssa työskenteleviä. Hän nostaa esiin sen, että esimerkiksi lastenpsykiatrit ja psykologit saattavat kirjoittaa huoltokiistan kohteena olevasta lapsesta lausuntoja vain toista vanhempaa kuulemalla.

Sosiaalityöntekijöiden vastauksista kuvautuu, että vanhempien väitteiden todenpohjaisuutta pitäisi kyetä arvioimaan. Tällaista selvitystyötä tehdään hyvinvointialueilla sosiaalityöntekijöiden toimesta esimerkiksi olosuhdeselvityksissä. Tämä koskee tilanteita, jossa lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia on edennyt tuomioistuimeen. Selvityksen tarkoituksena on antaa tuomioistuimelle tietoja perheen tilanteesta, lapsen elinolosuhteista ja muista asian ratkaisemiseen vaikuttavista seikoista. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983, 16§.) Ajattelen, että vieraannuttamisen suhteen tällainen selvitettävä seikka voisi olla vanhemman kyky tukea lapsen ja toisen vanhemman välistä suhdetta. Pohdin kuitenkin, mitkä ovat perus- tai erityistason lapsiperhepalvelujen mahdollisuudet selvittää lapsen todellinen tilanne olosuhdeselvitystä lukuun ottamatta.

Aiemmassa tutkimuksessa on tuotu esiin isien kokemuksia siitä, että sosiaalityöntekijät asettuivat liian herkästi toisen vanhemman puolelle, mikä heikensi yhteistyötä sosiaalitoimen kanssa. Vanhempien tasapuolinen kohtelu sosiaalipalveluissa sen sijaan edisti luottamusta ja onnistunutta vuorovaikutusta. (Inkiläinen & Paaviainen 2013.) Vieraannuttamisen yhteydessä on tärkeää tiedostaa, että vieraannuttava vanhempi voi pyrkiä vaikuttamaan viranomaisten lisäksi myös muihin lapsen lähipiirissä oleviin henkilöihin. Tämä haastaa viranomaisia säilyttämään objektiivisuutensa vanhempien ristiriitatilanteessa.

V2 Olen kohdannut työssäni, että isovanhemmat yrittävät vieraannuttaa lasta toisesta vanhemmastaan.

V5 Suvut ovat toisiaan vasten.

Tulkitsen edellä olevia vastauksia niin, että vieraannutettavan vanhemman tueksi asettuu usein hänen oma sukunsa ja läheisverkostonsa, kun taas vieraannutettavan vanhemman tukena ovat hänen omat sukulaisensa. Aineiston perusteella vieraannuttava vanhempi voi luoda toisesta vanhemmasta perusteettomua uhkakuvia ja esittää valheellisia syytöksiä toisesta vanhemmasta. Näitä väitteitä hän voi kertoa lapselle, läheisille ja viranomaisille. Tämä voi toimia keinona saada muut tahot omalle puolelleen.

5.1.2 Valheelliset syytökset lapseen kohdistuvasta väkivallasta

Muodostin tämän alaluokan, sillä yksi vieraannuttamisen ilmenemisen muodoista ovat valheellisten väitteiden esittäminen lapseen kohdistuneesta väkivallasta. Nimesin teeman vakavat valheelliset syytökset vieraannuttavaa vanhempaa kohtaan, koska se kuvasi kaikkia tämän alaluokan alle sijoittuvia sitaatteja. Sosiaalityöntekijät kuvasivat vastauksissaan tilanteita, joissa vieraannuttava vanhempi esittää syytöksiä lapseen kohdistuvasta väkivallasta. Tulkitsen nämä syytökset vakaviksi lapsen suojelemisen näkökulmasta. Valheelliset syytökset voivat johtaa viranomaisia harhaan, kuormittaa perhettä tarpeettomasti ja vaikeuttaa todellisen tilanteen arvioimista sekä lapsen suojaamista. Tämä alaluokka on osittain päällekkäinen edellisen alaluokan kanssa, joka käsitteli muiden tahojen hyödyntämistä vieraannuttamisessa ja kielteisen kuvan luomista toisesta vanhemmasta.

V5 Vanhempi on tehnyt perättömiä ilmoituksia lapseen kohdistuneesta väkivallasta toisen vanhemman luona.

V15 Pahimmillaan vieraannuttajalla on munchausen by proxy-tyyppistä käytöstä, jossa lasta viedään toistuvasti lääkäriin epäiltäessä toisen vanhemman taholta tapahtuvaa kaltoinkohtelua.

V6 Lapsen väkivaltakokemuksia hoidetaan, vaikka kyse on väkivallasta, jonka vieraannuttaja vanhempi on saanut lapsen uskomaan todellisiksi toisen vanhemman taholta.

Vastauksista kuvautuu, että lapsi alkaa uskomaan pahoinpitelykokemuksen, jota hän ei tosiasiallisesti ole kokenut. Lapsi alkaa uskomaan tarinaan, kun sitä kerrotaan hänelle toistuvasti ja hänelle tarjotaan apua kuvitteellisen tapahtuman käsittelyyn. Lisäksi eräs sosiaalityöntekijä mainitsi vanhemmalla olevan Munchausen by proxy -syndroomalle tyyppistä käytöstä, jolla suomeksi tarkoitetaan Munchausenin syndroomaa, jossa lapselle uskotellaan tai sepitetään sairaus, josta lapsi ei todellisuudessa kärsi. Tästä oireyhtymästä kärsivä ihminen saattaa kiertää eri terveydenhuollon toimijoita pyrkien pääsemään hoidon piiriin. (Sorri 2006.) Tämän voidaan ajatella olevan myös lapseen kohdistuvan väkivallan muoto. Pääsääntöisesti jo se, että lapsi altistetaan tarpeettomille terveydenhuollon tutkimuksille, voidaan luokitella lapseen kohdistuvaksi pahoinpitelyksi (National Library of Medicine 2023).

Toisaalta lapsen vieminen jatkuvasti lääkäriin ja toisen vanhemman pahoinpitelyyn liittyvä epäily toisen vanhemman toimesta voi olla myös aitoa huolta, joka saattaa liittyä esimerkiksi

vanhempien parisuhteen aikaiseen väkivaltaan. Aiemman tutkimuksen mukaan vanhemman on saattanut olla haastava tuoda sitä esiin parisuhteen aikana, ja niitä saatetaan alkaa tuoda esiin rohkeammin huoltoriitojen yhteydessä. Ammattilaiset saattavat suhtautua vanhemman huoleen epärealistisena ja liioiteltuna. Vaikka ammattilaiset, kuten sosiaalityöntekijät, määrittäisivät parisuhteen aikaisen väkivaltaisen puolison vanhemmuuden ongelmalliseksi, saatetaan lapsen ja vanhemman välisiin tapaamisiin suhtautua toiveikkaasti. Samalla kuitenkin vastuutetaan lähivanhempaa tapaamisten turvallisuudesta, ja heidän oletetaan suojelevan lapsia väkivallan uhalta toisen vanhemman luona. (Hautanen 2010, 27–30.) Tämän vuoksi saattaa olla haastavaa arvioida, onko kyse vieraannuttamisesta vai esimerkiksi vanhemman oikeasta huolista ja mahdollisista parisuhteen aikaisista väkivaltakokemuksista entiseen puolisoonsa liittyen.

5.1.3 Lapsen yhteydenpidon ja ilmaisun rajoittaminen sekä lojaliteettiristiriidan luominen

Tässä alaluokassa kuvaan tilanteita, joissa lapsen yhteydenpitoa ja ilmaisua kuvattiin rajoitettavan esimerkiksi estämällä tapaamiset vieraannutettavan vanhemman ja lapsen välillä, valvomalla heidän välistään viestintää tai painostamalla lasta vaikenemaan. Tällainen toiminta voi synnyttää lapsessa lojaliteettiristiriidan vanhempien välillä, jolloin hän kokee joutuvansa valitsemaan puolensa vanhempien välillä.

V2 Kohtaan vieraannuttamista, jossa lähivanhempi estää lasta näkemästä toista vanhempaansa. Lähivanhempi ei osaa tai pysty sietämään lapsen reagointia, kun hän tapaa toista vanhempaa tai soittaa hänelle. Vanhempi ei ymmärrä, että lapsen reagointi ei johdu toisesta vanhemmasta vaan ikävästä ja suurista tunteista, jotka purkautuvat. Vanhempi estää näiden reaktioiden takia lasta tapaamasta toista vanhempaansa. Olen kohdannut myös lähivanhemman vieraannuttamista toisesta sisaruksesta, kun osa lapsista asuu äidillä ja osa isällä. Vanhempi kokee lapsen sisaruksesta niin negatiivisia tunteita, että hän ei pidä, kun hänen luonansa asuva lapsi tapaa toista sisarustaan.

V5 Vanhempi ei antanut lasten pitää yhteyttä toiseen vanhempaan ostamallaan puhelimella, joten etävanhempi joutui ostamaan toiset puhelimet lapsille. Lapset eivät kuitenkaan saaneet käyttää näitä puhelimia lähivanhemman luona. Eli yhteydenpito estettiin kokonaan lähivanhemman viikoilla.

V12 Yhteydenpidon rajoittamista, lapsen ja vanhemman välisten puheluiden kuuntelua sekä ohjailevia kysymyksiä.

Etävanhemman tapaamisen estäminen on tyypillinen vieraannuttamisstrategia (Häkkänen-Nyholm 2010, 500). Tapaamisten estäminen saattaa toteutua monenlaisin perustein. Vieraannuttava vanhempi saattaa esimerkiksi väittää lasta sairaaksi, järjestää muuta ohjelmaa tapaamisen ajaksi tai olla täysin joustamaton tapaamisten ajankohtien ja korvaavien tapaamisten suhteen. (Hannuniemi 2008, 996). Sosiaalityöntekijät eivät vastauksissaan avanneet esimerkiksi vanhemman keinoja tai perusteluja tapaamisten estämiselle.

Edellä kuvatussa sitaatissa eräs sosiaalityöntekijä kuvasi, että lähivanhempi estää lasta tapaamasta sisarustaan, joka asuu toisella vanhemmalla. Tämä kuvaa vieraannuttamista, joka kohdistuu lapsen sisareen. Tämä oli mielenkiintoinen havainto, koska tällaista ei ole kuvautunut läpi käymässäni tutkimuskirjallisuudessa vieraannuttamiseen liittyen. Vastauksissa kuvautui myös, kuinka yhteydenpitoa vieraannutettavaan vanhempaan estettiin, rajoitettiin tai valvottiin kuuntelemalla lapsen ja vieraannutettavan vanhemman välisiä puheluita. Lisäksi kuvattiin, kuinka vanhempi rajoittaa lapsen ilmaisua esimerkiksi pelolla.

V5 Vanhempi vaikuttaa siihen mistä lapsi voi puhua ja mistä ei. Vanhempi vaikuttaa pelolla lapsen käyttäytymiseen, jolloin lapsi ei uskalla ilmaista itseään vapaasti.

Ajattelen, että tämä haastaa etenkin sosiaalityöntekijöitä havaitsemaan, mikä on lapsen todellista puhetta ja mikä vieraannuttavan vanhemman sanomaa, jota lapsi toistaa, tai onko lasta estetty kertomasta asioitaan sosiaalityöntekijöille. Lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta on ongelmallista, jos sosiaalityöntekijällä ei ole riittävästi tietoa, taitoa tai aikaa kuulla sekä tulkita lapsen tunteja oikein. Lain säätelyllä on pyritty vastamaan tähän ongelmaan, mutta samalla on tunnistettu sosiaalityöntekijöiden koulutuksen lisäämisen tarve. (Toivonen 2023, 39.) Lapsen ilmaisun rajoittaminen pelolla ja uhalla on myös lapseen kohdistuvaa henkistä väkivaltaa. Sosiaalityöntekijän voi olla haastavaa tunnistaa väkivaltaa, jos lapsi ei itse kerro siitä. Varsinkin tilanteet, joissa ammattilaisilla on vain rajatusti lapsen kertomaa tietoa, mutta jonkinasteinen huoli on olemassa, ovat haastavia. Sosiaalityöntekijällä on kuitenkin juridinen ja eettinen velvollisuus tunnistaa ja puuttua kaltoinkohteluun. (Paasivirta, Holmi, Ståhlberg & Laajasalo 2022, 3–4.) Vieraannuttamisen ollessa myös itsessään henkisen väkivallan muoto, voidaan huomata, että sen sisälle saattaa keskittyä myös erilaisia henkisen väkivallan muotoja, kuten lapsen ilmaisun rajoittamista ja pelolla hallitsemista.

V1 Olen kohdannut lastensuojelussa paljon lapsia, jotka pyrkivät joko sinnittelemään vanhempien välissä, tai ovat joutuneet ”valitsemaan puolensa”. Yleensä lapsi on lojaali kumpaakin vanhempaa kohtaan, mutta aina näin ei ole. Lojaalius riippuu siitä, onko kiintymyssuhde ehtinyt muodostua lapsen ja molempien vanhempien välille. Olen kohdannut lapsia, jotka puolustavat toista vanhempaa, ja lapsia, jotka uskovat vieraannuttavan vanhemman kertomaan ja alkavat itsekin ajatella toisesta vanhemmastaan pahaa. Toinen vanhempi nähdään pelkästään pahana ja lapsi pyritään käännättämään ”omalle puolelle” toista vanhempaa vastaan.

Vanhemman pyrkimys saada lapsi omalle puolelleen voi synnyttää lapsessa lojaliteettiristiriidan, jossa hän kokee joutuvansa valitsemaan vanhempiensa välillä (Baker & Chambers 2011, 56). Yleensä lapsi on lojaali kumpaakin vanhempaansa kohtaan, mutta ei aina. Sosiaalityöntekijän kuvauksen mukaan lojaalius liittyy kiintymyssuhteeseen: jos sellaista ei ole muodostunut vieraannutettavaan vanhempaan, ei lojaaliuttakaan välttämättä ole. Sen sijaan kiintymyssuhteen ollessa molempiin vanhempiin, lapsi kokee lojaliteettiristiriitaa vanhempien välillä ja pyrkii sinnittelemään heidän välissään. Aiemman tutkimuskirjallisuuden mukaan lapsen tilanne on vakavampi, kun hän alkaa uskomaan vieraannuttavaa vanhempaa ja näkee toisen vanhemman yksinomaan pahana (Gardner 2002, 97). Sosiaalityöntekijä kuvasi vastauksessaan tätä ambivalenssin puutetta lapsen ajattelussa.

6 Vieraannuttamisen puuttuminen, sen haasteet ja kehityskohteet

Tässä luvussa tarkastelen sosiaalityöntekijöiden kuvaamaa työskentelyä vieraannuttamiseen puuttumisessa sekä siihen liittyviä haasteita ja kehityskohteita. Vastaajia oli eri sosiaalityön organisaatioista, joten myös työskentelymallit, tukitoimet ja kohdatut haasteet eroavat toisistaan. Seuraavaksi esittelen analyysissä muodostamani ylä- ja alaluokat työmenetelmiin, tukitoimiin ja palvelujärjestelmään (ks. taulukko 3).

Taulukko 3. Analyysin luokat: Sosiaalityöntekijöiden työskentely vieraannuttamisen parissa

Työskentelymallit	Tukitoimet ja palvelujärjestelmä
Ymmärrystä lisäävä ja lapsen näkökulmaa vahvistava työskentely	Lastensuojelun avo- ja sijaishuollon tukitoimet
Reflektiivinen ja muutosvalmiutta tukeva työskentely	Ammatillinen tukeminen
Ohjaava ja strukturoitu työskentely	Moniammatillinen yhteistyö ja palveluohjaus
Lapsen etua korostava työskentely	

Yläluokat ”työskentelymallit” ja ”tukitoimet ja palvelujärjestelmä” muodostin sen perusteella, miten vastaajat kuvasivat työtään. Kysymyksenasetteluni on todennäköisesti ohjannut vastaajia kertomaan erityisesti työmenetelmistä ja käytetyistä palveluista, mikä vaikutti näiden yläluokkien syntymiseen. Sosiaalityöntekijät kuvasivat pääasiassa käyttämiseen työskentelymenetelmiä, tukitoimia, palvelujärjestelmään ja rakenteisiin liittyviä seikkoja.

Työskentelymallit -yläluokan sisälle loin alaluokat ”yhteistä ymmärrystä ja lapsen näkökulmaa vahvistava työskentely”, ”reflektiivinen ja muutosvalmiutta tukeva työskentely”, ”Ohjaava ja strukturoitu työskentely” sekä ”lapsen etua korostava työskentely”. Tukitoimet ja palvelujärjestelmä yläluokkaan sijoitin alaluokat ”lastensuojelun avo- ja sijaishuollon tukitoimet”, ”ammattillinen tukeminen” sekä ”moniammatillinen työ ja palveluohjaus”.

Muodostin luokat aineistolähtöisesti, enkä hyödyntänyt niiden luomisessa aikaisempaa teoriaa. Aineisto sisälsi runsaasti kuvauksia erilaisista työmenetelmistä, tukitoimista,

rakenteista ja palveluverkostosta, minkä vuoksi oli mielekästä jakaa aineisto kahteen yläluokkaan. Ylä- ja alaluokat muodostuivat sosiaalityöntekijöiden vastauksista, joissa toistui sama teema. Työskentelymallit-yläluokan alle pyrin luomaan erilaisia alaluokkia sen mukaan, millaisena työmenetelmän käytön funktio kuvautui.

6.1 Työskentelymallit

6.1.1 Ymmärrystä lisäävä ja lapsen näkökulmaa vahvistava työskentely

Tähän alaluokkaan sijoitin työmenetelmät ja työskentelytavat, joiden yhteisenä piirteenä oli pyrkimys lisätä yhteistä ymmärrystä perheessä. Tavoitteena ei ensisijaisesti kuvautunut olevan välitön muutos, vaan työskentely kuvautui terapeuttisena, vuorovaikutukseen, tunteisiin ja vahvuuksiin keskittyvänä.

Sosiaalityöntekijöiden vastauksissa korostui kuvaus vanhempien mentalisaatiokyvyn puutteesta. Mentalisaatio tarkoittaa ihmisen kykyä pohtia omaa ja toisen näkökulmaa ja kokemusta. Se auttaa säätelemään omia tunnetiloja, luo vakautta ihmissuhteisiin sekä edistää perheensisäistä kommunikaatiota. Se vähentää konfliktien aiheuttamaa stressiä ja traumatisoivaa vaikutusta. Erityisesti vanhemman mentalisaatiokyky painottaa vanhemman kykyä ja halua ajatella, että lapsella on erillinen kokemus ja tunne jo aivan pienestä pitäen. Vanhemman heikko mentalisaatiokyky voi kuvautua ulospäin niin, että vanhempi tulkitsee lapsen reaktioita väärin. (Pajulo, Salo & Pyykkönen 2015.)

Sosiaalityöntekijöiden vastauksissa näkyi pyrkimys lisätä vanhemman ymmärrystä lapsen kokemuksesta, erityisesti tilanteissa, joissa vanhemman omat tunteet, ennakkoluulot ja käsittelemättömät traumat vaikuttivat hänen toimintaansa. Esimerkiksi eräs sosiaalityöntekijä kuvasi, kuinka vanhempi ei kykene sietämään lapsen tunteita toisen vanhemman tapaamisen jälkeen, minkä seurauksena tapaamiset estetään. Tässä kuvautuu vanhemman puutteellinen mentalisaatiokyky lapsen mielen suhteen.

Sosiaalityöntekijät toivatkin vastauksissaan esiin, että työskentelyssä pyritään tietoisesti vahvistamaan vanhemman kykyä asettua lapsen asemaan ja saada vanhempi hahmottamaan, miten hänen toimintansa vaikuttaa lapseen. Sosiaalityöntekijät korostivat toiminnan kielteisiä vaikutuksia lapseen.

V6 Vahvistetaan vanhemman mentalisaatiokykyä.

V5 Vanhemmalle on tuotu esiin, että hänen toimintansa vahingoittaa eniten lasta.

Lapsen näkökulman ymmärtämistä korostavan työskentelyn lisäksi sosiaalityöntekijät kuvasivat myös muita menetelmiä, joilla pyritään rakentamaan yhteistä ymmärrystä vanhempien välille. Yhtenä esimerkkinä mainittiin yhteistyövanhemmuuden menetelmä.

V5 Käytössä on ollut Ensi- ja turvakotiliiton yhteistyövanhemmuusmenetelmä.

Yhteistyövanhemmuus viittaa aikuisten väliseen yhteistyöhön lapsen kasvatuksessa, riippumatta siitä, ovatko he biologisia, juridisia tai sosiaalisia vanhempia. Se kattaa monenlaiset perhemuodot ja elämäntilanteet, joissa aikuiset toimivat yhdessä lapsen asioissa. (Hock & Moraadian 2013; Van Egeren & Hawkins 2004; ref. Terävä & Böök 2019, 2.)

Yhteistyövanhemmuus edellyttää yhteistyökykyä ja yhteistä ymmärrystä lapsen hyvinvoinnista. Toimiva yhteistyövanhemmuus vahvistaa kummankin vanhemman suhdetta lapseensa. Se parantaa erityisesti etävanhemman ja lapsen välistä suhdetta. Vanhemmat pyrkivät sivuuttamaan keskinäiset ristiriitansa, neuvottelemaan ja huomioimaan toisen vanhemman keskittyen aina lapsen näkökulmaan. (Terävä & Böök 2019, 3.) Ajattelen, että yhteistyövanhemmuuden hyödyntäminen voi olla vieraannuttamistilanteissa hyödyksi, sillä se pysäyttää vanhemmat lapsen näkökulman äärelle. Toisaalta tämä vanhemmuuden muoto ei välttämättä sovi konfliktoituneisiin tilanteisiin, joissa vanhemmat eivät näe omien ristiriitojensa yli lapsen etua. Ajattelen menetelmän olevan yhteistä ymmärrystä etsivä, sillä siinä vanhemmat pyrkivät yhteiseen ymmärrykseen lapsen asioissa ja pitämään lapsen edun keskiössä.

Lisäksi eräs sosiaalityöntekijä kuvasi vastauksessaan lapset puheeksi -keskustelua perhetapaamisten yhteydessä. Tämän luokittelin yhteistä ymmärrystä etsivään työskentelyyn, sillä sen keskiössä on erityisesti lapsen hyvinvoinnin tarkastelu yhdessä vanhempien kanssa. Menetelmä auttaa vanhempia pysähtymään lapsen asioiden äärelle ja pohtimaan asioita lapsen näkökulmasta.

V11 Perhetapaamiset, joissa hyödynnetään lapset puheeksi keskustelua.

Lapset puheeksi -menetelmä on näyttöön perustuva keskustelumenetelmä, jolla pyritään tukemaan lapsen hyvinvointia ja kehitystä. Menetelmä tukee asiakaslähtöistä työskentelyä, jossa lapsi ja perhe ovat keskiössä ja määrittelevät vahvuutensa ja muutostarpeensa.

Menetelmän avulla on mahdollista pohtia yhdessä ammattilaisten kanssa arkea, perheen

muuttunutta tilannetta ja muutosten keskellä pärjäämistä. (Mieli Suomen mielenterveys Ry 2025.) Lapset puheeksi -menetelmä käynnistää prosessin, jossa perheen kyky ratkaista ongelmia paranee, lasta suojaavat tekijät vahvistuvat ja kuormittavat tekijät vähenevät. (Heikkilä, Merikukka, Yli-Salomäki & Kurki 2022, 65.)

Yhteistä ymmärrystä lisäävään työskentelyyn sisällytin myös muita sosiaalityöntekijöiden mainitsema työvälineitä, kuten vahvuuskortit, turva10-menetelmän sekä kuka minusta huolehtii -talotehtävän. Näen ne yhteistä ymmärrystä lisäävinä työmenetelminä, sillä ne auttavat konkretisoimaan lapsen kokemuksia niin työntekijälle kuin vanhemmille. Lisäksi vahvuuskortteja voi käyttää myös vanhempien kanssa, jolloin menetelmä lisää vanhempien ymmärrystä itsestään.

V18 Lapsen tapaaminen ja hänen näkökulmansa selvittäminen, joissa apuna voi käyttää turva 10-kyselyä tai kuka minusta huolehtii talotehtävää

V11 Vahvuuskortti työskentelyn hyödyntäminen.

Turva10-menetelmä tukee lapsen ja työntekijän välistä keskustelua turvallisuudesta ja turvattomuudesta. Turva10-menetelmästä on tehty useita versioita eri ikäisten lastan kanssa tehtäväksi. (Ensi- ja turvakotien liitto 2025.) Menetelmän avulla on mahdollista kartoittaa esimerkiksi lapsen turvattomuuden kokemustaan erotilanteissa tai vieraannuttamistilanteissa. Kuka minusta huolehtii -talotehtävä auttaa työntekijää hahmottamaan lapsen arkea yhdessä hänen kanssaan sekä kartoittamaan arjessa olevia turvallisia aikuisia. (Pesäpuu ry 2025.) Vahvuuskorttityöskentely sen sijaan pyrkii lisäämään itsetuntemusta ja helpottamaan vahvuuksista keskustelua. Tätä voi käyttää sekä aikuisten että lasten kanssa. (Mieli Suomen mielenterveys Ry 2025.)

Lasten kanssa käytettyjen menetelmien pääasiallisena tarkoituksena näyttäytyi erityisesti lapsen mielipiteen selvittäminen. Menetelmät mahdollistavat lapsen kanssa puhumisen ikävistäkin asioista, kuten vanhempien erosta tai mahdollisesta vieraannuttamisesta keskustelun lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Vastauksista kuvautui sosiaalityöntekijän pyrkimys lisätä lapsen ymmärrystä tilanteesta ja kokemusta ymmärretyksi tulemisesta.

V1 On tilanteita, joissa vanhempien toimintaan ei saada muutosta, ja mielestäni lasta täytyy tässä kohden tukea suoraan ja kertoa, että vanhemmilla näyttää olevan ongelma tämän asian kanssa. Joskus pelkää se, että lapselle kerrotaan, että asia on huomattu ja epäilemättä lapselle, voi helpottaa lapsen ristiriitaista oloa.

V19 Lapsen kanssa keskustelu siitä, että hänellä on oikeus tavata molempia vanhempiaan ja pitää molemmista vanhemmista, eikä hänen tulisi joutua vanhempien riitujen väliin.

Vieraannuttamiseen saattaa liittyä myös lapsen ilmaisun rajoittaminen, jolloin lapsen sanomaa saatetaan kontrolloida tai ohjailla. Sosiaalityöntekijöiden vastauksissa kuvautui, että keskusteluilla sekä vanhempien että lasten kanssa pyrittiin vastuuttamaan heitä omasta toiminnastaan ja herättää pohtimaan omaa toimintaansa ja sen tahallisuutta tai tahattomuutta. Myös lapsien kanssa käytiin keskusteluja pyrkien ohjaamaan heidän toimintaansa.

Lapsen oikeuksien esiin tuominen lapselle itselleen ikätasoisesti ja ymmärrettävästi voidaan ajatella olevan myös sosiaalityöntekijöiden laissa määritelty velvollisuus kertoa asiakkaalle hänen oikeutensa ja erilaiset vaihtoehdot sekä niiden vaikutukset (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista, 5§). Tämä saattaa mahdollistaa lapselle mahdollisuuden pohtia omaa asemaansa perheensä tilanteessa.

Vastauksissa nousi esiin yksittäisesti myös systeeminen työmalli. Menetelmänä se auttaa tarkastelemaan perheenjäsenten ja muiden toimijoiden välisiä vuorovaikutussuhteita sekä asiakkaan elämään vaikuttavia järjestelmiä (Payne 2020, 185–195). Systeeminen näkökulma saattaa olla hyödyllinen vieraannuttamisen käsittelyssä, koska ilmiö on monisyinen ja kytkeytyy sekä perheen sisäisiin että ulkoisiin suhteisiin. Erityisesti lastensuojelun systeeminen toimintamalli yhdistää viranomaisroolin asiakaslähtöiseen ja suhdeperustaiseen työskentelyyn, jonka tavoitteena on lapsen turvallisuuden lisääminen ja perheen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukeminen (Flink & Aaltio 2020; ref. Yliruka, Petrelius, Jakkola, Lunabba, Remes, Keränen, Teiro & Terämä 2020).

6.1.2 Reflektiivinen ja muutosvalmiutta tukeva työskentely

Tähän alaluokkaan sijoitin menetelmät ja keinot, joissa sosiaalityöntekijät pyrkivät oman tai vanhempien toiminnan reflektioon ja muutosvalmiuden lisäämiseen vieraannuttamisen suhteen. Tässä alaluokassa korostui myös erityisesti sosiaalityöntekijän ja perheen välinen keskustelu. Tärkeänä pidettiin aikaista puheeksiottoa sekä rehellisiä ja suoraa keskustelua

vanhempien ja eri ammattilaisten kanssa. Lisäksi vastauksissa tuotiin esiin, että vanhemman kanssa käydyissä keskusteluissa havainnoidaan hänen kykyään itsereflektioon, mikä voi antaa sosiaalityöntekijälle viitteitä hänen kyvykkyydestään muutoksen tekemiseksi.

V8 Huoltoriidan aikana esiintyvä vieraannuttaminen otetaan varhaisessa vaiheessa puheeksi ja tuodaan avoimesti esiin epäilyn vahvistuessa. Vieraannuttamisesta puhutaan joko tahallisenä tai tahattomana toimintana, ja annetaan vanhemman päättää, kumpaa se hänen kohdallaan on.

V9 Vanhempien kanssa on käyty rehellisiä keskusteluja eri ammattilaisten toimesta niin sosiaalityöntekijän kuin perheohjaajien kontaktissa.

V14 Vieraannuttaja vanhemman kanssa on käytävä suoria keskusteluja ja havainnoitava miten tämä vanhempi kykenee itsereflektioon ja näkemään miten asiat voisi tehdä itse toisin. Näissä paljastuu, onko edellytyksiä muutokseen. Jos ei, on oltava jämpä ja rajaava, asiasta velvoittava.

Sosiaalityöntekijät pyrkivät antamaan vieraannuttamisesta tietoa ja ohjaamaan vanhempia toiminnassaan, jotta vieraannuttaminen loppuisi. Tulkitsen tästä sen, että sosiaalityöntekijät pyrkivät vaikuttamaan etenkin vieraannuttavaan vanhempaan herätellen häntä reflektoimaan toimintaansa ja sen seurauksia. Tämän vanhemmassa heräävän reflektion avulla pyritään saamaan muutos asiakkaan toiminnassa. Eräs sosiaalityöntekijä kuvasi jopa ”syyllistävää” vanhempaa lapsen pahasta olost. Tulkitsen tämän myös pyrkimyksenä saada vanhempi lopettamaan toimintansa.

V8 Vanhemman oman vastuun ja syyllisyyden korostaminen lapsen pahan olon aiheuttamiseen.

Lasten kanssa reflektiivisestä ja muutosvalmiutta tukevasta työskentelystä nousi esiin huomattavasti vähemmän sitaatteja kuin vanhempien parissa tehtävästä työskentelystä. Sosiaalityöntekijöiden keskustelu lasten kanssa kytkeytyi lapsen ohjaamiseen näissä tilanteissa, joissa vieraannuttamista esiintyy sekä lapsen oikeuksien esiin tuomiseen ja korostamiseen. Näitä sitaatteja on sijoitettu myös muihin alaluokkiin. Lapsen kanssa keskustelu voi kuitenkin oletettavasti tukea myös epäsuorasti vanhemman muutosta tai tuoda esiin vieraannuttamisen seurauksia.

V16 Lapsen kannustaminen tapaamaan molempia vanhempia sekä keskustelu siitä, ettei ole asiallista mustamaalata toista vanhempaa.

Työskentelymenetelminä mainittiin myös kasvatuksellisen väkivallan ja kannustavan kasvatuksen nelikentän käyttöä työskentelyssä. Kasvatuksellisen väkivallan nelikenttää käytettiin erityisesti havainnoimaan vanhemmalle vieraannuttamisen väkivaltaista puolta, joten tulkitsemme, että näiden käytön avulla pyritään saamaan vanhemmat reflektoimaan omaa toimintaansa ja muuttamaan sitä.

6.1.3 Ohjaava ja strukturoitu työskentely

Tähän alaluokkaan sijoitin sosiaalityöntekijöiden vastauksia, joissa korostui työntekijän rooli suunnata ja jäsentää asiakasprosessia vieraannuttamistilanteissa. Sosiaalityöntekijät kuvasivat rooliaan varmistamassa prosessin sujumista sekä lapsen oikeuksien ja edun toteutumista. Sosiaalityöntekijän rooli asiakasprosessin koordinoijana nostettiin esiin tilanteessa, jossa perheenjäsenten omat työskentelykontaktit olivat muissa organisaatioissa, mutta sosiaalityöntekijä vastasi silti prosessin arvioinnista.

V10 Sosiaalityön roolitus asiakasprosessin koordinoijaksi, jolloin perheenjäsenten varsinaiset työskentelykontaktit tapahtuvat muualla ja sosiaalityöntekijä arvioi ja ohjaa prosessin kulkua sekä lapsen edun toteutumista.

Vastaksisissa kuvattiin, että vieraannuttamistilanteen jatkuessa vanhempien oli vaikea päästä yhteisymmärrykseen lapsen tapaamisiin liittyvissä asioissa. Tällöin perheiden kanssa keskusteltiin mahdollisista vaihtoehdoista, kuten lastenvalvojalle tai käräjäoikeuteen menemisestä. Työskentelyn pyrkimyksenä kuvautui sen varmistaminen, että lapsi saa tavata vieraannutettavaa vanhempansa. Sosiaalityöntekijät pyrkivät kartoittamaan vieraannuttamisen laajuuden ja kokonaistilanteen keskustelemalla perheenjäsenten kanssa ensin erikseen. Tämän jälkeen pyrittiin kokoamaan perhe yhteiseen palaveriin tukitoimien kartoittamiseksi. Yhteisissä palavereissa lapsen ja perheen kanssa pyrittiin tekemään sopimuksia lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.

V2 Jos vanhemmat eivät pääse yhteisymmärrykseen lapsen tapaamisesta, keskustelu vaihtoehdoista kuten lastenvalvojasta tai käräjäoikeudesta.

V3 Lapsen ja vanhemman kanssa keskustellaan erikseen, jotta voidaan muodostaa kokonaiskäsitely lapsen tilanteesta ja vieraannuttamisen laajuudesta. Tämän jälkeen pyritään saamaan vanhemmat samaan palaveriin keskustelemaan lapsen asioista ja perheen tukitoimista.

V5 Tavattu lapsia ja vanhempia yrittäen tehdä sopimuksia.

Sosiaalityöntekijän lainsäädännöllinen tehtävä on vastata sosiaalityön ammatillisesta johtamisesta ja palveluiden antamisesta sekä päätöksenteosta (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä 817/2015, 9§). Tämän vuoksi on perusteltua, että sosiaalityöntekijä toimii prosessin koordinoijana ja työskentelyn arvioijana. Vaativissa ja monimutkaisissa tilanteissa korostuu sosiaalityöntekijän johtamisosaamisen tärkeys asiakasprosesseissa. Tällaisia vaativia tilanteita voivat olla muun muassa erot. (Yliruka ym. 2020, 14.) Vastausten perusteella sosiaalityön koordinointi ja ammatillinen johtaminen vaikuttaa kytkeytyvän myös vieraannuttamiseen ja tilanteisiin, joissa perheellä ei ole sosiaalihuollon palveluita.

Tulkitsen aineiston perusteella, että sosiaalityöntekijät pyrkivät yksittäisten havaintojen sijaan rakentamaan laaja-alaisempaa kokonaiskuvaa lapsen tilanteesta ja vieraannuttamisen laajuudesta. Arvioinnissa sosiaalityöntekijöiden tavoitteena kuvataan tilanteen moninaisuuden ymmärtämistä. Sosiaalityössä arviointi muodostaa perustan ymmärrykselle, jonka pohjalta sosiaalityöntekijä tekee asianmukaisia päätöksiä, tässä asiayhteydessä koskien vieraannuttamista ja tukitoimia siihen puuttumiseen. Arviointia tehdään työn aikana jatkuvana prosessina. (Payne 2020, 19–28.)

Lisäksi sosiaalityöntekijät kuvasivat pyrkivänsä varmistamaan työskentelyssään lapsen oikeuksien toteutumista suhteessa molempiin vanhempiin. Sosiaalityöntekijät kuvasivat myös, etteivät he jää passiivisiksi sivustaseuraajiksi tilanteissa, joissa vanhemmat eivät pääse yhteisymmärrykseen ja lapsen oikeus molempiin vanhempiin vaarantuu. Sen sijaan he tunnistavat, milloin tilanteeseen tarvitaan virallinen ratkaisu käräjäoikeudelta tai lastenvalvojalta.

Näkisinkin, että koordinoiva ja strukturoitu sosiaalityöntekijöiden työskentely vieraannuttamisen parissa pohjaa vahvasti lapsen edun ja oikeuksien varaan. Sosiaalityöntekijät ovat aktiivisia työskentelyprosessin ohjaajia ja työskentelevät sekä vanhempien että lasten kanssa tilanteen arvioimiseksi ja tarvittavan tuen saamiseksi.

6.1.4 Lapsen etua korostava työskentely

Olen jo aiemmissa kappaleissa sivunnut sosiaalityöntekijöiden keskittymistä lapsen etuun ja oikeuksiin. Tähän alaluokkaan olen kuitenkin sijoittanut sitaatteja, joissa sosiaalityöntekijät erityisesti korostivat lapsen etua työskentelyä ohjaavana tekijänä.

Sosiaalityöntekijät kuvasivat työskentelyssään pyrkivänsä nostamaan lapsen vanhempien keskiöön. Vieraannuttavan vanhemman kanssa keskusteltiin siitä, että hänen päätöksensä, joita hän vieraannuttaessaan tekee, eivät ole lapsen edun mukaisia. Vanhemmalle tuotiin esiin, että hänen vieraannuttava toimintansa vahingoittaa eniten lasta. Sosiaalityöntekijät korostivat varsinkin lapseen kohdistuvan haitan esiintuomista vanhemmille.

Päällekkäisyyksiä muiden alaluokkien kanssa olivat sosiaalityöntekijöiden vastaukset, joissa kuvattiin lapsen kanssa työskentelyä, jossa lapselle kerrottiin oikeuksistaan molempiin vanhempiin ja kun hänen näkökulmaansa selvitettiin. Lapsen toiveista, ajatuksista ja mielipiteistä keskustelun kuvattiin luovan tilanteeseen selkoa ja sen mahdollistavan lapsen näkemyksien tuomisen työskentelyn keskiöön. Vastauksissa korostui sosiaalityöntekijöiden pyrkimys saada vanhemmat ymmärtämään heidän toimintansa vaikutus lapseen. Kun vieraannuttaminen kytkeytyy usein erotilanteisiin, tämä työskentelytapa muistuttaa vanhempia miettimään lasta ja hänen etuaan sen sijaan, että he keskittyisivät omiin parisuhteensa aikaisiin tapahtumiin.

V8 Muistutettu vanhempaa, että lapsen ja toisen vanhemman välinen suhde on heidän omansa, eikä vanhempien menneisyys saa vaikuttaa siihen.

Sosiaalityöntekijät kuvasivat vieraannuttamisosaamisena myös kykyä havaita lapseen kohdistuvaa kaltoinkohtelua ja sen eri muotoja. Lisäksi kuvattiin lastensuojelu- ja rikosilmoituksen tekemistä lapseen kohdistuvasta henkisestä väkivallasta.

Ennaltaehkäisevissä palveluissa työskentelevät sosiaalityöntekijät arvioivat lastensuojeluasiakkuuden kriteerien täyttymistä ja lastensuojelulain mukaisten tukitoimien tarvetta työskentelyn aikana. Lisäksi sosiaalityöntekijät osallistuivat tapaamisiin toisissa organisaatioissa edustaen lapsen etua, kuten lastenvalvojalla.

Aiemman tutkimuksen mukaan lapseen kohdistuva henkinen väkivalta ja kaltoinkohtelu on vähiten tunnistettu sekä vähiten huomioitu väkivallan muoto (Brassard, Hart & Glaser 2020,

109). Kuten aiemmin mainittu, vieraannuttaminen on lapsen kohdistuvaa henkistä väkivaltaa, jota ei välttämättä tunnisteta väkivaltana lainkaan.

Paasivirta ym. 2022, 1–4 nostavat esiin, että lapsen kohdistuvaa henkistä väkivaltaa kohtaavat työssään lastensuojelun ammattilaiset. Heistä 90 prosenttia kohtaa lapsiin kohdistuvaa henkistä väkivaltaa usein tai erittäin usein. He korostavat, että henkisen väkivallan tunnistaminen saattaa olla ammattilaiselle haastavaa, sillä se ei jätä lapsen fyysisiä merkkejä verrattuna fyysiseen väkivaltaan ja kaltoinkohteluun. He nostavat esiin, että lastensuojelun ammattilaisista 49 prosenttia, eli noin puolet, tunnisti henkisen väkivallan hyvin tai erittäin hyvin. Heidän mukaansa lastensuojelun ammattilaiset tarvitsisivat sekä työtä tukevaa, käytännönläheistä tietoa lapsen kohdistuvan henkisen väkivallan tunnistamisen ja puheeksi ottamisen avuksi, että ilmiötason tietoa henkisestä väkivallasta. He kuvaavat, että tilanteet ovat erityisen hankalia, koska lapsi ei välttämättä kerro kohtaamastaan henkisestä väkivallasta työntekijöille, eikä lapsi välttämättä itse tiedä vanhemman toiminnan olevan häneen kohdistuvaa henkistä väkivaltaa.

Sosiaalityöntekijöillä on lakiin perustuva velvollisuus puuttua väkivaltaan (Lastensuojelulaki 417/2007 25§). Aiemmassa tutkimuksessa on raportoitu, että lastensuojelun työntekijät ovat kuvanneet toivovansa enemmän viranomaisyhteistyötä lapsen kohdistuvan henkisen väkivallan suhteen. Toiveena ovat olleet konsultaatiot, työparityöskentely sekä toisen ammattiryhmän tai moniammatillisen osaamisen hyödyntäminen (Paasivirta ym. 2022, 6) Sosiaalityöntekijän tulisikin tunnistaa henkinen väkivalta yleisemmällä tasolla sekä vieraannuttaminen sen osana. Tulkitsen, että sosiaalityöntekijöiden kuvaama lastensuojeluasiakkuuden kriteerien täyttymisen arviointi kytkeytyy myös sosiaalityöntekijän ymmärrykseen siitä, että vieraannuttaminen on lapsen kohdistuvaa väkivaltaa, joka herättää lastensuojelullisen huolen.

6.2 Sosiaalihuollon tukitoimet ja palvelujärjestelmä

6.2.1 Lastensuojelun avo- ja sijaishuollon tukitoimet

Sosiaalityöntekijät kuvasivat vieraannuttamisen parissa työskennellessään lastensuojelun palveluvalikoimaan kytkeytyviä tukitoimia ja asiakkuuden vaiheita, joita kuvaan tässä alaluvussa. Olen erottanut ammatillisen tukemisen omaksi alaluokakseen, sillä sosiaalityöntekijöiden vastauksista ei aina ollut tulkittavissa, missä kontekstissa palvelua tai

tukitoimea on käytetty. Tähän alaluokkaan on siis sijoitettu erityisesti sosiaalityöntekijöiden vastaukset, joissa korostuu lastensuojelun konteksti.

Sosiaalityöntekijät kertoivat pyrkivänsä sitouttamaan vanhemmat lastensuojelun avohuollon työskentelyyn. Vastaajat, jotka eivät työskennelleet lastensuojelussa, arvioivat lastensuojelun avohuollon asiakkuuden kriteerien täyttyvän. Sosiaalityöntekijät kuvasivat vastauksissaan myös lastensuojelun avohuollon asiakkuuden avaamista. Tukitoimina mainittiin lastensuojelun avohuollon sijoitus sekä edunvalvoja.

V13 Työskentelyssä on käytetty lastensuojelun avohuollon sijoitusta.

V14 Lapsen sijoittaminen vakavan huoltoriidan aikana vieraannutettavan vanhemman kanssa, jonka aikana on saatu nopealla aikataululla väliaikais määräys

V10 Työskentelyssä käytetään lastensuojelun edunvalvojaa.

Lapsen sijoittaminen avohuollon tukitoimena tarkoittaa, että lapselle voidaan asiakassuunnitelmassa tarkoitettulla tavalla järjestää avohuollon tukitoimena tuen tarvetta arvioivaa tai kuntouttavaa perhehoitoa tai laitoshuoltoa yhdessä hänen vanhempansa, huoltajansa tai muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan henkilön kanssa. Siihen vaaditaan 12 vuotta täyttäneen lapsen ja huoltajan suostumus. Se on kuitenkin mahdollista järjestää, vaikka toinen huoltaja vastustaisi, tietyin laissa määritellyin ehdoin.

(Lastensuojelulaki 417/2007, 37§.)

Gardner (1985,7) on tuonut aiemmassa tutkimuksessaan esiin, että ainoa keino puuttua vieraannuttamiseen on lapsen välitön siirto vieraannutettavan vanhemman luo, millä estetään vieraannuttavan toiminnan jatkuminen. Toisaalta Suomen kontekstissa haasteita saattaa tuottaa se, että lapsi on täyttänyt 12 vuotta. Silloin hänen vastustuksensa tarkoittaa sitä, ettei avohuollon sijoitukseen voida ryhtyä. On myös todennäköistä, että lapsi vastustaa vieraannutettavan vanhemman luokse sijoitusta, sillä vieraannuttaminen johtaa usein siihen, että lapsi vastustaa tapaamisia (Hannuniemi 2008, 997). Myös eräs sosiaalityöntekijä kuvasi vastauksessaan lapsen iän olevan iso seikka perheen auttamisessa vieraannuttamistilanteessa.

V4 Jos lapsi on 12-vuotias, niin peli voi olla menetetty.

Lisäksi eräs sosiaalityöntekijä kuvasi lastensuojelun edunvalvojan määräämistä lapselle. Lastensuojelun edunvalvojan hakeminen pohjautuu lastensuojelulakiin. Lastensuojelun edunvalvoja tulee määrätä lapselle käyttämään huoltajan sijasta lapsen puhevaltaa, jos on perusteltua syytä olettaa, ettei huoltaja voi puolueettomasti valvoa lapsen etua asiassa, tai jos edunvalvojan määrääminen on tarpeen asian selvittämiseksi taikka muutoin lapsen edun turvaamiseksi (Lastensuojelulaki 417/2007, 22§.) Vieraannuttamistilanteissa edunvalvojan määrääminen voi olla perusteltua, mikäli vanhempi jatkaa vieraannuttavaa toimintaa, eikä huomioi lapsen etua ja oikeuksia, joita toiminnallaan loukkaa.

V6 Lähivanhemmuuden tai asumisen siirtoa tulisi harkita vieraannuttamistilanteissa. Perhekuntoutuksen toimivuudesta ei ole tietoa vieraannutetun vanhemman ja lapsen välisen suhteen korjaamisessa.

Tulkitsen edellä olevan vastauksen viittaavan siihen, että vieraannutetulle vanhemmalle siirretään lapsen lähivanhemmuus. Sosiaalityöntekijä toteaa vastauksessaan, ettei tiedä olisiko perhekuntoutus perhettä tukeva toimenpide. Perhekuntoutus on palvelu, jota on mahdollista toteuttaa eri kokoonpanoilla, esimerkiksi niin, että vieraannutettu vanhempi ja lapsi saisivat yhdessä perhekuntoutusta. Sen tavoitteena on yleisesti ottaen lapsen kasvuolosuhteiden turvaaminen, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä sekä perheen omien voimavarojen vahvistaminen. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2025.) Muut sosiaalityöntekijät eivät kuitenkaan kuvanneet perhekuntoutuksen käyttöä vieraannuttamistilanteissa.

Sosiaalityöntekijät eivät pääasiassa maininneet käyttävänsä kiireellisiä lastensuojelun tukitoimia lapsen turvaamiseen. Eräs sosiaalityöntekijä kuvasi kuitenkin väliintuloa kiireellisellä sijoituksella tai huostaanotolla.

V14 Väliintulo kiireellisellä sijoituksella tai huostaanotolla.

Kiireellinen sijoitus tukitoimena perustuu lastensuojelulakiin. Laissa sen käyttöä määritellään siten, että huostaanoton kriteerit täyttyvät ja lapsi on välittömässä vaarassa. (Lastensuojelulaki 417/2007, 38§ & 40§). Sosiaalityöntekijän vastaus herättää pohtimaan, millaisessa vieraannuttamiseen liittyvässä tilanteessa lapsi olisi välittömässä vaarassa, jolloin edellytykset kiireelliseen sijoitukseen täytyisivät. Taustalla on varmasti ollut muita tekijöitä, joita sosiaalityöntekijä ei vastauksessaan kuvannut.

Vastauksia tuli myös lastensuojelun sijaishuollossa työskenteleviltä sosiaalityöntekijöiltä, mutta niiden perusteella ei ollut suoranaisesti pääteltävissä, miksi huostaanottoon oli päädytty tai miltä osin asiakastapaukset olivat liittyneet vieraannuttamiseen. Sosiaalityöntekijät kuvasivat tukitoimina mm. lapsen huostaanoton ja yhteydenpidon rajoittamisen, joilla yritettiin puuttua vieraannuttamiseen.

V4 Harvinaisissa tilanteissa lähivanhemmuuden muutos tai huostaanotto, kun lähivanhempaan on liittynyt huolia, ja hän on estänyt kokonaan yhteyden etävanhempaan, joka on vanhempaa vakaampi. Asumisen muutos ei ole mahdollinen, sillä lapsen ovat manipuloituja toista vanhempaa vastaan.

Tulkitsen edellä olevan vastauksen kuvaavan suhteellisen vakavaa vieraannuttamistilannetta, jossa vieraannuttava vanhempi on estänyt kontaktin kohdevanhempaan kokonaan. Kyseisessä tilanteessa lapsen asumisen muutos kohdevanhemman luokse olisi lapsen edun mukaista vieraannuttamiseen puuttumiseksi, mutta vieraannuttamiseen liittyvän lojaliteettiristiriidan vuoksi lapsi vastustaa asumisen muutosta. Tulkitsen, että vastauksessa kuvautuu sosiaalityöntekijän rooli lapsen tahdon aitouden tunnistamisessa. Tulkitsen, että sosiaalityöntekijän tulee toimia tällaisessa tilanteessa lapsen edun, ei välttämättä lapsen mielipiteen mukaisesti.

Huostaanotto on vakavasti lapsen ja perheen oikeuksiin puuttuva toimenpide, joka on viimesijainen keino turvata lapsen kasvu ja kehitys. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2024b.) Sosiaalityöntekijä ei vastauksessaan kuvaa, missä määrin vieraannuttaminen on ollut perusteena huostaanottoon. Sosiaalityöntekijä kuvaa tämän olevan harvinainen tilanne, mikä on tulkittavissa myös siitä, että suurin osa vastauksista vieraannuttamisen puuttumisesta kuvaa kevyempiä tukitoimia. Aiemman tutkimuksen mukaan on kiinnitettävä huomiota siihen, että lapsi on usein kiintynyt vieraannuttavaan vanhempaan, jolloin lapsen siirtäminen hänelle vieraamman vanhemman luokse saattaa olla lapselle stressaavaa tai jopa traumaattista (Heikinheimo 2025, 26).

V2 Väliaikaisesti myönnetyt tuetut tai valvotut tapaamiset ovat olleet hyviä, koska niiden avulla on voitu äärimmäisissä tapauksissa varmistaa lapsen edun toteutuminen.

Hannuniemi (2007, 90–92) kertoo, että on hyvin yleistä, että lähivanhemman estettyä lapsen ja toisen vanhemman välisiä tapaamisia muutaman kuukauden, täytäntöönpanosovittelija tai sosiaalitoimi suosittelee, että tapaamiset tulisi käynnistää uudelleen vähitellen ja portaittain

laajentaen. Hän nostaa esiin, että tämänkaltainen tapaamisten rajoittaminen on vieraannuttavan vanhemman edun mukaista. Kun lapsen ja vieraannutetun vanhemman pitäisi siirtyä laajempiin tapaamisoikeuksiin, vieraannuttava vanhempi estää tapaamiset uudelleen. Lisäksi hän tuo esiin oikeudellista näkökulmaa, jossa korostetaan, että vastaavat järjestelyt on tarkoitettu tilanteisiin, joissa etävanhempi on lapselle todella vieras. Sen sijaan käyttöön tulisi ottaa kaikki keinot, jotta tapaamiset toteutuisivat mahdollisimman laajasti. Tulkitsen tästä, että tuettujen ja valvottujen tapaamisten käyttö vieraannuttamistilanteissa herättää erilaisia näkemyksiä. Vastauksessaan eräs sosiaalityöntekijä nostaa esiin, että äärimmäisissä tapauksissa ne varmistavat lapsen edun toteutumisen. Tulkitsen tästä, että kyseessä ei ole toimenpide, johon lähdettäisiin matalalla kynnyksellä, vaan viimesijainen keino.

6.2.2 Ammatillinen tukeminen

Tähän luokkaan sijoitin sosiaalityöntekijöiden esiin nostamat perhettä tukevia palveluita, joita hyödynnettiin vieraannuttamiseen liittyvässä työskentelyssä. Erityisesti perhetyö nostettiin esiin useassa vastauksessa. Vastauksista kuvautui, että työskentelyä tehdään sekä lapsen että vanhempien kanssa. Työskentelyn tavoitteena kuvautui vanhemmuuteen ja perhesuhteisiin liittyvien kysymysten pohtiminen ja perheenjäsenten välisen vuorovaikutuksen tukeminen. Nämä tukitoimet saattavat olla esimerkiksi lapsiperhesosiaalityössä tai lastensuojelussa.

V2 Perhetyön avulla yritetty keskustella lapsen ja vanhemman tapaamisesta.

V7 Perhetyön avulla pyritään keskustelemaan vanhemmuuteen liittyvissä asioissa yhdessä ja erikseen vanhempien sekä lapsen kanssa.

V13 Perhetyö on auttanut koteihin jalkautumalla selvittämään ja tuomaan näkyväksi tilannetta.

Sosiaalityöntekijät kuvasivat perhetyöntekijöiden työskentelyn olevan vanhemmuuteen liittyvien asioiden keskustelua, tilanteen selvittämistä ja näkyväksi tuomista sekä pyrkimystä keskustella vieraannutetun vanhemman ja lapsen välisistä tapaamisista. Perhetyöntekijät työskentelivät myös lasten kanssa.

Aikaisemman tutkimuksen mukaan huolestuttavaa on, että perheet eivät ole kokeneet saavansa konkreettista apua vieraannuttamisen kokemukseen palveluista, kuten perhetyöstä. Sen sijaan perhetyö on mm. mahdollistanut vanhempien kuulluksi tulemisen ja todeksi

ottamisen kokemuksen, jota vanhemmat ovat pitäneet viranomaistaholta merkittävänä tukena. (Heikinheimo 2025, 21 & 26.)

V13 Ammatillista tukihenkilö toimintaa hyödynnetään työskentelyssä.

Ammatillinen tukihenkilötoiminta on lapsille ja nuorille suunnattu palvelu, jossa tukihenkilöt tarjoavat lapsille ja nuorille tukea erinäisiin asioihin. Tukihenkilötyöskentely on vapaaehtoista, eikä sitä voida määrätä vastoin lapsen tai vanhemman tahtoa. (Moilanen, Kiili & Alanen 2014, 177.) Ammatillinen tukihenkilö on usein joko sosiaalialalle tai muutoin johonkin erityiseen osaamiseen pätevöitynyt ja toimintaan sopiva henkilö, joka täyttää toiminnalle asetetut osaamis- ja koulutusvaatimukset (Heino, Hyry, Ikäheimo, Linnosmaa, Kuronen & Rajala, 2016, 28). Sosiaalityöntekijä ei vastauksessaan kuvaa, miten ammatillista tukihenkilöä on hyödynnetty työskentelyssä vieraannuttamisen parissa.

Tukihenkilötyöskentelylle voi olla erilaisia tavoitteita, jotka vaihtelevat asiakastilanteen mukaan. Tavoitteita, joita tukihenkilötyöskentelyssä hyödynnetään, voivat olla mm. lapsen hyvinvoinnin edistäminen ja vanhempien tukeminen lapsen kasvatuksessa. (Moilanen ym. 2014, 184.)

Ammatilliseen tukemiseen sijoitin myös sovitteluun liittyvän työskentelyn. Sosiaalityöntekijät kuvasivat, että he ohjasivat perheitä perheasioiden sovitteluun, ja että sen kautta on pyritty löytämään perheen tilanteeseen ratkaisuja. Yksi vastaaja mainitsi sovittelutyön yleisellä tasolla, joten vastauksesta ei ole pääteltävissä, kuvaako sosiaalityöntekijä käyttämänsä työmenetelmänä sovittelua vai sosiaalihuollon tarjoamaa perheasioiden sovittelua. Sosiaalityöntekijät kuvasivat perheasioiden sovittelun mainitessaan usein myös muihin palveluihin ohjaamista.

V3 Muiden toimien rinnalla ohjaamme vanhempia sovitteluun sekä sopimaan lasten elatus- huolto- ja tapaamisasioista käräjäoikeudessa.

V5 Perhesovittelun kautta on pyritty löytämään tilanteisiin ratkaisuja.

V7 Lisäksi perhe on saatettu ohjata perheoikeudelliseen yksikköön tai perheasioiden sovitteluun.

Perheasioiden sovittelu kuuluu hyvinvointialueen tarjoamiin lakisääteisiin palveluihin. Lisäksi perheasioiden sovittelijoina toimivat mm. kirkon perheasioiden neuvottelukeskukset.

Lainsäädäntö tarjoaa myös mahdollisuuden tuomioistuinsovitteluun lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta sekä elatusapua koskevissa asioissa tuomioistuinsovittelussa.

Sovittelutyöskentelyssä pyritään ottamaan huomioon lasten ja vanhempien tarpeet niin, että vanhemmuus voi jatkua myös eron jälkeen. Sovittelussa on mahdollista käsitellä myös talousasioihin, seuraamuksiin ja elatukseen liittyviä kysymyksiä. Tavoitteena on päästä yhteisiin ratkaisuihin vanhempien välillä sekä edistää lapsen kannalta lisätä tärkeiden ihmissuhteiden toimivuutta ja estää niiden katkeaminen riitojen vuoksi. Sovittelussa läsnä on puolueeton henkilö ja vanhemmilla on mahdollisuus kertoa oma näkökulmansa, käsitellä hankalia tunteita ja käydä vuoropuhelua keskenään. Sovittelija ei pyri ratkaisemaan vanhempien välistä kiistaa heidän puolestaan, vaan toimii ratkaisun löytämisen mahdollistajana. (Karvinen-Niinikoski & Pelli 2010, 91–104.)

Sovittelutyö pyrkii löytämään sopivia ratkaisuja lapsen huolto-, elatus- ja tapaamisasioihin sekä tukemaan lapsen oikeutta molempiin vanhempiinsa. Sitä voidaan toteuttaa myös muissa palveluissa sovittävän työotteen kautta. (Brunila 2010, 23.) Tällainen työskentely edellyttää kuitenkin erityisosaamista, jota kaikilla sosiaalityöntekijöillä ei välttämättä ole. Lisäksi palvelun tarjoaminen voi rajoittua organisaatorakenteiden tai resurssien vuoksi, sillä perheasioiden sovittelu on usein keskitetty tiettyihin yksiköihin hyvinvointialueilla.

6.2.3 Moniammatillinen yhteistyö ja palveluohjaus

Sosiaalityöntekijät kuvasivat vastauksissaan pyrkivänsä yhteistyöhön muiden toimijoiden kanssa. Näitä tahoja olivat perheneuvola, perheoikeudellinen yksikkö ja käräjäoikeus. Esiin nousi myös Turvassa-hankkeen työparityöskentely. Onkin tärkeää tiedostaa, että asiakkaalla saattaa olla useita asiakkuuksia tai hoitokontakteja samanaikaisesti. Aiemman tutkimuskirjallisuuden mukaan moniammatillinen toimiminen lisää asiakaslähtöisyyttä. Asiakkaasta kertyvä tiedon määrä on suuri, ja sitä kokoamalla useita ammattilaisia yhdistäen saadaan kokonaisvaltaista, mahdollisimman syvää ja laajaa osaamista asiakkaan tilanteesta. (Isoherranen 2002, 145–146.)

Vastauksissa nostettiin usein esiin perheen ohjaaminen toisenlaisen palvelun tai tuen piiriin. Näissä vastauksissa ei mainittu, että sosiaalityöntekijä jäisi mukaan yhteistyöhön toisen organisaation kanssa. Voi kuitenkin olla, että työskentely jatkui vielä yhteistyössä, mutta sitä

ei vain kuvattu vastauksissa. Palveluina mainittiin usein kolmannen sektorin palvelut. Lisäksi mainittiin toisia sosiaali- ja terveystalouden toimijoita, joiden pariin perheitä ohjattiin omasta organisaatiosta käsin.

V1 Asiakas ohjataan erityisasiantuntemuksen piiriin kuten, perheneuvolaan tai järjestöpuolelle.

V7 Palveluna kolmannen sektorin palvelut liittyen eroauttamiseen.

Sosiaalityöntekijöiden vastauksissa nousi esiin kolmannen sektorin palveluista eroauttamiseen keskittyviä toimijoita. Lisäksi mainittiin väkivaltatyön keskittyviä palveluita, kuten Turussa toimiva Varjo-toiminta. Järjestö tarjoaa tukea eron jälkeisen väkivallan ja vainon kysymyksiin (Viola - väkivallasta vapaaksi ry 2025). Tulkitsen, että ohjaaminen väkivaltatyön piiriin saattaa merkitä sitä, että vieraannuttaminen tunnustetaan väkivallan muotona tai siihen osataan kytkeä muita väkivallan muotoja.

V9 Vanhempien ohjaaminen tuen piiriin käsittelemään asioita, jotka aiheuttavat vieraannuttavaa toimintaa.

Eräs sosiaalityöntekijä kuvasi vastauksessaan pyrkivänsä ohjaamaan vanhempia tuen piiriin käsittelemään vieraannuttavan toiminnan juurisyitä. Tulkitsen, että ajatuksena on saada vieraantumisen loppumaan, kun vanhemmat käsittelevät sen juurisyitä ammattilaisten kanssa.

Lisäksi sosiaalityöntekijät kuvasivat perheen ohjaamista perheneuvolaan ja perheoikeudellisten palvelujen piiriin, kuten edellä mainittuun perheasioiden sovitteluun tai sopimaan lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.

V7 Vanhemmat ovat saaneet apua kolmannen sektorin palveluista sekä perheneuvolasta vanhemmuuden käytäntöihin ja yhteisvanhemmuuteen. Usein perheitä on ohjattu lapsen huoltoon- ja tapaamisoikeuteen liittyvissä asioissa perheoikeudelliseen yksikköön.

V13 Perheoikeudellisen yksikön palvelut ovat tukeneet vanhemmuuden oikeudenmukaisemmassa jakautumisessa.

Sosiaalityöntekijät kuvasivat, että vanhemmat ovat saaneet tukea vanhemmuuden käytäntöihin ja yhteisvanhemmuuteen kolmannen sektorin palveluista sekä perheneuvolasta. Lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyvissä asioissa perheitä on ohjattu

perheoikeudelliseen yksikköön, jonka palvelujen nähtiin tukevan vanhemmuuden oikeudenmukaisempaa jakautumista. Tulkitsen, että vanhemmat ohjataan käsittelemään vanhemmuuteen liittyviä kysymyksiä sellaisten toimijoiden kanssa, joiden tehtäviin niiden koetaan ensisijaisesti kuuluvan. Sosiaalityöntekijät eivät tavallaan nähneet tällaisen työskentelyn kuuluvan heidän työnkuvaansa.

Lisäksi sosiaalityöntekijät kuvasivat ohjaavansa asiakasperheitä terveydenhuollon piiriin. Eräs sosiaalityöntekijä mainitsi perus- ja erikoissairaanhoidon ohjaamisen. Aineistossa oli hyvin vähän mainintoja tähän liittyen. Pohdin, että tämä saattaa kytkeytyä ajatukseen siitä, että vanhempien eron jälkeiset ongelmat, kuten vieraannuttaminen, ei olisi terveydenhuollollinen kysymys, vaan enemmänkin sosiaalinen. Terveydenhuollon rooli on jäänyt myös tutkimuskirjallisuudessa vieraannuttamiseen liittyen vähäiseksi psykologien työtä huomioonottamatta.

V8 Vieraannuttavan vanhemman ohjaaminen terveydenhuollon kontaktiin, kun on herännyt huoli hänen terveydentilastansa.

V10 Sosiaalityöntekijän kyky ohjata lapsi ja perhe oikeansuuntaisiin sekä riittäviin palveluihin, esimerkiksi perusterveydenhuoltoon, erikoissairaanhoidon, kolmannen sektorin palveluihin.

Aiemman tutkimuksen mukaan terveydelliset haasteet, kuten mielenterveyden ongelmat, ovat huoltoriidan osapuolilla olevilla vanhemmilla pääosin jo entuudestaan olevia. Ne eivät yleensä ole syntyneet vieraannuttamisen tai huoltoriidan myötä. Aina ei kuitenkaan ole kyse vanhemmilla jo olevista mielenterveyden ongelmista, vaan vieraannuttaminen ja huoltoriidat saattavat olosuhteidensa vuoksi luoda niitä vanhemmille. (Hyttinen, 1986; ref. Hannuniemi, 2015, 97–98.)

Aikaisemman tutkimuksen mukaan huoltoriitojen kielteiset vaikutukset keskittyvät enemmän poikiin kuin tyttöihin. Tutkimuksessa on noussut esiin havainto, että 15 vuotta täyttäneitä poikia ohjataan vieraannuttamistilanteissa useammin sosiaalihuollon piiriin, kun taas samanikäisiä tyttöjä psykiatrisen hoidon piiriin. Alle 15-vuotiailla lapsilla luvut olivat samat. (Hyttinen, 1986; ref. Hannuniemi, 2015, 97–98.) Sosiaalityöntekijät eivät varsinaisesti kuvanneet ohjaavansa lapsia psykiatrisen avun tai tuen piiriin. Tämä saattaa viitata siihen, ettei vieraannuttamista pidetä tai tunnisteta asiana, jonka vuoksi lapsen tulisi saada psykiatrasta tukea.

6.3 Sosiaalityön haasteet ja kehittämistarpeet vieraannuttamiseen puuttumisessa

Tässä luvussa tarkastelen sosiaalityöntekijöiden kuvaamia haasteita vieraannuttamiseen puuttumisessa. Esittelen näitä kuvaavat neljä teemaa. Koin, että sosiaalityöntekijöiden vastauksia tässä osiossa ei ollut mielekästä sijoittaa ylä- ja alaluokkien alle. Lopulta kaikki teemat käsittelevät yhtä pääteemaa, joka on vieraannuttamisen puuttumisen haasteet.

Esittelen luomani teemat seuraavissa kappaleissa. Teemat on muodostettu aineistolähtöisesti aineistoon perehtymällä ja yhteneväisiä vastauksia kokoamalla ja yhdistämällä eri teemojen alle. Teemat, jotka muodostin ovat ”tunnistamisen ja todentamisen haasteet”, ”sanoittamisen vaikeus”, ”toimintatapojen, ymmärryksen ja koulutuksen puute” sekä ”haasteet perheiden kanssa työskentelyssä”.

Osa teemoista oli pidempiä ja osa lyhyempiä, sillä niihin sisältyi eri määrä sosiaalityöntekijöiden sitaatteja. Pyrin kuitenkin erottamaan myös lyhyet teemat erikseen, jos ne kuvasivat vieraannuttamisen puuttumisen haasteita ja kehityskohteita eri näkökulmasta. Taulukossa 4 kuvataan muodostamani teemat ja niiden selitykset.

Taulukko 4. Vieraannuttamisen puuttumisen haasteet ja kehityskohteet.

Teema	Teeman kuvaus
Tunnistamisen ja todentamisen haasteet	Sosiaalityöntekijöiden kuvaamat haasteet vieraannuttamisen tunnistamisessa ja todentamisessa, mikä aiheuttaa haasteita vieraannuttamiseen puuttumisessa.
Sanoittamisen vaikeus	Sosiaalityöntekijöiden kuvaama vieraannuttamisen sanoittamisen vaikeus ja sen aiheuttamat haasteet puuttumiseen.
Toimintatapojen, ymmärryksen ja koulutuksen puute	Sosiaalityöntekijöiden kuvaamia puutteita toimintamalleissa, ilmiön ymmärryksessä ja koulutuksen riittävydessä, mikä vaikeuttaa vieraannuttamiseen puuttumista.
Haasteet perheiden kanssa työskentelyssä	Sosiaalityöntekijöiden kuvaamia lapsiperheiden kanssa tapahtuvassa työskentelyssä olevia konkreettisia haasteita, jotka vaikeuttavat vieraannuttamiseen puuttumista.

6.3.1 Tunnistamisen ja todentamisen haasteet

Tämän teeman alle kokosin sosiaalityöntekijöiden vastauksia, jotka kuvasivat haasteita vieraannuttamisen tunnistamisessa ja todentamisessa. Vieraannuttamisen tunnistaminen näyttäytyi haastavana moninaisista syistä. Syyt kietoutuivat vanhempien kertomien ristiriitaisuuteen, vieraannuttavan vanhemman kertoman vakuuttavuuteen, huoltoriitojen teemaan sekä muiden yhteistyötahojen haasteisiin työskennellä vieraannuttamisen parissa. Lisäksi sosiaalityöntekijät painottivat ilmiön todentamisen vaikeutta.

V19 Vieraannuttaminen on ilmiönä vaikeasti tunnistettava ja siihen puuttuminen hankalaa. Sen todentaminen on vaikeaa varsinkin vaikeissa huolto- ja tapaamisriidoissa.

V13 Vieraannuttamista on vaikeaa todentaa niin, että se tulisi konkreettisesti näytetyksi. Vaikeinta on todentaa kaikkia vieraannuttamisen tapoja, ja siten päästä puuttumaan tilanteeseen.

Tulkitsen vieraannuttamisen todentamisen merkitsevän tässä kontekstissa sitä, että sosiaalityöntekijöiden kokemuksen mukaan vieraannuttamista on hankala todeta objektiivisesti tapahtuvan. Ajattelen, että todentamisella viitataan myös siihen, että kyseessä ei ole vanhempien eriävät mielipiteet. Vieraannuttamisen todentaminen näyttäytyy edellytyksenä sille, että sosiaalityöntekijä kykenee puuttumaan tilanteeseen. Todentamisen suhteen sosiaalityöntekijät kuvasivat haasteita monien eri syiden vuoksi.

V4 Kaikki viranomaiset eivät osaa työskennellä huoltoriidoissa objektiivisesti, vaan valitsevat puolensa, joka saa lisätä vieraannuttamista. Vieraannuttaja vanhempi on taitava manipuloimaan työntekijöitä. Vieraannuttajalla saattaa olla rajuja syytöksiä toisesta vanhemmasta, jonka vuoksi työntekijän on vaikea selvittää totuutta ja lapsen etua.

V13 Vieraannuttavan vanhemman käyttäytyminen saattaa olla hyökkäävää, aggressiivista, manipulatiivista tai hyvin lipevää kieltäen ja peittäen todellisuutta.

V18 Vanhemmilla on eriävät kertomukset tilanteesta, jolloin on vaikea saada kiinni siitä, mitkä asiat tilanteesta ovat tosia. Lapsi saattaa puhua ”vanhemman suulla”, jolloin on vaikeaa selvittää mikä on lapsen omaa kokemusta ja mikä vanhemman lapseen juurruttamaa omilla puheillaan ja teoillaan.

Sosiaalityöntekijät kuvaavat, kuinka vanhemmat kertovat keskenään erilaisia kertomuksia viranomaisille. Nämä tilanteet haastavat sosiaalityöntekijää havaitsemaan, mikä on totta ja mikä ei. Vastauksista kuvautuu, että sosiaalityöntekijä on hankalassa tilanteessa vanhempien kertomusten välissä, eikä kykene tietämään, onko kyse vieraannuttamisesta vai jostain muusta. Vieraannuttavan vanhemman syytökset vieraannutettavaa vanhempaa kohtaan saattavat herättää sosiaalityöntekijässä huolta, jos hän ei tiedä, pitävätkö väitteet paikkaansa.

Vanhemman tehtävänä on taata lapselle hyvä hoito ja kasvatus sekä mahdollisuus kehitykseen. Vanhemman tulee suojella lasta väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983, 1§.) Tämä kytkeytyy vieraannuttavan vanhemman syytöksiin toisesta vanhemmasta, jotka usein koskevat jonkinlaista hyväksikäyttöä tai pahoinpitelyä, kuten aiemmin on tuotu esiin. Näin ollen vanhemmalla on velvollisuus turvata lapsi, jos hänellä on huoli, että toinen vanhempi kohdistaa lapseen väkivaltaa. Vanhemmalla on siis oikeus ja jopa velvollisuus rajata tapaamisia. Huoltolain mukaan vastuu rajaamisesta on vanhemmalla, ei sosiaalityöntekijällä.

Nämä tilanteet saattavat olla hankalia, sillä sosiaalityöntekijällä ei ole välttämättä mahdollisuutta tietää, pyrkiikö lähivanhempi turvaamaan lapsen, vai onko kyse vieraannuttamisesta.

V6 Ilmiöitä ei välttämättä tunnisteta lastensuojelussa, perheneuvolassa jne. Vieraannuttava vanhempi on taitava saamaan viranomaisia oman tarinansa taakse ja pahimmillaan vieraannuttavaa vanhempaa ei tavata lainkaan. Kaikki mitä väitetään vieraannuttamiseksi ei kuitenkaan sitä ole, vaan ilmiön selvittäminen vaatii aikaa ja asiantuntemusta.

V17 Vieraannuttamista on haastava todistaa, koska termiä käytetään myös mustamaalatessa toista vanhempaa haastavissa huolto- ja tapaamisriidoissa. Esiin on tullut tilanteita, joissa lakimiehet ovat ohjeistaneet asiakkaita käyttämään termiä vieraannuttaminen lastensuojeluilmoituksissa, vaikka väite ei ole totta.

Vastauksesta kuvautuu, että vanhemmat saattavat myös virheellisesti väittää kyseessä olevan vieraannuttaminen toisen vanhemman taholta, vaikka tosiasiallisesti kyse olisi jostain muusta. Sosiaalityöntekijä kuvaa, kuinka vanhempi saattaa käyttää vieraannuttamista terminä mustamaalatakseen toista vanhempaa huolto- ja tapaamisriidoissa. Ajattelen tämän haastavan entisestään vieraannuttamisen tunnistamista ja siihen puuttumista. Molemmilla vanhemmilla saattaa näin ollen olla valheellisia syytöksiä toisiaan kohtaan, jolloin sosiaalityöntekijän tulisi kyetä tulkitsemaan, onko kyse vieraannuttamisesta, vai jostain muusta, kuten aidosta huolesta toisen vanhemman vanhemmuudesta.

V8 Haastavia ovat myös tilanteet, joissa on tekaistuja väkivaltatilanteita lapsen ja toisen vanhemman välillä esim. syytöksiä päihteidenkäytöstä. Jos epäillään lapseen kohdistuvaa väkivaltaa, joudutaan tekemään poliisille tutkintapyyntö. Nämä vieraannuttamistaustaiset väkivaltaepäilyt vievät runsaasti poliisin sekä muiden tutkinnassa osallisena olevien toimijoiden aikaa.

V9 Viranomaisyhteistyössä tuottaa haasteita, kun vieraannuttava vanhempi tuottaa omaa näkökulmaa aina uusille tahoille, jolloin aikaa kuuluu paljon tilanteen selvittämiseen.

Sosiaalityöntekijöiden vastauksissa kuvautuu viranomaisyhteistyön haasteet, jotka johtuvat vieraannuttavan vanhemman valheellisista syytöksistä tai epätoden näkökulman esiin tuomisesta eri viranomaisille. Sosiaalityöntekijä nostaa esiin ilmoitusvelvollisuuden lapseen

kohdistuvasta väkivallasta tai kaltoinkohtelusta. Tämä ilmoitusvelvollisuus perustuu lastensuojelulain 25 §:ään.

V10 Työntekijälle voi nousta jo asiakkuuskontaktin alussa hypoteesi vieraannuttamisen mahdollisuudesta, mutta sen objektiivinen todentaminen ilman systemaattista arviointia ja riittäviä resursseja on vaikeaa.

V17 Lastensuojelussa ei ole mahdollisuuksia tiiviiseen työskentelyyn asiakkaiden kanssa

V18 Lapsiperhesosiaalityössä ei ole riittävästi resursseja työkennellä riittävän tiiviisti haastavissa erotilanteissa ja vieraannuttamisepäilyissä.

Sosiaalityöntekijät kuvaavat resurssien puutetta ja työn kuormittuneisuutta. Sosiaalityöntekijät kuvaavat, että vieraannuttamisen objektiivinen todentaminen vaatisi heiltä systemaattista arviointia ja riittäviä resursseja. Sosiaalityöntekijät kokevat, ettei heillä ole omassa organisaatiossaan mahdollisuuksia riittävän tiiviiseen työskentelyyn asiakkaiden kanssa vieraannuttamisen parissa. Tunnistamista ja todentamista haastavat näin ollen sosiaalityön puutteelliset resurssit. Suomessa sosiaalityöntekijöillä on usein kiireinen työtahti, suuret asiakasmäärät, asiakkaiden ongelmat ovat moninaistuneet, ja sosiaalityöntekijöillä on monin tavoin riittämättömät resurssit tehtävään työhön. (Salo, Rantonen, Aalto, Oksanen, Vahtera, Junnonen, Baldschun, Väisänen, Mönkkönen & Hämäläinen 2016, 6).

Tulkitsen, että sosiaalityöntekijöiden rajalliset resurssit suhteessa suureen työn määrään vaikuttavat siihen, ettei sosiaalityöntekijöillä ole välttämättä riittävästi aikaa tarpeeksi tiiviiseen työskentelyyn asiakasperheiden kanssa. Tällä hetkellä esimerkiksi vain lastensuojelussa on laissa säädelty asiakasmäärä, jota ei saa ylittää. Lastensuojelun asiakasmäärä on rajattu 30 asiakkaaseen vuoden 2024 alusta lähtien (HE 170/2021). Rajausta muiden sosiaalihuollon asiakkuuksien, kuten lapsiperhesosiaalityön, asiakasmäärälle ei ole. Huomattavaa on myös, että sosiaalihuollon asiakkaiden tilanteet ovat hyvin erilaisia ja vaativat myös eri intensiteetin työskentelyä. Lisäksi lastensuojelussa esiin on nostettu työparityöskentelyn viemä aika sekä se, että sosiaalityöntekijällä saattaa olla sekä lastensuojelulain mukaisia asiakkuuksia että sosiaalihuollon mukaisia asiakkuuksia. (Yliruka, Ristolainen & Weckroth 2023, 24). Näin ollen uskon, että vieraannuttamiseen puuttuminen liittyy myös sosiaalityön rakenteellisiin tekijöihin työn järjestämisen suhteen. Pohdin myös,

voiko tämä vaikuttaa siihen, että asiakasperheitä pyritään ohjaamaan muiden toimijoiden piiriin.

6.3.2 Sanoittamisen vaikeus

Tässä teemassa käsittelen sanoittamisen vaikeutta, jota sosiaalityöntekijät kuvasivat vastauksissaan. Tämä teema saattaa olla osin yhteydessä myös toiseen teemaan, toimintatapojen, koulutuksen ja ymmärryksen puutteeseen. Koin kuitenkin tärkeäksi erottaa tämän teeman omakseen, sillä sosiaalityöntekijöiden kuvaama sanoittamisen vaikeus kytkeytyy laajemmin myös viranomaisrooliin, asiakassuhteen dynamiikkaan ja samalla puuttumisen mahdollisuuksiin.

Sosiaalityöntekijät kokivat sanoittamisen vaikeuden olevan haaste vieraannuttamiseen puuttumisessa omassa työssään. Pohdin, että tämä saattaa osaltaan myös linkittyä tunnistamisen vaikeuteen siten, etteivät sosiaalityöntekijät välttämättä uskalla sanoittaa vieraannuttamista, jos sille ei ole heidän näkemyksensä mukaan objektiivista näyttöä, jolle perustaa väite. Sosiaalityöntekijät sanoittivat yleisesti, että he näkevät vieraannuttamisen puheeksioton hankalana. Tämä sama haaste kuvautui myös viranomaisyhteistyössä.

V8 Vieraannuttavan vanhemman kanssa asian puheeksi otto ensimmäistä kertaa on haastavaa. Asiakas voi kokea, että sosiaaliviranomainen ei yhtäkkiä olekaan hänen puolellaan.

V11 Ammattilaisilla ei ole aina rohkeutta ilmaista havaintojaan.

V13 Viranomaisyhteistyössä voi näkyä uskalluksen puute puuttua vieraannuttamiseen ja sanoa asioita ääneen muutakin kuin kulisissa.

Vieraannuttaminen kuvautuu sosiaalityöntekijöiden vastausten perusteella aiheena, joka asettaa vanhemmat eri puolille toisiinsa nähden, jolloin myös vanhemmat saattavat toivoa viranomaisen asettuvan omalle puolelleen. Sosiaalityöntekijät kuvasivat, kuinka vieraannuttava vanhempi pyrkii samaan viranomaistahot omalle puolelleen.

Sosiaalityössä korostuu asiakkaan kanssa yhteistyön tekeminen. Konfliktit asiakassuhteissa liittyvät viestinnän ongelmiin, joita voi myös asiakkaan kanssa käsitellä yhdessä.

Sosiaalityössä asiakkaan kanssa käsitellään myös hankalia aiheita, joiden parissa työskennellessä sosiaalityöntekijän tulee korostaa yhteistyön tekemistä. (Payne 2020, 29–37.)

Pohdin, että vanhemman kokemus siitä, että sosiaalityöntekijä asettuu toisen vanhemman puolelle, saattaa estää yhteistyön tekemisen ja aiheen parissa työskentelyn.

Eräs sosiaalityöntekijä kuvasi vastauksessaan, että ammattilaiset sanovat asioita kulisseyksissä. Tulkiten tämän tarkoittavan sitä, että asiasta ei puhuta asiakkaan läsnäollessa, vaan perheen tilanteesta saatetaan puhua ja ilmaista huolta ammattilaisten kesken. Toisaalta pohdin, voiko kyse olla esimerkiksi siitä, että ammattilaiset reflektoivat keskenään asiakkaan tilannetta, joka sitten myöhemmin tuotaisiin myös asiakkaan tietoon. Tämä ei valitettavasti käynyt ilmi aineistosta.

6.3.3 Toimintatapojen, ymmärryksen ja koulutuksen puute

Toimintatapojen, ymmärryksen ja koulutuksen puutteen teeman taustalla ovat sosiaalityöntekijöiden vastauksissa esiin nousseet kokemukset ja huomiot, jotka kuvasivat haasteita vieraannuttamiseen puuttumisessa liittyen puutteellisiin toimintatapoihin, vähäiseen ymmärrykseen ilmiöstä ja koulutuksen riittämättömyyteen. Osittain tämä teema kytkeytyy myös tunnistamisen ja todentamisen haasteisiin. Vieraannuttamisen tunnistaminen ja siihen reagointi edellyttävät ymmärrystä ilmiöstä, joka edelleen saattaa kytkeytyä sosiaalityöntekijän koulutustaustaan. Mikäli sosiaalityöntekijällä ei ole ilmiöstä riittävästi tietoa tai välineitä toimia, voi vieraannuttamisen tunnistaminen ja siihen puuttuminen olla puutteellista. Tässä teemassa kuvaan kuitenkin erityisesti tähän teemaan keskittyviä haasteita, joita kuvautui useita.

V2 Yliopistossa aiheeseen ei perehdytä, eivätkä kaikki sitä välttämättä tunnista.

Vieraannuttamiseen pitäisi olla enemmän tutkimusta ja opetusta. Vieraannuttamiseen on vaikea puuttua, koska ei ole työkaluja.

V8 Vieraannuttamisen osalta ei ole työpaikallani mitään yhtä toimintatapaa, eikä asiaan ole muutoinkaan ollut koulutusta riittävässä määrin.

V6 Yksittäiset sosiaalityöntekijät tarvitsisivat vahvempaa tukea lastensuojelussa, kun tällainen perhe on asiakkaana.

Nämä sitaatit kuvaavat sosiaalityöntekijöiden koulutuksen tarvetta vieraannuttamiseen liittyen. Esiin nostetaan, ettei sosiaalityön tutkinto-ohjelma yliopistossa käsittele vieraannuttamista aiheena. Vastauksista nousee esiin tarve lisäkoulutukseen tai aiheeseen

perehtymiseen esimerkiksi työpaikalla. Sosiaalityöntekijät kuvaavat, ettei heillä ole toimintatapoja vieraannuttamisen parissa työskentelyyn, joka heijastaa myös sitä, ettei työpaikalla ole koulutusta aiheeseen liittyen. Vastausten perusteella tulkitseen, että vieraannuttamisen käsittelyssä ei ole käytössä yhtenäisiä tai virallisia toimintamalleja, mikä lisää työskentelyn sattumanvaraisuutta.

Sosiaalityöntekijät kuvasivat vastauksissaan keinottomuutta liittyen erityisesti vieraannuttamisen todeksi näyttämisen problematiikkaan. Kuten aiemmin käsitelty kappaleessa 6.3.1 ”tunnistamisen ja todentamisen vaikeudet”, sosiaalityöntekijät toivat useasti esiin haasteet ilmiön objektiivisesta todentamisesta. Sosiaalityöntekijät kuvasivat myös tähän liittyvää keinottomuutta.

V13 Huoltoriidat eivät ole lastensuojelun ratkaistavissa. Äärimäisenä keinona lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle on tarkoitettu turvamaan lapsen oikeutta molempiin vanhempiin. Se ei ole eettisesti kuitenkaan kestävä ratkaisu.

V14 Lastensuojelu pelkää liikaa puuttumista huoltoriitoihin. Lastensuojelussa ei ymmärretä, että lastensuojelulain puitteissa voidaan puuttua huoltoriitoihin. Kyky soveltaa puuttuu monelta sosiaalityöntekijältä.

V7 Haasteena on pohtia herättääkö huoli vieraannuttamisesta lastensuojelullista huolta, ja onko lapsiperhesosiaalityö oikea paikka perheelle.

Nämä sitaatit olivat siinä mielessä merkittäviä, että jotkut sosiaalityöntekijät kokivat, etteivät huoltoriidat ole ratkaistavissa lastensuojelullisin keinoin. Sen sijaan eräs sosiaalityöntekijä argumentoi, että lastensuojelulain puitteissa sosiaalityöntekijät kykenevät toimimaan, mutta lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä puuttuu soveltamiskyky. Lisäksi eräs sosiaalityöntekijä kuvasi pohdintaansa siitä, herättääkö vieraannuttaminen lastensuojelullista huolta, ja ovatko oman organisaation palvelut perheen tilanteeseen riittäviä. Nämä vastaukset kuvaavat hyvin näkemyseroja sen suhteen, mikä kuuluu lastensuojeluun ja mikä ei.

Lisäksi eräs sosiaalityöntekijä toi esiin, että lapsen sijoittaminen ei ole eettisesti kestävä keino. Tulkitseen, että tällä viitataan hyvien, toimivien ja eettisten toimintatapojen puutteeseen. Puuttumisen tarve tunnustetaan, mutta koetaan, että nykyisillä keinoilla ei ole mahdollisuutta puuttua, ainakaan eettisesti.

Laki antaa puitteet sosiaalityöntekijöiden työskentelylle, mutta se ei määrittele ammatillista osaamista ja käytäntöjä. Yliopistot määrittävät osaamista sosiaalityön alalla. Myös Valvira on pyytänyt yliopistoja laatimaan kriteerit sosiaalityöntekijöiden osaamiselle asiakasturvallisuuden näkökulmasta. Näitä kriteerejä yhdessä arvioitaessa voidaan todeta, että lastensuojelussa riittävän osaamisen saavuttaminen edellyttää työkokemusta ja jatkokoulutusta. Näin ollen voidaan ajatella, että sosiaalityöntekijöiden saama koulutus yliopistossa ei yksinään riitä täyttämään ammatillisen osaamisen kriteereitä, ainakaan erityispalveluissa, kuten lastensuojelussa. (Ylirukala ym. 2020, 3.) Tämä tukee myös sosiaalityöntekijöiden kokemusta siitä, että koulutus vieraannuttamiseen liittyen ei ole riittävää.

Sosiaalityöntekijät kuvasivat myös, että muut tahot eivät tunnista ja ymmärrä vieraannuttamista ilmiönä. Ongelma paikannettiin samalla muihin toimijoihin, jotka työskentelevät perheiden parissa.

V1 Psykiatrialla tai mielenterveyspuolella otetaan harvoin kantaa vieraannuttamiseen, vaikka tilanne olisi ilmiesvä. Lapsen pahaolo ja oireilu johtuu vieraannuttamisesta. Asiasta on liian vähän ymmärrystä jopa hoitavilla tahoilla.

V4 Edes perheneuvolassa ei ole riittävää ymmärrystä vieraannuttamisesta. Myös oikeuden tuomarit tarvitsisivat koulutusta ja rohkeutta tehdä päätöksiä esimerkiksi lähivanhemmuuden suhteen.

V7 Usein eri viranomaiset ovat eri mieltä vieraannuttamisesta.

Lapsiperheille palveluja tuottavat useat julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin tahot. Lapsen asioissa yhteistyön tekemisen tärkeys korostuu. Palveluita yhteensovittamalla voidaan ehkäistä ongelmien pahentumista ja kasaantumista. (Halme ym.2010 25–29.) Ammattilaisten väliset haasteet monialaisessa työskentelyssä liittyvät usein eri alojen poikkeaviin koulutuksiin, tietoperustaan, työskentelytapoihin, tavoitteisiin ja toimivaltuuksiin. (Ellonen 2010; Kuorilehto 2014; Philips & Walsh 2019; ref. Maksniemi, Kekoni & Vornanen 2023, 395.) Pohdin, että nämä syyt saattavat liittyä osin myös sosiaalityöntekijöiden kokemuksiin muiden toimijoiden puutteellisesta työskentelystä vieraannuttamisen parissa.

Lisäksi sosiaalityöntekijät kuvasivat rakenteellisia haasteita, jotka liittyivät palvelujärjestelmään, lainsäädäntöön ja yleisemmin palvelurakenteisiin.

V6 Vaikka ilmiö saataisiin selvitettyä lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain 16§ selvityksen kautta, toimenpiteet ja puuttuminen jäävät tuomioistuimille ja lastensuojelulle. Valitettavan usein vieraannuttaminen onnistuu ja lapsen suhde toiseen vanhempaan ja tämän sukuun katkeaa.

Edellä olevassa vastauksessa kuvautuu olosuhdeselvityksen teko sen organisatoriset rajat. Sosiaalityöntekijän mukaan perheoikeudellisen selvityksen jälkeen vastuu siirtyy lastensuojeluun ja mahdollisesti tuomioistuimille. Sosiaalityöntekijä kuvaa, että vaikka vieraannuttaminen tunnistettaisiin työssä tehtävässä selvityksessä, usein vieraannuttaminen kuitenkin onnistuu, eikä puuttuminen ole riittävää.

Toinen sosiaalityöntekijä kuvasi, kuinka lastensuojelun ja perheoikeudellisten palveluiden välille on syntynyt kuilu. Hän kuvasi, että vieraannuttamistilanteet kuuluvat ensisijaisesti perheoikeudellisten palvelujen piiriin, ja lastensuojeluun tulisi tiedottaa asiasta huolen herätessä. Sosiaalityöntekijät kuvasivat rajoja organisaatioiden välillä ja pyrkivät paikantamaan toimintavastuun eri tahojen välillä.

V1 Ohjaaminen oikean avun piiriin on harvinaista ja hajanaista. Lastensuojelun ja perheoikeudellisten palvelujen välille on syntynyt kuilu. Vieraannuttamisen tulisi kuulua perheoikeudellisten palveluiden perusosaamiseen, ja sitä kautta tulisi havaita ja järjestää vähintäänkin tiedotusta, jos havaitaan ongelmia vanhempien suhteessa toisen vanhemman vanhemmuuteen ja merkitykseen lapselle. Toki, mikäli huoltotaistelut on jo käyty ja tilanne on juridisesti vakaa, asia kuuluu myös lastensuojeluun ja toimintavastuu on siellä.

Edellä olevassa vastauksessa sosiaalityöntekijä kuvasi, että ohjaaminen oikeanlaisen avun ja tuen piiriin on satunnaista. Organisaatioiden välinen yhteistyö kuvautui puutteellisena, mikä vaikeutti puuttumista. Sosiaalityöntekijän mukaan vieraannuttamisen tunnistamisen tulisi olla osa perheoikeudellisten palvelujen perusosaamista, josta tiedotetaan lastensuojelua. Sosiaalityöntekijä kuvasi, että kun juridinen tilanne on vakaa, vastuu on lastensuojelulla. Tulkitsen, että tämä viittaa siihen, että vieraannuttaminen on osittain palvelurakenteiden väliin putoava ilmiö.

V2 Lainsäädäntö haastaa vieraannuttamiseen puuttumista. Huoltoriitoihin voi tehdä päätöksiä vain lastenvalvoja tai käräjäoikeus. Näihin on yleensä pitkät jonot, jonka vuoksi voi olla pitkiä aikoja, kun lapsi ei tapaa toista vanhempaa, ja hänen etunsa ei toteudu. Loppupeleissä päätösvalta on lähivanhemmalla, koska hänellä on suurin valta tässä kaikessa. Käräjäoikeuden päätös ei monesti pidä, koska sitä ei noudateta, ja ihmiset osaavat harvoin pyytää uhkasakkoa päätöksen toteutumiseksi.

Edellä olevassa vastauksessa kuvautuu sosiaalityöntekijän kokemus siitä, että puuttumista haastaa se, että vain lastenvalvoja tai käräjäoikeus voivat tehdä päätöksiä liittyen lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen. Lisäksi vastauksissa kuvautuu myös se, että virallisista päätöksistä ei ole hyötyä, sillä vanhempien ei ole pakko noudattaa niitä. Samalla näiden prosessien käsittelyajat ovat pitkiä. Pitkät käsittelyajat vaikuttavat siihen, että lasta vahingoittava toiminta voi jatkua pitkään.

6.3.4 Haasteet perheiden kanssa työskentelyssä

Tähän luokkaan sijoitin sosiaalityöntekijöiden esiin nostamia haasteita konkreettisessa työskentelyssä asiakasperheiden parissa. Arkipäiväinen työskentely kytkeytyy samalla myös yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Tämä teema kuitenkin nostaa esiin erityisesti haasteita, joita sosiaalityöntekijät kohtaavat asiakkaiden kanssa vieraannuttamiseen liittyen. Teema kytkeytyy erityisesti vuorovaikutukseen ja sen haasteisiin.

V4 Vieraannuttaja vanhempi lopettaa yhteistyön, jos vieraannuttamisepäily tuodaan esille.

V5 Vieraannuttavaa vanhempaa on todella vaikeaa saada sitoutumaan sopimukseen tai näkemään oman toimintansa vahingollisuutta.

V11 Vieraannuttava vanhempi ei myönnä toimintaansa.

Tulkitsen vastauksista, että vieraannuttava vanhempi ei välttämättä noudata voimassa olevaa sopimusta lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Vastauksista kuvautuu, että vieraannuttavaa vanhempaa on haastavaa saada reflektoimaan omaa toimintaansa ja sen vaikutusta muihin. Sosiaalityöntekijä kuvasi, että vieraannuttava vanhempi lopettaa yhteistyön, jos vieraannuttamisepäily tuodaan esille.

Vanhempi, joka ei myönnä vieraannuttavaa toimintaa, kuvautui samalla myös haasteena vieraannuttamiseen puuttumiselle. Molemmilla vanhemmilla saattaa olla omat tarinansa ja vanhempien välillä voi olla haastavia tunteita. Vastauksista oli tulkittavissa, että erityisesti vieraannuttava vanhempi kertoo kaikille oman puolensa tarinasta ja usein viranomaiset uskovat sen. Eräs sosiaalityöntekijä kuvasi vastauksessaan, että asiakastapauksessa on hankala pysyä objektiivisena ja ajaa lapsen etua.

Hannuniemi (2007, 12–90) näkee tärkeänä erityisesti riitelevän osapuolen tunnistamisen. Hän nostaa esiin, että vieraannuttajien joukossa on joskus myös lasten kanssa työskenteleviä henkilöitä, kuten sosiaalityöntekijöitä. Auvinen (2002, 120) nostaa esiin, että vanhempien näkemykset lapsen parhaasta peilautuvat heidän parisuhteestaan ja toteutetusta vanhemmuudestaan. Sosiaalityöntekijän tulisi välttää asettumasta kummankaan vanhemman puolelle, jolloin on mahdollista pitää myös lapsen etua työskentelyn keskiössä. Tämä nousee esiin myös aiemmin, kun eräs sosiaalityöntekijä kuvasi vastauksessaan, että sosiaalityöntekijöiltä unohtuu lapsen etu työskentelyssä, kun he ajautuvat tunteella mukaan vanhempien kertomaan.

Lisäksi sosiaalityöntekijät kuvasivat vieraannuttavan vanhemman luonnetta ja toimintaa, joka vaikeuttaa puuttumista. Lisäksi vastauksista kuvautui, että asiakkaan motivointi ja kiinnittyminen näihin palveluihin on haastavaa.

V16 Vieraannuttava vanhempi on hyvin narsistinen ja manipuloiva, joten hänen kanssaan työskentely käytöksen muuttamiseksi on haastavaa.

V18 Asiakkaan motivointi ja kiinnittyminen esimerkiksi kolmannen sektorin palveluihin on haastavaa.

Sinkonen (2018, 468) kuvaa, että kärjistyneissä huoltoriidoissa jommallakummalla tai molemmilla vanhemmilla on persoonallisuushäiriön piirteitä jopa 60 %:ssa tapauksista. Vieraannuttajan persoonallisuudessa voi olla myös narsistisia piirteitä ja kyvyttömyyttä tuntea empatiaa. Lisäksi hän kertoo, että varsinkin jos vieraannuttavan vanhemman häiriöön liittyy psykopaattisia piirteitä, on mielekkään ratkaisun löytäminen erityisen hankalaa. Aiheesta on kuitenkin suhteellisen vähän tutkimusta.

Sitoutuminen palveluihin sen sijaan kytkeytyy erityisesti sosiaalityöntekijän tavoitteeseen innostaa ja ohjata asiakas sitoutumaan ja työskentelemään muutoksen eteen. Se on usein

ensimmäinen vaihe työskentelyssä, ja yhteinen jatkotyöskentely on haasteellista, jos asiakas ei sitoudu palveluihin. (Payne 2020, 11–18.) Tämä herättääkin pohtimaan, onko yleistä, että vieraannuttavia vanhempia on haastava saada kiinnitettyä heidän tarvitsemiinsa palveluihin. Pohdin, voiko sitoutumiseen vaikuttaa myös se, jos vieraannuttava vanhempi tosiasiaassa ajattelee, ettei vieraannuta ja oma toiminta on tahatonta.

6.4 Kehityskohteet ja -ideat

Voidaan ajatella, että kaikki sosiaalityöntekijöiden kuvaamat puuttumisen haasteet omassa työssään ovat käänteisesti myös kehityskohtia. Kysyin lisäksi sosiaalityöntekijöiltä heidän näkemyksiään kehityskohteista. Sosiaalityöntekijät mainitsivat osin samoja asioita mutta myös uusia näkökulmia sekä konkreettisia kehitysehdotuksia. Analyysin perusteella muodostui kolme teemaa: Työmenetelmien kehittäminen, ammatillisen osaamisen ja moniammatillisuuden kehittäminen sekä lainsäädännön ja rakenteiden kehittäminen. Muodostin nämä teemat aineistolähtöisesti. Yhdistin teemat ”ammatillinen osaaminen” ja ”moniammatillisuus” aineiston suppeuden vuoksi. Lisäksi yhdistin lainsäädäntöä ja rakenteita koskevat teemat aineiston suppeuden sekä osittaisen päällekkäisyyden vuoksi. Taulukossa 5 esitellään muodostamani teemat ja niiden kuvaukset.

Taulukko 5 Kehityskohteet ja ideat

Teema	Teeman kuvaus
Työmenetelmien kehittäminen	Sosiaalityöntekijöiden kuvauksia työmenetelmien kehityskohdista.
Ammatillisen osaamisen ja moniammatillisuuden kehittäminen	Sosiaalityöntekijöiden kuvauksia ammatillisen osaamisen sekä moniammatillisuuden kehityskohteista.
Lainsäädännön ja rakenteiden kehittäminen	Sosiaalityöntekijöiden kuvauksia rakenteellisista kehityskohteista sekä ajatuksia lainsäädännöstä.

6.4.1 Työmenetelmien kehittäminen

Sosiaalityöntekijöiden vastauksissa nousi esiin tarve kehittää sosiaalityöhön selkeitä ja toimivia työmenetelmiä vieraannuttamisen tunnistamiseen ja sen käsittelemiseen.

Sosiaalityöntekijät nostivat esiin tarpeen tarjota vanhemmille tietoa ja tukea erovanhemmuuden haasteisiin, jotta vieraannuttamista voidaan ennaltaehkäistä.

Työmenetelmien kehittäminen koetaan tärkeäksi vieraannuttamisen näkyväksi tekemisessä ja perheiden auttamisessa.

V1 Olisi hyödyllistä, jos ohjekirjanen jaettaisiin kaikkiin lasten kanssa työskenteleville neuvoloista sijaishuoltoon.

V7 Olisi hyödyllistä kehittää jonkinlainen työmenetelmä, jolla vieraannuttamista voisi tunnistaa ja samalla se toisi tilanteet näkyviksi vanhemmille. Mitään standardoitua menetelmää ei ole, eikä puhe välttämättä riitä.

V13 Työmenetelmiä vieraannuttamisen selvittämiseen ja arvioimiseen tarvitaan.

Vastauksista kuvautui vieraannuttamisen tunnistamisen haaste, johon sosiaalityöntekijät kuvasivat kaipaavansa tukea. Vieraannuttamisen arviointi on osa puuttumista. Sosiaalityöntekijä kuvasi, että tällainen työmenetelmä mahdollistaisi sen, että vanhemmat voisivat konkreettisesti myös itse havaita vieraannuttamisen esimerkiksi tilanteissa, joissa vanhempi syyllistyy tahattomaan vieraannuttamiseen. Vastauksissa kuvautuu, että pelkkä puhe ei ole riittävä työmenetelmä. Sosiaalityöntekijä nosti esiin, että Suomessa vieraannuttamisen arviointiin ei ole mitään yhtä, standardoitua menetelmää. Esiin nostettiin myös ajatus ohjekirjasesta, joka jaettaisiin kaikille lasten ja perheiden kanssa työskenteleville. Arviointi- ja työmenetelmien lisäksi sosiaalityöntekijät nostivat esiin idean erovanhemmuuskursseista.

V1 Erovanhemmuuskurssit eivät olisi hassumpi juttu. Napakka video, jossa tuodaan esille lapsen näkökulmaa ja oikeutta vanhempiinsa. Vanhempien tulisi saada tästä asiasta lisää tietoa.

V2 Olisi kiva, jos eronneille vanhemmille tarjottaisiin kurssia, jossa käytäisiin läpi mitä vieraannuttaminen on ja minkälaiset seuraukset sillä on lapsille. En usko, että moni vanhempi miettii puheitaan tai tekojaan niin pitkälle, että he ymmärtäisivät vieraannuttamisen olevan yksi väkivallan muoto. Ehkä jos heillä olisi lisää ymmärrystä ja tietoa, niin he tekisivät toisenlaisia päätöksiä.

Tällä hetkellä Ensi- ja turvakotiliitto tarjoavat Suomessa verkkokurssia eron jälkeiseen vanhemmuuteen. Kurssi on tarkoitettu eronneille ja eroa pohtiville vanhemmille. Kurssi

suoritetaan itsenäisesti, mutta siinä on mahdollisuus myös vertaistukeen. (Ensi- ja turvakotien liitto 2023.) Myös Familia ry järjestää itseopiskeltavaa englanninkielistä verkkokurssia, jossa käsitellään vanhempien välistä eroa ja eron jälkeen jatkuvaa vanhemmuutta. Kurssi pohjautuu eroon Suomen kontekstissa. (Familia 2024.) Näin ollen kurseja erovanhemmuuteen liittyen on jo olemassa.

Pohdin tämän perusteella, että sosiaalityöntekijöillä ei ole välttämättä tietoa em. kursseista. Tämä myös linkittyy sosiaalityöntekijöiden toiveeseen, että he saisivat tietoa kolmannen sektorin palveluista, joihin asiakkaita voisi ohjata. Lisäksi vastauksessa kuvattiin vanhemmille näytettävää ”napakkaa videota”, joka viittaisi toisaalta myös siihen, että tarvitaan helpommin saavutettavaa materiaalia.

V19 Tarvitaan tietoa kolmannen sektorin toimijoista, joihin asiakkaita voisi ohjata ja muutenkin selkeä ohjeistus mitä voisi kertoa vanhemmalle, joka kokee, että lapsia vieraannutetaan hänestä.

Sosiaalityöntekijät nostivat vastauksissaan esiin, että he toivovat käytännönläheistä ja konkreettista tukea asiakastyön tekemiseen. He kokivat, että pelkkä konsultatiivisen tuen antaminen asiakkaalle ei riitä vieraannuttamisen puuttumisessa. Sosiaalityöntekijät kuvaavat kaipaavansa enemmän suoraa asiakkaan kanssa tehtävää työtä, kuten aiemmin mainittu Turvassa-hankkeen työskentely on ollut.

V11 Juuri vieraannuttamiseen suunnattua työskentelyä.

V17 Turvassa-hanke oli hyvä tukimuoto ja sinne oli mahdollista ohjata asiakkaita. Nyt lähinnä konsultatiivista tukea, mikä ei tee suoraa asiakastyötä ja usein niistä ei kovinkaan paljon hyötyä.

Esiin nostettiin erityisesti myös lapsen kuuleminen prosessissa. Sosiaalityöntekijät kuvasivat, että lasta pitäisi kuulla prosessissa enemmän ja hänelle pitäisi mahdollistaa aidon mielipiteen kertominen.

V2 Lapsia pitäisi kuunnella enemmän. Lastenvalvojan olisi hyvä tavata lapsi ensin ilman vanhempia, jotta hän kuulisi aidosti lapsen mielipiteen, eikä vain sitä mitä lähivanhempi tuottaa.

Tämä ehdotus saattaisi parantaa lapsen aidon mielipiteen tavoittamista ja sen huomioimista työskentelyssä. Sosiaalipalveluissa lapsen mielipiteen selvittäminen on tärkeää ja siitä on säädetty myös sosiaalihuoltolaissa ja lastensuojelulaissa (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 32§ & Lastensuojelulaki 417/2007, 5§). Myös aiemmassa kansainvälisessä perheoikeudellisessa tutkimuksessa on nostettu esiin, että lapset toivoisivat, että työntekijät kuulisivat heidän äänensä paremmin. Esiin nousevat aikuisten luomat haasteet lasten osallistumiselle. Näitä ovat mm. manipulointi, jossa vanhemmat käyttävät lapsen ääntä edistääkseen omaa asiaansa, kuten vieraannuttamisessa. Myös sosiaalitoimi voi osaltaan vaikuttaa näihin osallisuuden esteisiin, kuten siihen, että lapselle annetaan konkreettisesti mahdollisuus tulla kuulluksi ja hänelle annetaan riittävä tieto asiasta, josta hänen tulisi kertoa mielipiteensä. Todellinen lapsen osallistuminen yhteiseen päätöksentekoon tapahtuu vasta, kun lapsella on säännönmukainen mahdollisuus osallistua ja olla aktiivinen itseään koskevassa päätöksenteossa. Lapsen tulee saada asiassa riittävä tieto mutta myös ymmärtää, ettei hän tee päätöstä yksin. (Walker & Misca 2019, 375 & 380.)

6.4.2 Ammatillisen osaamisen ja moniammatillisuuden kehittäminen

Kehityskohteina ja ideoina sosiaalityöntekijät kuvasivat ammatillisen osaamisen vahvistamiseen liittyviä seikkoja sekä moniammatillisen yhteistyön kehittämisen tarvetta. Aineiston perusteella vieraannuttamisen tunnistaminen ja siihen puuttuminen edellyttävät koulutusta ja selkeitä toimintamalleja. Koulutuksen lisäämistä painotettiin niin sosiaalityön tutkinto-opinnoissa kuin työelämässä. Lisäksi sosiaalityöntekijät kuvasivat vaadetta kehittää eri toimijoiden välistä yhteistyötä.

V8 Vieraannuttaminen tulisi tuoda esiin jo sosiaalityön yliopisto-opintojen aikana. Huoltoriidoista ja sen sisällä ilmenevistä ilmiöistä tulisi keskustella, jotta niitä voi valmistautua kohtaamaan. Lapsien ja perheiden kanssa työskentelevien tulisi saada työpaikalta koulutusta aiheeseen liittyen sekä samankaltainen toimintatapa yksikön sisäisesti.

V10 Vieraannuttaminen ja vaativat, korkean konfliktin erot ja huoltoriidat tulisi ottaa yliopiston sosiaalityön perustutkinnossa selkeästi esille sekä ilmiötasolla että sosiaalityön asiakastyön kontekstissa. Sosiaalityöntekijöille tulisi tarjota riittävä ja säännöllinen organisaation työn tekemisen tuki ja työnohjaus. Tämä vahvistaisi ammatin veto- ja pitovoimaa.

Niin kuin myös aiemmin mainittu, sosiaalityöntekijät kuvasivat tarvetta koulutukseen jo opintojen aikana kuin myös työelämässä. Sosiaalityöntekijät kuvasivat, että ilmiötä olisi hyvä käsitellä jo opintojen aikana, jotta niiden kohtaamiseen voi valmistautua. Lisäksi esiin nostettiin ilmiön käsittely sekä yleisellä tasolla että konkreettisesti asiakastyön kontekstissa. Sosiaalityöntekijä kuvasi, että organisaation antaman tuen työskentelyyn olevan tärkeää ja lisäävän alan veto- ja pitovoimaa. Tulkitsen, että tällä tarkoitetaan, että riittävä tuki, kuten säännöllinen työnohjaus, saattaa auttaa sosiaalityöntekijää haastavissa asiakastilanteissa sekä tukea työssä jaksamista ja voimistaa sitoutumista alaan.

Kytken koulutuksen parantamisen ja lisäämisen myös lainsäädäntöön. Lainsäädäntö sosiaalialalla pyrkii turvaamaan sen, että sosiaalihuollon ammattihenkilöllä olisi riittävä koulutus, ammatillinen pätevyys ja ammattitoiminnan edellyttämät valmiudet sekä mahdollisuus kehittää ja ylläpitää ammattitaitoaan edistävät asiakasturvallisuutta ja asiakkaan oikeuksia. (Sosiaalihuoltolaki 817/2015.) Monet nostot koulutuksen tarpeesta niin yliopisto-opinnoissa kuin työelämässä viittaavat siihen, etteivät sosiaalityöntekijät saa tarvitsemaansa koulutusta työnsä tueksi.

V14 Tarvitaan lisää osaamista persoonallisuushäiriöiden tunnistamiseen sekä uskallusta rajata asiakkaita. Lisäksi tarvitaan osaamista tunnistaa kaltoinkohtelun elementtejä. Sosiaalityö tarvitsee rinnakkaistieteet tuekseen ja riittävää osaamista niistä. Sosiaalityön koulutus ei missään nimessä pelkästään riitä vaikeisiin huoltoriitoihin.

Edellä olevassa vastauksessa kuvautu, että vieraannuttamiseen liittyvässä työssä sosiaalityöntekijät tarvitsisivat osaamista persoonallisuushäiriöiden tunnistamiseen. Tulkitsen tämän liittyvän siihen, että huoltoriidassa olevien vanhempien psyykkisten sairauksien ja ongelmien, mm. persoonallisuushäiriöiden esiintyminen, on suurempaa kuin muulla väestöllä, jolloin myös niiden tunnistaminen työskentelyssä on oleellista. (Hannuniemi 2015, 66).

Tulkitsen kaltoinkohtelun elementtien tunnistamisen kytkeytyvän vieraannuttamisen tunnistamiseen kaltoinkohteluna ja väkivallan muotona. Vastauksessa ei avata tarkemmin, mitä tieteenaloja sosiaalityöntekijöiden pitäisi osata oman tieteenalan lisäksi.

Sosiaalityöntekijä nostaa kuitenkin samassa vastauksessaan esiin persoonallisuushäiriöiden tunnistamisen, joka viittaisi tulkintani mukaan mahdollisesti lääketieteeseen tai psykologiaan. Vastauksessa korostetaan, että sosiaalityön ammatillinen osaaminen ei riitä vieraannuttamisen

parissa työskentelyyn. Tämä nostaa esiin samalla myös moniammatillisuuden tarpeen työskentelyssä.

V7 Ammattirajat ylittävässä viranomaistyössä on kehitettävää. Nämä vanhemmat saattavat asioida usealla viranomaistaholla hakien apua tilanteeseen.

V12 Moniammatillista yhteistyötä tulisi lisätä.

V1 Lastensuojeluun tarvitaan tehokkaampaa tiedottamista, mutta tämä asia ei saa olla pelkästään lastensuojelun ongelma, vaan tämä kuuluu kaikille.

Sosiaalityöntekijät nostivat esiin erityisesti tarpeen viranomaisyhteistyön kehittämiseen ja tiedon kulkemiseen. Vastauksissa nousi esiin, että vastuu tilanteesta ei ole pelkästään lastensuojelulla vaan myös muilla toimijoilla, jotka työskentelevät perheen kanssa. Vastauksista kuvautuu, että sosiaalityöntekijät kaipaisivat sujuvaa yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa, tiedonvaihtoa perheen tilanteesta sekä vastuiden jakamista eri tahojen kanssa. Eräässä vastauksessa nostettiin esiin perheoikeudellisten palveluiden kehittäminen.

6.4.3 Lainsäädännön ja rakenteiden kehittäminen

Tässä teemassa sosiaalityöntekijät kuvasivat lainsäädännön ja rakenteiden kehitystarpeita. Sosiaalityöntekijöillä kuvautui vastauksissa olevan eriäviä näkemyksiä nykyisen lainsäädännön toimivuudesta ja sen muutostarpeesta. Kuvaan seuraavaksi lyhyesti näitä ajatuksia.

V1 Lainsäädäntö on jo ok. Vieraannuttaminen ei ole varsinaisesti rikos nykylaissa, ja se on kiistanalaisissa tilanteissa varmaan hyvä.

V2 Lainsäädäntöä pitäisi kehittää niin, että lastensuojelussa olisi enemmän päätösvaltaa asiassa ja että voitaisiin myöntää tukea tapaamisiin muissakin kuin äärimmäisissä tapauksissa.

V3 Vieraannuttaminen jatkuu niin kauan, kun vanhemmat eivät joudu siitä vastuuseen. Tämän vuoksi olisi järkevää kriminalisoida vieraannuttaminen, jotta vanhemmat joutuisivat siitä rikosoikeudelliseen vastuuseen.

Vastauksissaan sosiaalityöntekijät kuvasivat tarvetta lainsäädännön tarkentamiseen ja muuttamiseen. Toisaalta osa sosiaalityöntekijöistä kertoivat olevansa tyytyväisiä nykyiseen lainsäädäntöön, ja kokevat että lainsäädäntö tunnistaa jo vieraannuttamisen. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1§ turvaa lapsen oikeuksia ja määrittelee vanhempien velvollisuuksia. Kansallinen laki perustuu lapsia koskeviin sopimuksiin, kuten YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen. Kuten aiemmin mainittu, vieraannuttaminen rikkoo huoltolain ja kansainvälisten sopimuksen luomia periaatteita, kuten lapsen oikeutta molempiin vanhempiin ja läheisiin ihmissuhteisiin, lapsen oikeutta ruumiilliseen ja henkiseen koskemattomuuteen sekä lapsen itsenäistymisen tukemisen velvollisuutta. Näiden noudattamatta jättämisestä ei voi saada varsinaista sanktiota rikosoikeudellisesti. Näiden rikkominen tai noudattamatta jättäminen voi kuitenkin herättää lastensuojelullista huolta ja olla jossain asiayhteydessä rangaistavaa. Vastauksissa kuvautui erimielisyys vieraannuttamisen kriminalisoinnin tarpeesta.

Vieraannuttamisen kriminalisointi on yleisemminkin pohdittu asia, ja siitä on tehty aloitteita eduskunnalle. Lapsen huoltolain uudistuksen työryhmän muistiossa tuodaan esille, että erityisesti yksityisten henkilöiden lausunnoissa on tuotu esiin tarve puuttua vieraannuttamistilanteisiin paremmin, ja vieraannuttamisen sanktiointia kannatettiin. Myös erilaiset järjestöt puoltavat kantaa, että vieraannuttaminen tulisi pystyä estämään lainsäädännön avulla. Toisaalta esiin on nostettu myös vieraannuttamisen olevan haastavaa määrittellä sen kriminalisoinnin kannalta. Amnesty International Suomen osasto on nostanut esiin myös sen, että vieraannuttaminen käsitteen käyttö on ristiriidassa Istanbulin sopimuksen velvoitteiden kanssa (Kemppainen & Määttänen 2018, 34). Vaino ja vieraannuttaminen asettuvat heidän mukaansa usein vastakkaisiksi väitteiksi huoltoriidoissa. He tuovat esiin, että vainon uhri suojelee toiminnallaan lasta ex-puolison väkivaltaiselta käytökseltä. Näin ollen vieraannuttaminen-termin käyttö vaatisi tarkkaa määrittelyä ja arviointia. (Kemppainen & Määttänen 2018, 33–35.) Vieraannuttamisen kriminalisointi ei ole yksiselitteistä, vaikka sen voidaan todeta olevan lapsen kohdistuvaa väkivaltaa ja rikkovan lapsen oikeuksia.

Vastauksista esiin nousi myös toive, että lastensuojelussa sosiaalityöntekijöillä tulisi olla enemmän päätösvaltaa tapaamisiin liittyvissä asioissa ja tapaamisia pitäisi pystyä tukemaan pienemmällä perusteilla. Laissa määritetään, että tapaamisten tuki ja valvonta määritellään lapsen edun kannalta perustellusta syystä. Tapaamiset voidaan vahvistaa valvotuksi vain, jos tapaamisten tukeminen tai valvotut vaihdot eivät riittäisi turvaamaan lapsen etua. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 190/2019, 9b§.) Hyvinvointialueen perheoikeudelliset

palvelut ja tuomioistuimien vastaavat päätöksistä. Toiveena kuvautui, että myös lastensuojelussa voitaisiin vaikuttaa näihin.

7 Johtopäätökset ja pohdinta

Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää mitä vieraannuttamisen muotoja sosiaalityöntekijät ovat työssään kohdanneet, miten sosiaalityöntekijät puuttuvat vieraannuttamiseen ja mitä haasteita sekä kehityskohteita sosiaalityöntekijät ovat havainneet tähän liittyen.

Sosiaalityöntekijät olivat kohdanneet laajasti eri vieraannuttamisen muotoja. Yleisimpiä muotoja olivat yhteydenpidon rajoittaminen tai estäminen lapsen ja toisen vanhemman välillä sekä vanhemman puhuminen lapselle toisesta vanhemmasta tai tämän suvusta negatiiviseen sävyyn. Vähemmän koettuja olivat vanhemman loukkaantuminen, jos lapsi näyttää kiintymystä toiseen vanhempaan ja vanhempi pyytää lasta vakoilemaan toista vanhempaa.

Sosiaalityöntekijät kuvasivat puuttuvansa vieraannuttamiseen sekä työskentelymallien että sosiaalihuollon tukitoimien ja palvelujärjestelmän keinoin. Työskentelymalleissa keskeistä oli perheenjäsenten ymmärryksen lisääminen vieraannuttamisesta ja heidän ohjaamisensa pohtimaan omaa toimintaansa. Sosiaalityöntekijät kuvasivat myös reflektoivansa omaa työtään sekä pyrkivänsä tukemaan muutosta perheen tilanteessa niin, että vieraannuttaminen vähenisi tai päättyisi. Suoran asiakastyön lisäksi sosiaalityöntekijät toimivat asiakasprosessin koordinoijina. Lapsen etu nostettiin tärkeäksi omaa ammatillista toimintaa ohjaavaksi periaatteeksi. Tärkeänä kuvattiin lapsen näkökulman esiin nostamista ja hänen tuomistaan työskentelyn keskiöön.

Sosiaalihuollon tukitoimia tarkasteltaessa iso osa vastauksista painottui lastensuojelun avo- ja sijaishuollon kontekstiin. Näitä tukikeinoja olivat avohuollon sijoitus sekä sijaishuolto. Sosiaalityöntekijät, jotka työskentelivät ennaltaehkäisevissä lapsiperheiden palveluissa, kuvasivat lastensuojeluasiakkuuden kriteerien täyttymisen arviointia ja lastensuojelun sosiaalityöntekijät asiakkaan sitouttamista avohuollon työskentelyyn ja yleisesti lastensuojelun avohuollon asiakkuuden avaamista.

Sosiaalityöntekijät kuvasivat myös muita sosiaalihuollon tukitoimia, joita saatetaan käyttää sekä lastensuojelussa että ennaltaehkäisevissä sosiaalipalveluissa. Perhetyö nostettiin usein esiin perhettä tukevana työskentelymallina. Perhetyötä kuvattiin tehtävän monella kokoonpanolla sekä vanhempien että lasten kanssa. Perhetyön kuvattiin jalkautuvan perheeseen, pyrkivän tuomaan tilannetta näkyväksi ja vaikuttamaan keskusteluilla perheen tilanteeseen. Perhetyön ohella sovittelutyöskentely nostettiin usein esiin. Lisäksi esiin nousivat perheoikeudellisen yksikön palvelut, kuten perheasioiden sovittelu ja lastenvalvojan

tapaamiset. Yksittäisenä havaintona aineistosta nousi esiin lasten ja nuorten kanssa tehtävä ammatillinen tukihenkilötyöskentely.

Sosiaalihuollon tukitoimiin ja palvelujärjestelmään sisällytin moniammatillisen yhteistyön ja asiakasohjauksen. Sosiaalityöntekijät nostivat paikoittain esiin pyrkivänsä ohjaamaan asiakkaat muiden palveluiden piiriin. Ajatuksena tässä ohjaamisessa on näyttäytynyt olevan se, että sosiaalityöntekijät kokivat, ettei asia kuulu oman organisaation piiriin, eikä siihen oman organisaation palveluilla voida vaikuttaa. Pääosin tahoja, joiden piiriin asiakkaita ohjattiin, olivat kolmannen sektorin toimijat tai muut sosiaalihuollon toimijat, kuten perheoikeudellisen yksikön tarjoamat palvelut. Lisäksi esiin nostettiin yksittäisinä mainintoina perheenjäsenten ohjaaminen terveydenhuollon palvelujen piiriin. Toisaalta sosiaalityöntekijät kuvasivat myös pyrkivänsä moniammatilliseen yhteistyöhön muiden toimijoiden, kuten perheoikeudellisen yksikön tai käräjäoikeuden kanssa. Näin ollen sosiaalityöntekijät jäivät mukaan työskentelyyn, vaikka asiakas asioisi myös muualla.

Sosiaalityöntekijöiden haasteet vieraannuttamiseen puuttumisessa kuvautuivat moninaisina. Haasteet liittyivät hankaluuteen tunnistaa ja todentaa vieraannuttaminen. Sosiaalityöntekijät kuvasivat, että vieraannuttamista on hankala ottaa puheeksi ja sanoittaa asiakkaille. Sosiaalityöntekijät kokivat, että heiltä puuttuu toimintatapoja, ymmärrystä ja koulutusta vieraannuttamiseen liittyen. He nostivat esiin, että vieraannuttamiseen liittyvä ymmärrys on usein puutteellinen niin asiakkailla kuin ammattilaisilla. He kokivat tärkeäksi lisätä vieraannuttamiseen liittyvää koulutusta, niin sosiaalityön tutkinto-opiskelun aikana kuin työpaikoilla. Lisäksi sosiaalityöntekijät kuvasivat konkreettisia asiakastyön haasteita, joita olivat mm. asiakkaan sitouttaminen ja kiinnittäminen palveluihin ja tukitoimiin sekä asiakkaan kanssa yhteistyön tekeminen.

Sosiaalityön kehityskohteiksi vieraannuttamiseen liittyvässä työskentelyssä paikantuivat käänteisesti työskentelyssä kohdatut haasteet. Sosiaalityöntekijät kokivat tarvetta kehittää työmenetelmiä, joiden avulla vieraannuttamisesta voi puhua asiakkaalle, sekä työmenetelmiä vieraannuttamisen tunnistamiseen ja todentamiseen. Toiveena mainittiin useasti erovanhemmuuskurssit, joita voisi tarjota perheille. Sosiaalityöntekijät kaipasivat laajempaa osaamista kuin perinteisesti luetaan sosiaalityöhön, kuten tietoa persoonallisuushäiriöistä. Lisäksi kuvattiin sosiaalityöntekijän osaamisvaateita, kuten kykyä rajata asiakasta ja tunnistaa lapseen kohdistuva kaltoinkohtelu.

Sosiaalityöntekijät kaipasivat yhteistyön tekemistä eri ammattikuntien välillä. Vastauksista kuvautui se, että asiakkaan asioidessa monen eri toimijan kanssa tieto ei välttämättä kulje toivotusti ammattilaisten välillä. Lastensuojeluun kaivattiin tehokkaampaa tiedottamista ja korostettiin, ettei vastuu perheen tilanteesta voi olla yksinään heillä.

Lainsäädännön ja rakenteiden suhteen esiin nousi ajatus vieraannuttamisen kriminalisoinnista. Sosiaalityöntekijöillä oli sen suhteen eriäviä näkökantoja. Haasteena vieraannuttamisen kriminalisoinnissa kuvattiin ilmiön hankalaa todentamista. Toisaalta kriminalisoinnin ajateltiin saavan vanhemmat lopettamaan vieraannuttavan toiminnan, kun teko olisi rikosoikeudellisesti rangaistava. Esiin nostettiin myös työskentelyä haastavat rakenteet ja lainsäädäntö, joiden vuoksi lastensuojelussa ei voida ottaa riittävästi kantaa huoltoon ja tapaamisoikeuteen. Lapsen huollon ja tapaamisoikeuden liittyessä usein vieraannuttamiseen, sosiaalityöntekijät kokivat, etteivät he voi vaikuttaa tilanteeseen.

Pohjoismaista tutkimusta vieraannuttamisesta on vain vähän. Tutkimukseni toi esiin, miten monin tavoin vieraannuttaminen näyttäytyy sosiaalityön arjessa. Tämä tarjoaa lisäymmärrystä ilmiön tunnistamiseen myös suomalaisessa kontekstissa. Tutkimukseni painottaa sitä, että huoltoriidat ja vieraannuttaminen kuuluvat lastensuojeluun ja herättävät lastensuojelullista huolta.

Tutkimuksessa ei kyetty arvioimaan, kuinka toimivia puuttumisen keinot tosiasiallisesti olivat. Jatkotutkimuksen kannalta voisi olla hyödyllistä tutkia esimerkiksi sosiaalityön työskentelyn vaikuttavuutta vieraannuttamistilanteissa. Lisäksi tutkimuksen aineisto oli laadullinen ja pieni. Kuten aiemmin nostettu esiin, tutkimusaineisto on vieraannuttamisen suhteen ollut pääasiassa enemmän kuvailevaa, eikä keskity syvällisiin teorioihin, selitykseen, saati kokeelliseen testaukseen (Harman ym. 2019, 212). Näkisinkin, että vieraannuttamista olisi hyödyllistä tutkia isommalla aineistolla sekä määrällisesti. Tutkimusta tarvittaisiin lisää sosiaalityön kentällä.

Lastensuojelussa ei ole mahdollista puuttua lapsen huoltoon ja asumiseen, vaan niistä päättävät huoltajat. Vain viimesijaisena lastensuojelun tukitoimena voidaan käyttää lapsen huostaanottoa ja sijoitusta. Sosiaalityöntekijä ei voi myöskään tehdä pysyvää ratkaisua sijoittaa lapsi toisen vanhemman luokse, vaan lopulta käräjäoikeus ratkaisee asian.

Lapsen huostaanotto ja sijoitus on viimesijainen toimenpide, joka edellyttää, että esim. puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen

terveyttä tai kehitystä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 40§.) Vieraannuttaminen ei näin ollen yksinään voi olla peruste huostaanottoon. Eräät sosiaalityöntekijät kuvasivat tätä kuitenkin toimivaksi menetelmäksi vieraannuttamiseen puuttumiseen. Myös aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa on tunnistettu, että vanhemmuuden vastuun antaminen vieraannutetulla vanhemmalle vähentää vieraantumista (Templer, Matthewson, Haines, Cox 2017,103). Sosiaalityöntekijät kuvasivat myös riittämättömiä resursseja, kuten koulutuksen, ajan ja osaamisen puutetta, joka heijastuu suoraan työskentelyyn.

Tutkimuksen perusteella sosiaalityöntekijät toivovat parempia edellytyksiä moniammatilliseen yhteistyöhön, jotta vieraannuttamiseen liittyvää ilmiötä voitaisiin käsitellä kokonaisvaltaisemmin. Sosiaalityöntekijät tunnistavat, että muiden toimijoiden työskentely asiakasperheiden parissa vaikuttaa myös heidän työhönsä. Myös aikaisemman tutkimuksen mukaan asiakkaat hyötyvät monenlaisen tuen, kuten oikeudellisen ja terapeuttisen tuen yhdistämisestä vieraannuttamisen ehkäisyssä ja hoidossa (Templer ym. 2017, 103–104). Ajattelen, että sosiaalityöntekijän ei ole mahdollista omata monen alan tietoperustaa, jonka vuoksi moniammatillinen työskentely on tärkeää.

Tutkimukseni perusteella näyttäytyy, että tarvitaan lisää koulutusta ja tietoa vieraannuttamisesta paitsi sosiaalityön sisällä, myös muilla toimialoilla, kuten terveydenhuollossa ja oikeusjärjestelmässä. Tämä voisi olla myös aihe rakenteelliseen sosiaalityöhön. Tutkimuksen perusteella sosiaalityöhön olisi tärkeää kehittää selkeitä työmenetelmiä vieraannuttamisen tunnistamiseen, todentamiseen ja puheeksiottoon. Tällaiset menetelmät voisivat tarjota työntekijöille välineitä työskennellä ilmiön parissa. Näitä menetelmiä kuten aiemmin käsiteltyä PARQ-kyselyä on hyödynnetty jo joissain maissa, mutta menetelmät eivät ole rantautuneet Suomeen. Lisäksi tutkimuksen perusteella näyttäytyy tärkeänä, että sosiaalityöntekijöillä on riittävä tuki ja resurssit työn tekemiseen.

Aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa on havaittu, että vieraannuttaminen siirtyy sukupolvelta toiselle. Vieraannuttamiselle altistuminen lapsena altistaa myöhemmin masennukselle, ahdistukselle, alhaiselle itsetunnolle ja luottamusongelmille. Kyse ei ole vain perheriidasta, vaan väkivallan muodosta. (Verhaar, Matthewson & Bentley, 2022, 475.) Lapsen suojelemiseksi on tärkeää, että sosiaalityössä on tietopohja vieraannuttamiseen liittyen, ymmärrys siitä väkivallan muotona, keinoja tunnistaa ja puuttua siihen sekä tahtotila ja mahdollisuudet muuttaa rakenteita, jotka mahdollistavat vieraannuttamisen.

Pyrin tuomaan tutkimuksessa esiin, kuinka tärkeä aihe on sosiaalityön kentällä työskenteleville ja pyrin herättämään kiinnostuksen sen tutkimiseen opinnäytetöitä laajemmin. Toivon tutkimuksen saavan sosiaalityöntekijät pohtimaan vieraannuttamista ilmiönä laajemmin ja tunnistamaan esimerkiksi omia kehityskohtia työskentelyssä sen parissa.

Vastausten perusteella vieraannuttaminen kuvautuu moniulotteisena ja eettisesti haastavana ilmiönä, jonka parissa sosiaalityöntekijän on haastava työskennellä. Tätä tutkimus osoittaa, että ilmiö tunnistetaan sosiaalityön kentällä, mutta sen käsittelemiseksi tarvitaan lisää koulutusta, rakenteiden ja lainsäädännön muutosta, konkreettisia työmenetelmiä ja moniammatillisuutta. Tutkimuksessa kuvautuu, että sosiaalityöntekijät kykenevät vaikuttamaan vieraannuttamiseen, mutta myös muutoksia tarvitaan järjestelmätasolta käytännön työhön. Mahdollisuudet puuttua ovat rajalliset, joka synnyttää tilanteita, joissa perhe jää vaille riittävää tukea.

Lähteet

- Aloia, L. S., & Strutzenberg, C. (2019). Parent-child communication apprehension: The role of parental alienation and self-esteem. *Communication Reports*, 32(1), 1–14. <https://doi.org/10.1080/08934215.2018.1514641>
- Antikainen, M. (2007). *Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus lapsen huolto- ja tapaamissopimuspalvelussa* [Väitöskirja, Kuopion yliopisto]. Kuopion yliopisto.
- Autonen-Vaaraniemi, L. (2012). Eroisyyden oikeuttamisen periaatteet. Teoksessa H. Forsberg & L. Autonen-Vaaraniemi (Toim.), *Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaalityö*, 122–133. Vastapaino.
- Auvinen, M. (2002). Huoltoriita ja sosiaalitoimi. Teoksessa M. Litmala (toim.), *Lapsen asema erossa*, 111–169. WSOY.
- Baker, A. J. L. (2006). Patterns of parental alienation syndrome: A qualitative study of adults who were alienated from a parent as a child. *The American Journal of Family Therapy*, 34(1), 63–78. <https://doi.org/10.1080/01926180500301444>
- Baker, A. J. L. (2007). Knowledge and attitudes about the parental alienation syndrome: A survey of custody evaluators. *The American Journal of Family Therapy*, 35(1), 1–19. <https://doi.org/10.1080/01926180600698368>
- Baker, A. J. L. (2010). Even when you win you lose: Targeted parents' perceptions of their attorneys. *The American Journal of Family Therapy*, 38(4), 292–309. <https://doi.org/10.1080/01926187.2010.493429>
- Baker, A. J. L., & Chambers, J. (2011). Adult recall of childhood exposure to parental conflict: Unpacking the black box of parental alienation. *Journal of Divorce & Remarriage*, 52(1), 55–76. <https://doi.org/10.1080/10502556.2011.534396>
- Baker, A. J. L., & Darnall, D. (2006). Behaviors and Strategies Employed in Parental Alienation: A Survey of Parental Experiences. *Journal of Divorce & Remarriage*, 45(1-2), 97–124. https://doi.org/10.1300/J087v45n01_06
- Balmer, S., Matthewson, M., & Haines, J. (2017). Parental alienation: Targeted parent perspective. *Australian Journal of Psychology*, 70(1), 91–99. <https://doi.org/10.1111/ajpy.12159>
- Bergman-Pyykkönen, M., Haavisto, V., & Karvinen-Niinikoski, S. (2020). Perheasioiden sovittelun historia ja nykytila sosiaalihuollon osana. Teoksessa J. Moilanen, J. Annola & M. Satka (toim.), *Sosiaalityön käännteet*, SoPhi, 141–169. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8041-2>

- Bernet, W., Gregory, N., Reay, K.M. & Rohner, R. P. (2017). An objective measure of splitting in parental alienation: The parental acceptance-rejection questionnaire. *Journal of Forensic Sciences* 11, 776–783.
- Bildjuschkin, K. (toim.) (2018). Perheoikeudelliset palvelut: Lastenvalvojien ja olosuhdeselvittäjien työnsisältöjen, työtehtävien, tavoitteiden ja työmenetelmien määrittely. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-239-0>
- Brassard, M. R., Hart, S. N., & Glaser, D. (2020). Psychological maltreatment: An international challenge to children's safety and well-being. *Child Abuse & Neglect*, 110(1), 104611. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104611>
- Brunila, T. (2010) Sovittelu-tie tulevaisuuteen. Teoksessa E.Poikela (toim.), *Sovittelu*, 23–43. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Children's institute. (2024). Children of divorce intervention program (COPID). <https://www.childrensinstitute.net/programs-services/children-divorce-intervention-program-codip> Viitattu 27.2.2025.
- Coronaria. (2025). Perheterapia. <https://www.coronaria.fi/psykologia-ja-psykoterapia/psykoterapia/perheterapia/> Viitattu 3.3.2025.
- Drisko, J., & Maschi, T. (2016). *Content analysis*. Oxford University Press. <https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.1093/acprof:oso/9780190215491.001.0001>
- Ensi- ja turvakotien liitto (2023). *Vanhempana eron jälkeen – verkkokurssi on avattu vanhemmille*. Ensi- ja turvakotien liitto. <https://ensijaturvakotienliitto.fi/uutiset/vanhempana-eron-jalkeen-verkkokurssi-on-avattu-vanhemmille/> [Ensi- ja turvakotien liitto](https://ensijaturvakotienliitto.fi/uutiset/vanhempana-eron-jalkeen-verkkokurssi-on-avattu-vanhemmille/) Viitattu 19.10.2025.
- Ensi- ja turvakotien liitto (2025). *Turva10 – esite. Puhu turvallisuudesta lapsen ja nuoren kanssa*. <https://ensijaturvakotienliitto.fi/materiaalit/turva10-puhu-turvallisuudesta-lapsen-ja-nuoren-kanssa/> Viitattu 19.8.2025.
- Ensi- ja Turvakotienliitto (2022). *Vertaisryhmästä tukea lapsestaan vieraantuneille vanhemmille*. <https://ensijaturvakotienliitto.fi/blogi/vertaisryhmasta-tukea-lapsistaan-vieraantuneille-vanhemmille/> Viitattu 27.2.2024.
- Ensi- ja turvakotien liitto (2019). *Turun ensi- ja turvakoti Ry etsii kahta hanketyöntekijää Turvassa-kehittämishankkeeseen*. <https://tuenu.fi/hanketyontekijat-turvassa-hankkeeseen> Viitattu 27.2.2024.

- Ensi- ja Turvakotien liitto (2022a) *Vieraannuttaminen on perheväkivaltaa, jonka edessä moni jää ilman apua*. <https://ensijaturvakotienliitto.fi/vieraannuttaminen-on-perhevakivaltaa-jonka-edessa-moni-jaa-ilman-apua/> Viitattu 28.1.2024.
- Familia ry. (2025). *Duo Divorce Online Course*.
https://www.familiary.fi/duodivorcecourse.html?utm_source Viitattu 25.8.2025.
- Gardner, R. A. (2002). Parental alienation syndrome vs. parental alienation: Which diagnosis should evaluators use in child-custody disputes? *The American Journal of Family Therapy*, 30(2), 93–115. <https://doi.org/10.1080/019261802753573821>
- Gardner, R. A. (2004). Commentary on Kelly and Johnston's "The Alienated Child: A reformulation of parental alienation syndrome." *Family Court Review*, 42(4), 611–621. <https://doi.org/10.1177/1531244504268711>
- Gardner, R.A. (1985) Recent trends in divorce and custody litigation. *The Academy Forum*, 29(2), 3–7.
- Hallituksen esitys eduskunnalle lastensuojelulaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 252/2006 vp). (2006). Finlex. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2006/20060252>
- Halme, N., Perälä, M.-L., & Laaksonen, C. (2010). *Yhteistyöinterventioiden vaikuttavuus lapsiperhepalveluissa* (Raportti 10/2010). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/80156>
- Hannuniemi, A. (2007). Vanhemmasta vieraannuttaminen – uhka lasten hyvinvoinnille. *Oikeustiede–Jurisprudentia*, XL, 125–152. Suomalainen Lakimiesyhdistys.
- Hannuniemi, A. (2008) Lapsen tahdonmuodostus ja vieraannuttamisoireyhtymä huolto- ja tapaamisoikeuskäytännössä. *Defensor Legis* 6, 992–1016.
- Hannuniemi, A. (2015) *Vanhempien mielenterveyshäiriöt ja vieraannuttaminen lapsen huoltoriidoissa*. *Oikeussosiologinen tutkimus*. Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta.
- Hannuniemi, A. (2024). Vanhemmasta vieraannuttaminen – uhka lasten hyvinvoinnille. *Oikeustiede–Jurisprudentia*, 40(XL), 1–126.
- Harman, J. J., Bernet, W., & Harman, J. (2019). Parental alienation: The blossoming of a field of study. *Current Directions in Psychological Science*, 28(2), 212 – 217. <https://doi.org/10.1177/0963721419827271>
- Harman, J. J., Leder-Elder, S., & Biringen, Z. (2016). Prevalence of parental alienation drawn from a representative poll. *Children and Youth Services Review*, 66, 62–66. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2016.04.021>

- Hautanen, T. (2010). *Väkivalta ja huoltoriidat* [Väitöskirja, Tampereen yliopisto]. Acta Universitatis Tamperensis 1544. Tampereen Yliopistopaino – Juvenes Print.
- Heikinheimo, K. (2025). Vieraannutettu vai vieraantunut? – Miten palvelujärjestelmä voisi tunnistaa, ymmärtää ja tukea paremmin eron jälkeistä vanhempi-lapsi-suhdetta. *Perhe- ja pariterapialehti* 1, 5–15.
- Heikkilä, L., Merikukka, M., Hinkka-Yli-Salomäki, S., & Kurki, M. (2022). Toimiva lapsi & perhe -menetelmät: Lapset puheeksi -perheinterventio (Family Talk Intervention). *Kasvun tuki -aikakauslehti*, 2(2), 63–87.
<https://doi.org/10.61259/kt.128909>
- Heino, T., Hyry, S., Ikäheimo, S., Linnosmaa, I., Kuronen, M. & Rajala, R. (2016). *Lastensuojelun kustannukset ja palvelujen hinnat* (Työpaperi 11/2016). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-646-9>
<https://www.duodecimlehti.fi/duo12278>
- Häkkänen-Nyholm (2010) Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta erotilanteessa. *Duodecim*, 126(5), 499–505.
- Inkilä, J., & Paavilainen, E. (2013). Etä-isiä kokemuksia moniammatillisesta yhteistyöstä huoltoriidassa. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*, 50(3), 150–162.
- Isoherranen, K. (2002). Moniammatillinen yhteistyö sosiaali- ja terveystalalla – tutkimustuloksia ja pohdintaa. *Sosiaalipedagogiikka*, 3(2), 145–150.
<https://doi.org/10.30675/sa.116251>
- Karvinen-Niinikoski, S. & Pelli, M. (2010). Perheasioiden sovittelu: riitelykulttuurista vastuulliseen osallisuuteen. Teoksessa E. Poikela (toim.), *Sovittelu*, 91–108. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kasvun tuki (2022). Lapset puheeksi -perheinterventio: Systemaattinen kirjallisuuskatsaus. *Kasvun tuki -aikakauslehti* 2 (2)63–87.
- Kelly, J. B., & Johnston, J. R. (2001). The alienated child: A reformulation of parental alienation syndrome. *Family Court Review*, 39(3), 249–266.
- Kempainen, O. & Määttä, L. (2018). *Lapsenhuoltolain uudistus: Lausuntotiivistelmä työryhmämietinnöstä* (Oikeusministeriön julkaisu 13/2018). Oikeusministeriö.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-689-5>
- Kempainen, O., & Määttä, L. (2018). *Lapsenhuoltolain uudistus: Lausuntotiivistelmä työryhmämietinnöstä* (Oikeusministeriön julkaisu 13/2018). Oikeusministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160891/O>

[MML_13_2018_Lapsenhuoltolaki_Lausuntotiivistelmä.pdf?sequence=1&isAllowed=y](#)

Kiili, J., Moilanen, J., & Hedman, J. (2024). Kartoittava analyysi lasten, nuorten ja perheiden sosiaalihuollon palveluista 2020-luvulla. Teoksessa J. Kiili, A.-M. Jaakkola, M. Anis, T. Lamponen & E. Stenvall (toim.), *Palvelurakenteet ja ammattilaisten osaaminen*. Gaudeamus.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983). Finlex.

<https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1983/361>

Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta (619/1996).

Finlex. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1996/619>

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä (817/2015). Finlex.

<https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2015/817>

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000).

Finlex. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2000/20000812>

Lammi-Taskula, J., Salmi, M (2016). Perhe, työ ja sukupuoli. Teoksessa M. Husso & R.

Heiskala (toim.), *Sukupuolikysymys*, 161–187. Gaudeamus.

Lastensuojelulaki (2007/417) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Luoma, I., & Laajasalo, T. (2024). Lapsen vieraannuttaminen vanhemmasta ja vieraannuttamisen psykososiaaliset hoitomuodot. *Duodecim*, 140(5), 389–395. https://www.duodecimlehti.fi/duo18134Duodecim_Lehti

Maksniemi, M., Kekoni, T., & Vornanen, R. (2023). Yhteistyöverkostot vuorovaikutuksen vaihtoalueina perhesosiaalityön ja lastensuojelun sosiaalityön palvelutarpeen arvioinnissa. *Hallinnon Tutkimus*, 42(4), 392–407.

Meland, E., Furuholmen, D., & Jahnal, D. (2024). Parental alienation – a valid experience? *Scandinavian Journal of Public Health*(52), 598–606.

MIELI Suomen Mielenterveys Ry (2015). *Vahvuuskortit*. <https://mieli.fi/materiaalit-ja-koulutukset/materiaalit/vahvuuskortit/> Viitattu 19.8.2025.

MIELI Suomen mielenterveys Ry (2025) *Lapset puheeksi® – menetelmä*. <https://mieli.fi/materiaalit-ja-koulutukset/tietoa-mielenterveyden-vahvistamisesta/perheet/toimiva-lapsi-ja-perhe-tyo/lapset-puheeksi-menetelma/> Viitattu 19.8.2025.

Moilanen, J., Kiili, J. & Alanen, L. (2014). The practice of using support persons in the Finnish child welfare field: Towards a relational analysis. Teoksessa T. Harrikari, P.-

- L. Rauhala & E. Virokannas (toim.), *Social change and social work: The changing societal conditions of social work in time and place*. Routledge.
- National Library of Medicine. (2023). *Munchausen syndrome by proxy*. MedlinePlus Medical Encyclopedia. <https://medlineplus.gov/ency/article/001555.htm>
- National Library of Medicine. (2023). *Munchausen syndrome by proxy*. In MedlinePlus Medical Encyclopedia. <https://medlineplus.gov/ency/article/001555.htm>
- Nikupetteri, A., & Laitinen, M. (2021). Vaativat ero- ja huoltoriidat yksityisenä ja yhteiskunnallisena ilmiönä. Teoksessa J. Vaitomaa, T. Muukkonen & S. Rautio (Toim.), *Vaativan erotyön käsikirja*. Ensi- ja turvakotien liitto.
- Oikeusministeriö. (2025). Lapsikaappaus. <https://oikeusministerio.fi/lapsikaappaus> Viitattu 19.3.2025.
- Paasivirta, A., Holmi, L., Ståhlberg, M., & Laajasalo, T. (2022). *Uskalla nähdä: Lapsiin kohdistuvan henkisen väkivallan tunnistamisen ja puuttumisen haasteet ammattilaisten silmin*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144382/URN_ISBN_978-952-343-875-0.pdf?sequence=1 Viitattu 19.10.2025
- Padgett, D. K. (2016). *Qualitative methods in social work research* 3(36). SAGE Publications.
- Pajulo, M., Salo, S., & Pyykkönen, N. (2015). Mentalisaatio ihmistä suojaavana tekijänä. *Duodecim*, 131(11), 1050–1057.
<https://www.duodecimlehti.fi/xmedia/duo/duo12278.pdf>
- Payne, M. (2020) *How to Use Social Work Theory in Practice: An Essential Guide*. Bristol: Policy Press.
- Pesäpuu ry. (2025) *Kuka minusta huolehtii? -talotehtävä*.
<https://verkkokauppa.pesapuu.fi/product/102/kuka-minusta-huolehtii--talotehtava>
Viitattu 19.10.2025
- Puusa, A., & Julkunen, S. (2020). Uskottavuuden arviointi laadullisessa tutkimuksessa. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*, 189–202. Gaudeamus.
- Puusa, A., Juuti, P., & Aaltio, I. (Toim.). (2018). *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*(2) Gaudeamus.
- Salo, P., Rantonen, O., Aalto, V., Oksanen, T., Vahtera, J., Junnonen, S.-R., Baldschun, A., Väisänen, R., Mönkkönen, K., & Hämäläinen, J. (2016). *Sosiaalityöntekijöiden*

- hyvinvointi: Sosiaalityön kuormittavuus, voimavaratekijät ja sosiaalityöntekijöiden mielenterveys*. Työterveyslaitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-261-654-8>
- Sinkkonen, J. (2018). Lapsen vieraannuttamisella toisesta vanhemmasta on kauaskantoiset seuraukset. *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim*, 134(5), 465–470.
<https://www.duodecimlehti.fi/duo14203>
- Sorri, P. (2006). Münchhausen-oireyhtymä. *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim*, 122(5), 537–5.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2024). *Sosiaalityö ja sosiaaliohjaus*. <https://stm.fi/sosiaalityo>
Viitattu 19.3.2025.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2021). *Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain 13 b §:n muuttamisesta* (HE 170/2021 vp). Finlex.
<https://www.finlex.fi/fi/hallituksen-esitykset/2021/170>
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2025). *Mielenterveystyön palvelut*.
<https://stm.fi/mielenterveystyon-palvelut> Viitattu 19.3.2025.
- Sosiaalihuoltolaki. (2014/1301). <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2014/1301>
- Suomen perhe- ja pariterapiayhdistys (2024). *Mitä perheterapia on?*
<https://perheterapiayhdistys.fi/tietoa-tukea/mita-perheterapia-on/> Viitattu 29.1.2024.
- Templer, K., Matthewson, M., Haines, J. & Cox, G. (2017). Recommendations for best practice in response to parental alienation: Findings from a systematic review. *Journal of Family Therapy*, 39(1), 103–122. <https://doi.org/10.1111/1467-6427.12137>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2024a). *Perhetyö ja tehostettu perhetyö*.
<https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhetyo-ja-tehostettu-perhetyo>
Viitattu 19.3.2025.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2024c). *Lähisuhdeväkivalta*.
<https://thl.fi/aiheet/vakivalta/vakivallan-muodot/lahisuhdevakivalta> Viitattu 4.5.2025.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2025). *Perhekuntoutus*.
THL. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhekuntoutus>. Viitattu 25.8.2025.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2024b). *Lastensuojelun käsikirja: Huostaanotto*.
<https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto>
Viitattu 25.8.2025.

- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (2023). *Vaativat erotilanteet ja eron jälkeinen väkivalta*.
<https://thl.fi/aiheet/vakivalta/tyon-tueksi/vaativat-erotilanteet-ja-eron-jalkeinen-vakivalta> Viitattu 4.5.2025.
- Terävä, J., & Böök, M.-L. (2019). Yhteistyövanhemmuus eron jälkeen: Mitä, miksi ja miten? Teoksessa *Ensi- ja turvakotien liiton käsikirja*. Ensi- ja turvakotien liitto.
https://jyx.jyu.fi/jyx/Record/jyx_123456789_63886
- Toivonen, V. (2023). *Lapsen itsemäärääminen ja osallisuus sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännössä*. Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8489-9>
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (uudistettu laitos). Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turun ensi- ja turvakoti Ry (2019). *Apua vaikeisiin ero- ja huolto- ja tapaamisriitoihin*.
<https://ensijaturvakotienliitto.fi/blogi/apua-vaikeisiin-ero-ja-huolto-ja-tapaamisriitoihin/> Viitattu 28.1.2025.
- Turun ensi- ja turvakotien liitto. (2022). *Vertaisryhmästä tukea lapsistaan vieraantuneille vanhemmille*. <https://ensijaturvakotienliitto.fi/blogi/vertaisryhmasta-tukea-lapsistaan-vieraantuneille-vanhemmille/> Viitattu 19.10.2025
- Unicef. (2015). Lapsen oikeuksien sopimus: *Tiivistelmä*.
<https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/lapsen-oikeuksien-sopimus-tiivistettyina/> Viitattu 11.3.2025.
- Veistilä, M., & Heino, E. (2024). Lapsen palvelutarpeen arvioinnin johtaminen sosiaalipalveluorganisaatiossa. *Focus Localis* 3, 27-40.
- Verhaar, S., Matthewson, M. L., & Bentley, C. (2022). The impact of parental alienating behaviours on the mental health of adults alienated in childhood. *Children*, 9(4), 475. <https://doi.org/10.3390/children9040475>
- Viola – väkivallasta vapaaksi Ry. (2025). *Tukikeskus Varjo*. <https://violary.fi/toimintaamme/tukikeskus-varjo/> Viitattu 25.8.2025.
- Von Boch-Galhau, W. (2018). Parental Alienation (Syndrome) – Eine ernst zu nehmende Form von psychischer Kindesmisshandlung. *Neuropsychiatr*, 32(2), 133–148. <https://doi.org/10.1007/s40211-018-0267-0>
- Walker, J., & Misca, G. (2019). Why listening to children and young people is important in family justice. *Family Court Review*, 57(3), 375–386. <https://doi.org/10.1111/fcre.12417>

Yliruka, L., Petrelius, P., Alho, S., Jaakkola, A.-M., Lunabba, H., Remes, S., Keränen, S., Teiro, S., & Anne-Marie, T. (2020). Osaaminen lastensuojelun sosiaalityössä: Esitys asiantuntijuutta tukevasta urapolkumallista. (Työpaperi; Nro 36/2020). Terveyden-ja hyvinvoinninlaitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-571-1>

Yliruka, L., Ristolainen, T.-P. & Weckroth, N. (2023). Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityön organisoiminen ja henkilöstömitoituksen toteutuminen: osa 2: Hyvinvointialuekyselyjen tulokset (Työpaperi 37/2023). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-172-6>

Liitteet

Liite 1. Saatekirje

Hei laillistettu tai sijaispätevä sosiaalityöntekijä!

Olen pro gradu -tutkielman tekijä Turun yliopistosta, ja tutkin vieraannuttamista, siihen puuttumisen keinoja sekä työskentelyn kehityskohteita sosiaalityössä. Etsin tutkimukseeni osallistujia vastaamaan kyselylomakkeeseen, joka käsittelee näitä teemoja. Kyselyssä on taustakysymysten lisäksi viisi avointa kysymystä, ja vastaaminen on täysin anonyymia.

Mikä on vieraannuttaminen?

Vieraannuttaminen on perheväkivallan muoto, jossa toinen vanhempi pyrkii vahingoittamaan toisen vanhemman ja lapsen välistä suhdetta. Se voi ilmetä sekä eheissä että eronneissa perheissä, ja sen vaikutukset lapseen voivat olla merkittäviä ja pitkäkestoisia.

Vieraannuttaminen voi ilmetä monin eri tavoin, ja sen tunnistaminen voi olla haastavaa.

Kenelle kysely on tarkoitettu?

Kysely on suunnattu erityisesti sijaispäteville ja laillistetuille sosiaalityöntekijöille, jotka työskentelevät tai ovat työskennelleet:

- Lapsen ja perheen palvelutarpeen arvioinnissa
- Lapsiperhesosiaalityössä
- Perheoikeudellisessa yksikössä
- Lastensuojelun avohuollossa

Voit vastata kyselyyn myös, jos olet kohdannut vieraannuttamista jollain muulla sosiaalityön alueella.

Vastaa kyselyyn tästä: (Linkki kyselyyn)

Kiitos ajastasi ja arvokkaasta panoksestasi tutkimukseeni!

Jos sinulla herää kysymyksiä tutkimukseen liittyen, voit olla yhteydessä minuun tai ohjaajaani. Yhteystiedot alla:

Sosiaalityön opiskelija, Turun yliopisto, Eira Heinonen / eimhei@utu.fi

Ohjaaja, yliopiston lehtori, Turun yliopisto, Jarkko Rasinkangas/ jarrasin@utu.fi

Liite 2. Kyselylomake

Kysely vieraannuttamiseen puuttumisesta lapsien ja perheiden kanssa tehtävässä sosiaalityössä

Pro gradu- tutkielmani tavoitteena on selvittää, millaista vieraannuttamista olette työssänne kohdanneet, millaisia keinoja käytätte vieraannuttamiseen puuttumisessa, mitkä ovat puuttumisen haasteet ja mitä kehitettävää näette tämän työskentelyn parantamiseksi.

Kysely on suunnattu ensisijaisesti sosiaalityöntekijöille, jotka työskentelevät tai ovat työskennelleet lapsen ja perheen palvelutarpeen arvioinneissa, lapsiperhesosiaalityössä, lastensuojelun avohuollossa, perheoikeudellisissa yksiköissä tai perheneuvolan sosiaalityössä. Voit vastata kyselyyn myös, jos olet kohdannut vanhemmuuden vieraannuttamista jollain toisella sosiaalityön kentällä. Kyselyyn voivat vastata sekä sijaispätevät että laillistetut sosiaalityöntekijät.

Lisätietoja tutkimuksesta saat tarvittaessa minulta tai ohjaajaltani. Yhteystiedot ovat mainittu alla.

Sosiaalityön opiskelija, Turun yliopisto, Eira Heinonen/eimhei@utu.fi

Ohjaaja, Yliopiston lehtori, Turun yliopisto, Jarkko Rasinkangas/jarrasin@utu.fi

Aineiston käsittelyyn ei liity tunnistetietoja, joista vastaajan voisi tunnistaa. Myös työyksikköä koskevat tiedot raportoidaan siten, ettei vastaajan työyksikköä voida tunnistaa.

Kaikki tutkimuksessa kerätty aineisto käsitellään luottamuksellisesti ja säilytetään tietoturvallisesti tutkimuksen päättymiseen saakka. Tutkimuksessa saatua aineistoa käytetään ainoastaan tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksiin, ja se hävitetään tutkimuksen päätyttyä.

1. Valitse yksikkö, jossa työskentelet tai olet työskennellyt. Voit valita useamman vaihtoehdon.

- Lapsen ja perheen palvelutarpeen arviointi
- Lapsiperhesosiaalityö
- Lastensuojelun avohuolto
- Perheoikeudellinen yksikkö
- Perheneuvola
- Muu, mikä?

